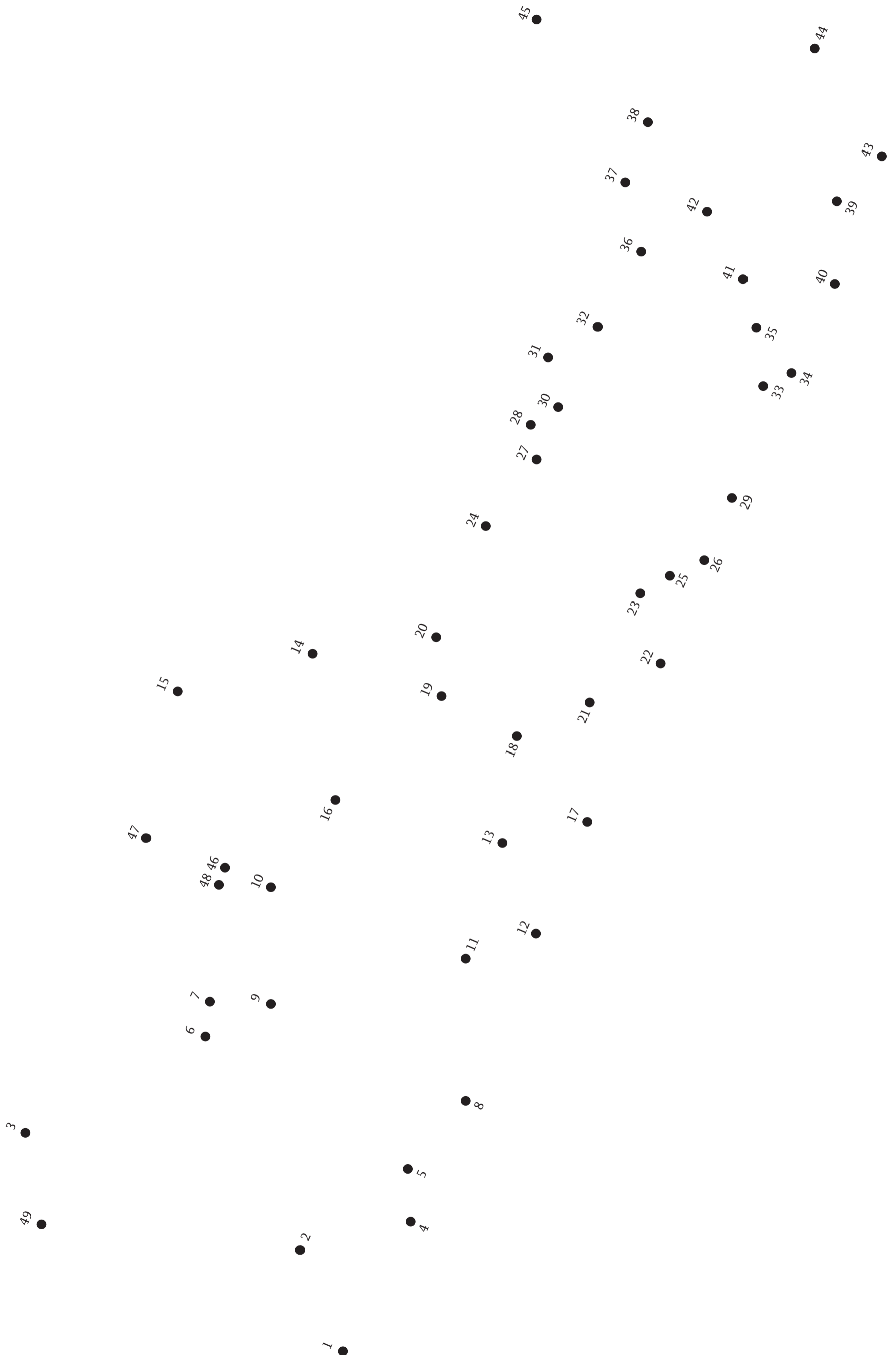

Izražanje znotraj sistema še nikoli ni bilo tako zabavno. *Poveži pike Tribune.*

Zapis v razvidu medijev Ministrstva za kulturo:
Zaporedna številka 1492

ISSN (International Standard Serial Number):
0041-2724

Datum izida prve številke sploh:
8. december 1951

Izdajatelj:
ŠOU v Ljubljani
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
Telefon: +38614380200
Faks: +38614380202
Elektronski naslov: info@sou-lj.si
Spletni naslov: www.sou-lj.si
Matična številka: 5133734
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

Za izdajatelja:
Rok Sotlar, direktor
Marko Hozjan, predsednik

Uredništvo:
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
3. nadstropje, prostor 306
Telefon: +38614380263
Faks: +38614380264
Elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
Spletni naslov: www.tribuna.si
Twitter: www.twitter.com/trobilo
FB: www.facebook.com/casopis.tribuna

Člani uredništva:
Robert Bobnič, neodgovorni urednik
Tanja Peček, namestnica neodgovornega urednika
Jurij Smrke, član uredništva
Necj Prah, v. d. likovnega urednika
Aljaž Vindiš, likovni urednik v odstopu
Aljaž Košir – Fejzo, urednik ilustracije

Programski svet:
Igor Brlek, direktor Študentske založbe
Tomaž Zaniuk, odgovorni urednik Radia Študent
Miha Lobnik, višji svetovalec na ŠOU v Ljubljani
Zala Primc, vodja Civilno-družbene iniciative
Robert Bobnič, neodgovorni urednik Tribune

Lektura:
Anita Jurič

Tisk:
Tiskarna Hren, 7.500 izvodov

Distribucija Tribune:
Distribucijsko mrežo smo vzpostavili z DPG (www.dpg.si). Njen obseg lahko spremljaš na zemljevidu na naši spletni strani. Za elektronsko različico smo vzpostavili elektronsko distribucijsko mrežo z Digitalno knjižnico Slovenije (www.dlib.si). Elektronsko Tribuno si lahko preneseš z naše spletne strani ali z uporabo QR kode na tiskovinah, ki jo prek kamere v telefonu zajameš s programov za čitanje kod. Nanjo se lahko naročiš s svojim elektronskim naslovom. Tako ti bo vsak mesec ob izidu samodejno posredovana.

Izjava o avtorstvu:
Tribuna je izključno avtorsko delo študentov, če ni drugače navedeno. Časopis je stavljen v črkovni družini Tribunal, ki jo je za potrebe Tribune zasnoval Aljaž Vindiš. Izhaja pod licenco Creative Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa omogoča, da določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del. Uporabo del tako dovoljujemo ob priznanju avtorstva po principu Ime Priimek / Tribunal za nekomercialno rabo in v nespremenjeni obliki. Podrobnosti licence so dostopne na www.creativecommons.org ali na Inštitutu za intelektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana. Iz Creative Commons licence so izključene črkovna družina Tribunal in gostujoče črkovne vrste.

Članki, objavljeni v Tribuni, se v raziskovalne namene beležijo v Korpusu slovenskega jezika.

Mesto subjekta

Franci in Franci pešačita, odkar se poznata. Ob nekem času sta hodila mimo polja kočij. Franci je mrmral plodove svoje zdolgočasene domišljije:

*»In stopila sta še en korak,
še bolj brezskrben in lahak,
prav nič ju, ubožca, trlo ni,
da je vse v kurcu.«*

»Hehe. A to si se zdaj spomnil?«

»Mja, ko je človek na robu, mu marsikaj pade na pamet.«

»Kot na primer, da bi se peljal s kočijo ...«

»Haha, ja, ampak so še vse zelene.«

Nek čas in polje, ki sta ga delila Franci in Franci, je počasi preletel kondor. Franci je z odprtimi usti lovil tišino. Toda njegova usta so bila suha. Čutil je vsako kapljico zraka, kako je praskala ob jezik in uhajala med zobmi. Ob tem si ni mogel kaj, da ne bi vsega skupaj poslušal. V pičkmatrno glasna se mu je zdela njegova umirjena respiracija. In lovljenje tišine kontraproduktivno. A je vztrajal. Zdelo se mu je, potem ko je se je vprašal, zakaj vztraja, da ob odprtih ustih pot, ki se mu je nabiral na čelu, bolj voljno spolzi po licih in odskoči z brade. Kakšna slana kapljica celo pristane v ustih. Mmm ...

»Franci, poglej! Nova točka!«

»O, moj bog! Je to mar tista točka, na kateri bo diskurz najbolj smiseln in bova postala nosilca vednosti/oblasti?«

»Brez dvoma. To bi bilo edino smiselno.«

In čez dva dni sta bila tam. To je bilo edino smiselno.

Atributi subjekta

Na točki sta se nekoliko spočila. V daljavi sta videla prejšnjo. Franci je rekel: »Uf.« Sedla sta v senco, ker sonca ravno ni bilo. Tla so bila nekoliko nagubana, kot prsti, potem ko se predolgo namakajo v vodi.

»Franci ti si tak lik. Model, ki uteleša vednosti, ki jih proizvajajo diskurz o tebi.«

»Kako to misliš?«

»Moški si, pred upokojitvijo, diplomiran, oče dveh otrok in ljubitelj malih živali.«

»Ja ...«

»Ja, no. Verjetno se obnašaš, kot meniš, da bi se moški pred upokojitvijo, diplomiran, oče dveh otrok in ljubitelj malih živali v določenih situacijah moral obnašati. In to, kako veš, kako bi se moral obnašati, je odvisno od načinov, na katere sporočamo o moških pred upokojitvijo, diplomiranih, očetih, ki so ljubitelji malih živali. Zato si tudi na tej točki in ne na neki drugi. In zato sem jaz, ki sem prav tako moški pred upokojitvijo, diplomiran, oče dveh otrok in ljubitelj malih živali, s teboj na tej točki.«

»Aha ...«

Majhen krtek je med tem penetriral gubo.

»Hm, poglej, krtek ... Kaj če bi ga vzela s seboj? Za Mojca.«

»Ja, krtek, mala žival.«

Franci je vstal in poskušal nekaj z živalico. Šlo je za svojevrsten poskus ukvarjanja z. Precej gimnastičen, vsaj s krtkove strani.

»Ampak zakaj pa ti nisi šel do krtka, čeprav si prav tako MPUDODOILMŽ?«

»Ker je krtek samo eden ... Ker sem utrujen, ker se mi zdi, da je del ljubljenja malih živali tudi v tem, da jih pustiš pri miru, in ker kot človek pred upokojitvijo menim, da se ni treba dotikati ravno vsega, kar ti pride pod roke.«

»Aha, zato si šel tudi takrat po drugi poti skozi polje panjev.«

»Ja, zato ...«

Franci se je igral s krtkom. Več dni. Tudi Franci se je igral s krtkom. In Mojca prav tako.

»Ahaaaa,« se je posvetilo Franciju. *»Zdaj razumem, zakaj sva šla skočit z bungeejem. Ker je tisto polje reklam, ki je bilo prej, govorilo le o tem, kako se življenje po 50. letu šele začne.«*

»Ja, zato ...«

»Ampak a sva midva potem sploh še svobodna?«

Medtem prileti kondor in vzame krtka.

»Po moje tukaj ne gre za svobodo, Franci.«

- 01 Naslovnica**
Aljaž Košir – Fejzo
-
- 02 Navodila za uporabo**
03 Tribunal
ilustracija Istvan David
-
- 04 Redakcija za radikalno politizacijo**
04 Intervju: Bogdan Lešnik
Sandra Ocepek, ilustracija Aljaž Košir – Fejzo
06 Duša, ječa telesa
Robert Bobnič
07 Kult izpovedovanja
Asja Hrvatina, ilustracija Eva Milnar
08 Duša potrošništva
Smrke Jurij, ilustracija Aljaž Košir – Fejzo
09 Duševni mir naprodaj
Anže Dolinar
10 Kri ni blato: Čista umazanija (liberalne) politike
Samo Bohak, ilustracija Aljaž Košir – Fejzo
12 Pizdun
Robert Bobnič, fotografije Katja Šircelj
-
- 14 Redakcija za razredni boj (1.)**
14 Mi Smo Univerza:
Stališča do plačljivih oblik študija na javni univerzi
Marko Kržan
-
- 16 Intermezzo**
Ilustracija Luka Seme
-
- 18 Redakcija za razredni boj (2.)**
18 Nazaj k naravi? Ne, hvala.
Anej Korsika, ilustracija Dejan Kralj
20 Pismo materi
Anej Korsika, ilustracija Istvan David
-
- 22 Redakcija neuvrščeni-h**
22 Kdo je največji norec med vami?
Sandra Ocepek, ilustracija Ana Baraga
23 Zdravstvo in novodobniške prakse - pobratima?
Sonja Zlobko
24 Kako igramo igre življenja?
Tanja Peček, infografika Nejc Prah
26 Nepovratno
Katja Šircelj, ilustracija Nejc Prah
28 Literarna duša v zatonu
Simona Sušec
29 Artaudovo gledališče krutosti
Eva Kraševac, ilustracija Peter Kalinski
30 Droge in odvisnost
Tamara Mijatovič
-
- 32 Zahrbtnica**
.

»Mami, poglej, klovn.« – »Ne, sine, to je Karl Erjavec.«

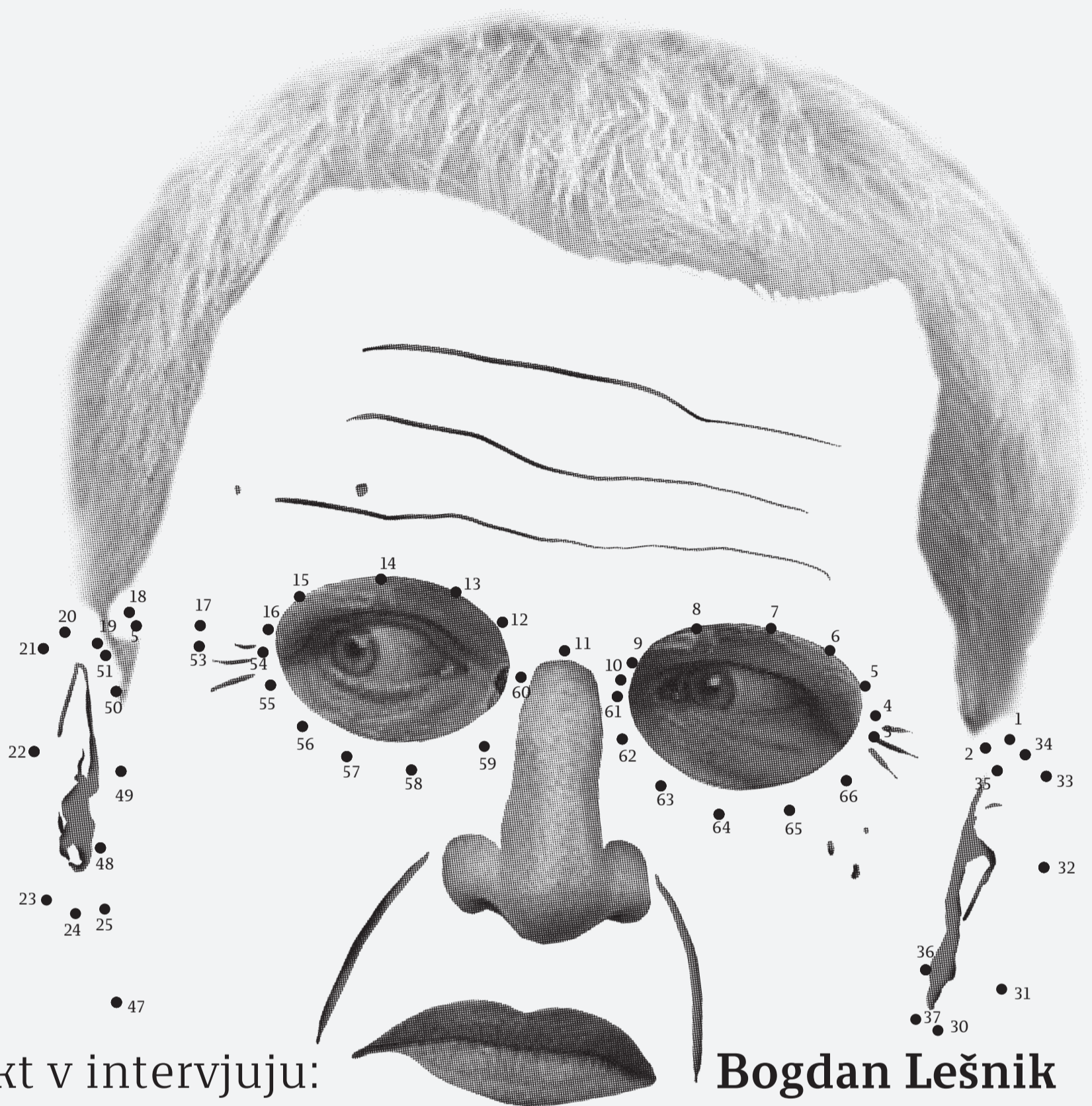
Tribunal: Karl Erjavec

Ljudsko sodišče Tribunal izraža sodbo v imenu ljudstva! Obtožujemo Karla Erjavca. Spoznavamo ga za krivega v naslednjih točkah obtožnice:

1. Očitnih kekcev in desničarjev ne dajemo na Tribunal. Z izjemo Karla Erjavca potrjujemo to pravilo.
2. Ste nosilec diskurza, ki je populističen, domačijski, kvazikomičen, ciničen in ne-političen, prav zato niste nikakršna izjema slovenske ne-politike, marveč natanko njeno pravilo. Dasiravno ste si všeč v vlogi dvornega norčka, ne izrekate resnice, marveč ste resnica posttranzicijske ne-politike.
3. Predstavljate figuro politika, čigar moč se napaja iz skrajnega cinizma in neresnosti – bolj ko vas volivci spoznavajo za neresnega, večjo moč imate. Bolj ko ljudje politiko dojemajo kot neresno, večjo moč ima nad njimi.
4. Vašo politiko definira odsotnost vsakršne vsebine, zato se lahko po mili volji priklapljate desni ali sredinski koaliciji. To je vaša edina politična strategija, zato hlinite kritiko do prejšnje in zdajšnje koalicije – s tem zakrivajte odsotnost vsebine slovenske politične nomenklature, ki se lahko le še priklaplja na ta ali oni posamičen interes. Prav zato Karl Erjavec ni eden, marveč je celotna slovenska politika en sam Karl Erjavec.

Karl Erjavec, obsojeni ste na prisilno upokojitev, izgon iz političnega delovanja in nizko pokojnino.

Naj se izvrši kazen! Izreži in prilepi na drog ali steno!

Subjekt v intervjuju:

Bogdan Lešnik

sprašuje **Sandra Ocepek** ilustracija **Aljaž Košir - Fejzo**

Morda je dr. Bogdan Lešnik odgovarjal s kavča, morda pa tudi ne, vsekakor pa ni odgovarjal v živo, temveč preko elektronske pošte. Pravi, da je tako hitreje. In čemu je na tematiko duševnega zdravja odgovarjal prav on? Nemara tudi zato, ker je psihoanaliza praksa, ki vse stavi na (po)govor – psihoanalitik je tisti, ki sprašuje, človek na kavču pa tisti, ki odgovarja. Zato je treba, ko želimo spregovoriti o duševnem zdravju, odgovore terjati tudi od dekana Fakultete za socialno delo, predsednika Psihoanalitičnega društva v Sloveniji, avtorja monografij *Temelji psihoanalize: opombe h konceptom* in *Subjekt v analizi*, avtorja številnih znanstvenih prispevkov s področja psihoanalize, pisca spremnih besed k Freudovim *Interpretacijam sanj*, Foucaultovi *Zgodovini norosti* in *Neustrašnemu govoru*, v najširšem pomenu pa proučevalca tega, kar sam imenuje »arheologija vsakdanjega življenja«.

Odgovore smo prejeli devetega maja, na dan zanimivega porekla, na dan, ko se je končala druga svetovna vojna, na dan, ko je s svojim oddajanjem pričel Radio Študent in na dan, ko se je pdf z oznako Tribuna_maj_2001 naložil na tiskarnin server. Intervju ni lektoriran.

Sandra: *Zdi se, da v zadnjem času prihaja do velikih sprememb v količini razprav na temo duševnega zdravja. Različne raziskave nakažejo na to, da smo vedno manj »duševno zdravi« in da so v porastu različne »duševne motnje« kot sta depresija in anksioznost. Kje iskati razloge za to? Se spreminja družba ali pa zgolj naša pojmovanja duševnih bolezni?*

Bogdan: *Take statistike so problematične prav zato, ker se pojmovanje duševnih motenj spreminja in ker to vpliva tudi na pripisovanje diagnoz. Izjemno pomemben je tudi vpliv farmacevtske industrije, ki spodbuja zdravnike, da predpisujejo nova zdravila, s tem pa tudi, da hitreje postavijo kakšno diagnozo, saj imajo zdravilo zanjo.*

Drži pa seveda tudi, da se družba spreminja, globalno vzeto je to precej očitno. Spreminja se narava pritiskov, ki smo jim izpostavljeni, mehanizmi, s katerimi poskušamo ob njih preživeti, pa so zvečine še vedno enako primitivni in zato neustrezni.

Sandra: *Koncepti kot so norost, duševno zdravje in deviantnost so skozi svojo zgodovino naleteli na številne variacije. Kako razumeti spremembe v pojmovanju in od česa so odvisne? Kako bi vi definirali pojem norosti?*

Bogdan: *Beseda »norost« izvira iz nemške Nartheit in nima v prvi vrsti psihiatrične konotacije. Zelo pogosto se veže na praznovanje in opijanje (npr. bakhanalije). Rečemo, da smo se »iznoreli«, da smo »počeli norosti«, da je nekaj »noro dobro« itn. To je najbrž najstarejši pojem norosti. Druga je norost (lat. moria), ki ji je pel »hvalnico« Erazem Rotterdamski, ko se je norčeval iz duhovščine; nanaša se na prismojenost, trapavost. Tretji, nasprotni pomen dobi prav v izrazu »norčevanje« (ang. ridicule), ko se »delamo norca« iz drugega ali ga »imamo za norca« bodisi javno bodisi prikrito ... Dvorni norci in komedijantni igrajo dvojno igró - ko se »noro obnašajo«, se delajo norca iz drugih in lahko na zabavljiv način govorijo po resnici.*

To je očitno daleč od psihiatričnega pomena. Tu je bila spočetka v rabi beseda »blaznost« (nemško Wahnsinn). Ta pomen je ostal v pogovorni rabi (npr. verska blaznost), na splošno pa danes ta izraz uporabljamo zgolj za podkrepitev (npr. blazno dobro).

Upoštevatí je treba, da se jeziki glede tega pojma razlikujejo. Francoska beseda folie pokriva skoraj vse gornje pomene. Slovenščina razlikuje podobno kot nemščina, so pa seveda tudi drobne razlike. Angleži poznajo insane (nerazsoden), mad (blazen) in crazy (nor); slednjemu je blizu foolish, ki pa ima danes bolj konotacijo nespametnosti. Zgodovinsko je fool blizu francoskemu fou, danes pa pomení tepca, medtem ko francoska beseda še vedno pomeni tudi »blazneža« v psihiatričnem pomenu.

Duševno zdravje je tudi star pojem. Beseda sanus je Rimljanom pomenila tako telesno zdrav kakor razumen, razsoden; njeno nasprotje je insanus, ki pomeni tako (telesno) bolan kakor blazen. Ta povezava duše in telesa je aktualna še danes – govorimo o telesnem in duševnem zdravju, telesni in duševni bolezni. Šele dokaj nedavno so nekateri podvomili o tem, da v primeru duševnih težav upravičeno govorimo o bolezni v enakem pomenu kakor v primeru telesnih težav.

Deviantnost pa je pojem drugačnega reda in je v pomenu, na katerega opozarjate, razmeroma nov. Latinska beseda devius se izvorno nanaša na ovinek ali stranpot, devia tudi na blodenje (v smislu, da zablodimo s poti). Šele v 19. stoletju začne izraz »deviantnost« pokrívati dejanja ali prakse, ki motijo družbeni red ali ne ustrezajo normi, in se še posebno povezovali z ljudmi, o katerih se reče, da so »deviantni« ali na kratko »devianti«, kar lahko zadeva tako to, kako so videti, kakor to, kako mislijo in kaj počnejo. Praktična vrednost tega koncepta je ta, da karseda neposredno kliče k sankcijam.

Sandra: *Tako kot koncepti dojemanja »duševne bolezni« so se v zadnjem času razširili tudi pristopi k obravnavanju težav z*

duševnim zdravjem, navsezadnje nam želijo duševno zdravje prodati tudi prek potrošnih izdelkov kot so revije, knjižne uspešnice ipd. Kam vodi takšna manipulacija in umetno ustvarjanje potreb? K večjemu/manjšemu psihičnemu blagostanju?

Bogdan: *Prav povezužete. Duševno zdravje je postalo potrošno blago. Lahko si ga na različne načine kupite, natančneje, kupujete, saj proces nima konca. Zanimivo je to, da neke vrste duševno zdravje, recimo raje pomiritev, vsaj začasno dosežete že s takim nakupovanjem, saj si lahko rečete, da ste »storili nekaj zase«, da »imate nadzor nad svojimi težavami« itn.*

Sandra: *Najbolj pogost model obravnavanja težav z mentalnim zdravjem je medicinski oziroma psihiatrični model, ki temelji na diagnozi psihiatra ter bolnišničnem zdravljenju mentalne bolezni. Če psihiater presodi, da je to potrebno, se lahko nad bolnikom izvede tudi prisilna hospitalizacija. Uradna psihiatrija poudarja »terapevtsko vrednost« svojih metod. Kako učinkovit je po vašem mnenju takšen način obravnavanja težav z mentalnim zdravjem? Kakšno vlogo igra pri celotni zgodbi farmacija?*

Bogdan: *Če začnem pri koncu - farmacija je odigrala zelo pomembno vlogo v 50. letih prejšnjega stoletja, ko so odkrili nevroleptike. Proti predhodnim metodam »zdravljenja« ali pogosteje zgolj fizičnega obvladovanja, ki so znale biti res okrutne, je bil to pravi balzam. Hospitalizacija se je skrajšala, v nekaterih primerih je postala tudi nepotrebna. A od tod, da je bila pomočnik, je farmacija sčasoma postala gospodar. Danes se najbolj uspešno tržijo prav farmacevtski proizvodi. Takoj za njimi so različne »alternativne metode zdravljenja«. Te so zvečine namenjene težavam v vsakdanjem življenju in ne dolgotrajnim duševnim stiskam. Če pa pri obravnavi slednjih primerjam alternativne metode s psihiatričnimi, moram nujno dati prednost slednjim, saj temeljijo na znanstvenih raziskavah, medtem ko prve na različnih fikcijah. Z drugimi besedami, če sem skeptičen do psihiatrije, ki preverja svoje metode, moram biti še toliko bolj do tistih alternativnih metod, ki so povsem intuitivne in prodajajo meglo.*

Seveda moramo biti kritični tudi do psihiatrije. Glede na moč, ki jo ima, so minimalne zahteve, ki jih ji moramo postaviti, da je samokritična, da vztrajno išče nove, manj intruzivne metode dela s svojimi uporabniki in da si v prvi vrsti prizadeva, da bi ti lahko živeli samostojno, neodvisno. Veste, saj problem psihiatrije ni toliko to, da bi zlorabljala svojo moč (čeprav se seveda tudi to dogaja, ampak to se dogaja v vseh institucijah – zgodovinska nevarnost je prej ta, da kdo zlorabi psihiatrijo za obračun npr. s sorodnikom ali tekmečem ipd.), temveč to, da skoraj nima časa za svoje uporabnike, tak obrat je postala, da jih preveč na hitro odpravlja in jim ne utegne kvalitetno pomagati. Od tega, da so bili pacienti v azilu dolga desetletja ali vse življenje, smo prišli do tega, da ima psihiater zanje komaj kakšnih deset minut časa na mesec.

Sandra: *Stigma »duševnega bolnika« je znamenje, ki ostane na čelu ljudi tudi po tem, ko težav nimajo več ali pa v obdobju, ko kriza mine. Poleg notranje in zunanje stigmatizacije osebe s psihiatrično diagnozo kažejo tudi manjšo stopnjo samospoštovanja in zaupanja vase, izgubo ciljev v življenju in velikokrat tudi spremenjene odnose s sorodniki in družino. Kaj je najbolj učinkovit način boja proti omenjenim težavam?*

Bogdan: *To je res najhujša posledica vstopa v psihiatrično institucijo. Psihiatrične obravnave kot take se ni treba bati, dejansko je največ, kar lahko v primeru hude duševne stiske napravimo zase, to, da poiščemo psihiatrično pomoč. Čisto nekaj drugega pa je stigma, ki se oprime statusa »duševnega bolnika«. Strah pred njo marsikoga odvrne, da bi si pravočasno poiskal pomoč. To ni namišljen strah, čeprav ga izkušnje ne potrdijo*

vedno. Ampak avtostigmatizacija je hujša od stigmatizacije, s katero nam postrežejo drugi. Tu je treba še zelo veliko storiti – si niti ne upam začeti naštevati, kaj vse. Veliko lahko stori prav sama psihiatrija. Je pa to delo precej zunaj njenega obzorja – to svojo družbeno nalogo mora šele prepoznati.

Sandra: *V začetku sedemdesetih let so se začela v razvitem svetu pojavljati gibanja (Kingsley Hall, Soteria, Arbous, ...), katerih cilj je bil osvoboditev uporabnikov od nezakonjenega psihiatričnega zatiranja, dosledno spoštovanje in razširitev njihovih pravic ter zagotovitev enake kvalitete življenja, kakor živijo ostali državljani. Leta 1988 je bil v Hrastovcu ustanovljen Odbor za družbeno zaščito norosti, ki se je kasneje preimenoval v ALTRA ali Odbor za novosti v duševnem zdravju. Leta 1992 je bila ustanovljena tudi prva stanovanjska skupina pri nas, novosti na omenjenih področjih je še precej. Kako močne so te spremembe? Bi lahko trdili, da se obetajo večji odmiki od klasičnega modela obravnavanja duševnega zdravja?*

Bogdan: *Ta gibanja v svetu obstajajo že dolgo, pravzaprav lahko rečemo, da so spremljala psihiatrijo ves čas njene zgodovine, deloma zunaj nje, zlasti pa znotraj nje (že od Pinela). To, kar poznamo kot »antipsihiatrijo«, so večinoma gibanja znotraj psihiatrije (Laing, Cooper, Basaglia, tudi radikalni kritiki psihiatrije Szasz, ki se sicer nima za antipsihiatra, so sami psihiatri). To so povezave med naprednimi psihiatri in uporabniki. V začetku 20. stoletja so tudi v psihiatrični bolnišnici Studenec potekale skupne aktivnosti pacientov in zdravnikov, ki so še dandanes presenetljive (naj omenim samo psihiatra Ivana Robído). Seveda pa institucija nikoli nti bila posebno naklonjena »novotarijam« (tudi Robida je imel precejšnje težave), to ni v njeni naravi. V neljubljanskih klinikah so mogoče celo nekoliko ugodnejši pogoji zanj. Odbor in Altra sta v bistvu nastala kot gibanje psihiatričnih uporabnikov, ki so jih podpirali strokovnjaki iz nemedicinskih disciplin. Njena pobudnika in vodilna aktivista sta bila Tanja Lamovec in Vito Flaker. Začela sta nekaj, kar se še nikakor ni končalo, se je pa s projektom Hrastovec, prvim projektom deinstitucionalizacije, začelo nekaj, kar mislim, da je dolgoročno gledano nepovratno.*

Sandra: *Tudi psihoterapija je eden izmed pristopov obravnavanja duševnih težav. In tudi na tem področju bi lahko trdili, da gre opaziti velik porast različnih psihoterapevtskih pristopov. Kako v tej »poplavi« smeri in psihoterapevtov prepoznati kvalitetne? Kakšni so strokovni pogoji za lastno psihoterapijo pri nas?*

Radio Simplon

Jubilejna oddaja z neznanim vrstnim števnikom.

Ku-ku. Ku-ku. Na vrsti sta prva jutranja kronika.

Danes je Barack Obama sporočil, da so ameriške sile ubile eno od identitet Osame bin Ladna, in s tem so korak bliže koncu vojne proti terorju. Vodja CIE, Knot Knob, je povedal, da je bila glavna napaka, ki jo je zagrešil bin Laden, ta, da si je za identiteto izbral tisto, ki ... neki neki strokovne zadeve.

Nekateri analitiki svarijo, da bi bin Ladnova smrt lahko še povečala verjetnost terorističnih napadov (*lol*), saj se je bin Laden iz orožja z možgani in načrtom prelevil v mučenika z ideološko vrednostjo. Podobno kot Jezus. *God bless.* To potrjuje tudi obvestilo, ki ga je prejšnji teden izdala Bela hiša. V njem je zapisano, da je stanje še vedno resno, saj so leta 2012 nove predsedniške volitve. Protesti. Prav tako je papež Janez Pavel II. postal svetnik. Prvi maj. In rast BDP je 0,4-odstotna.

Eden prvih ukrepov, ki ga je ameriška administracija sprejela v luči nadaljevajanja izrednega stanja, tega je perpetuirala bin Ladnova smrt, je bi dogovor za sestanek z J. K. Rowling, ki bo strokovnjakom na terenu pomagala izslediti in uničiti preostale identitete vodje Al Kaide.

Ku-ku. Ku-ku.

Iz parlamenta je ušlo 7 poslancev. Oblasti jih že iščejo. Najdene bodo premestili na zaprti oddelek.

Ku-ku. Ku-ku.

To sta bila jutranja kronika.

Bogdan: *Strokovne pogoje (kompetentno usposabljanje, supervizijo itn.) zaenkrat omogočajo samo psihiatrične klinike. Pravzaprav moram reči, da jih še omogočajo, saj obstajajo tudi težnje, da bi psihoterapijo izločili iz javne klinike - izredno škodljive težnje, če mene vprašate, ker bi to naredilo področje povsem »divje«. Na splošno pa vam lahko odgovorim takole: če hočete presoditi kvaliteto posameznega psihoterapevta, pogledjte, kje, pri kom in kako se je izobrazil, se pravi, dobil svoj naziv. Drugič, pogledjte njegove reference, objave. Tretjič, vprašajte ljudi, ki so bili pri njem v terapiji.*

Sandra: *Eden izmed psihoterapevtskih pristopov je tudi psihoanaliza, katere začetnik je Sigmund Freud. Za psihoanalitsko psihoterapijo je značilno, da se pri psihoterapevtskem delu psihoanalitik in klient osredotočata na ozaveščanje klientovega nezavednega – na razširitev klientovega védenja o njegovem lastnem notranjem svetu. Katere pa so glavne ugotovitve po Freudu, ki se danes uporabljajo v psihoterapevtskih pristopih in kateri njegovi koncepti so že preživeti?*

Bogdan: *Poglavitna ugotovitev je ta, da je treba slediti subjektu v analizi, ne pa ga »voditi«. Freudovi koncepti niso preživeti, ker izhajajo iz kliničnega opazovanja. Njegovo delo vključuje to temeljno zavezo in v tem kontekstu imajo svoj smisel. Seveda bomo stvari kdaj formulirali tudi drugače, kakor jih je Freud, prav za to nam daje podlago. Kakor pravi sam, moramo biti vedno pripravljeni oblikovati boljšo teorijo, kadar to od nas zahteva klinično opazovanje.*

Sandra: *Pascal je dejal, da so ljudje tako neizbežno nori, da bi bila le druge vrste norost, če človek ne bi bil nor. Je kaj resnice v teh besedah?*

Bogdan: *Pascal je dobro opazoval. Norost (glede na to, kaj sem o tem pojmu povedal uvodoma, ga moram seveda uporabiti v narekovajih) je v nekem smislu conditio humana. Freud je pokazal, da je patologija temelj duševnega življenja in to ga je pripeljalo do ugotovitve, da »smo vsi nevrotiki«. Korak naprej je napravila Melanie Klein, ki je postulirala pri človeku ireduktibilno psihotično jedro, ki prevlada v določenih trenutkih, zlasti trenutkih stiske. To so obdobja, ko smo zmedeni, ko izgubimo stik z realnostjo itn. Takih obdobj je v življenju več, kakor smo pripravljeni priznati. Če jih ne bi bilo, bi to pomenilo, da smo hiperkontrolirani, kar je seveda spet zgolj oblika norosti. ×*

Duša, ječa telesa

piše Robert Bobnič

ekje na sredi komada se je glasba umirila, poslušalke in poslušalci, približno 250.000 jih je bilo, so lahko ugledali – no, vsaj nekateri izmed njih – prižgan vžigalnik, ki ga je vokalista držal visoko nad glavo. Počasi je ponavljaval besede, ki jih je večina izmed prisotnih že poznala, a vendar to niti ni pomembno, saj je pomembno le to, da je besede izgovarjal vedno hitreje in vedno glasneje, vse dokler se ni zgrudil na tla ter v nekontroliranem ritmu telesa izkričal preostanek pesmi. Nemara je pri vsem skupaj šlo za izražanja najbolj notranjih emocij, ki so se pozunanjile v krik in telesu. Vendarle govorimo o nastopu benda Korn na Woodstocku leta 1999, Korn pa v popularni glasbi sredi devetdesetih potencira to, kar nekaj let prej začrta Kurt Cobain – materializacijo lastne duševnosti na način, ki je bil glavni rockerske tradicije tuj. Nič nas ne odvrta od takšnega branja – pravzaprav je tovrstno interpretiranje umetnosti, pa tudi popularne kulture, pravilo. Nič pa nas tudi ne odvrta od drugačnega branja, namreč da v opisanem primeru ni duševnost tista, ki je uporabila telo, marveč je telo tisto, ki je uporabilo duševnost. Dasiravno je izbrani primer tu le zavoljo avtorjevih glasbenih preferenc, pa ni brez pomena, saj je po analogiji z razmerjem med dušo in telesom vselej visoka kultura na strani duše in popularna (nizka) kultura na strani telesa. **Natanko stran telesa pa je tista, s katero se lahko upremo politiki duše, ki se nam vsiljuje že dolgo, predolgo.**

Zgodovina duše - Nietzsche v *Onstran dobrega in zlega*, točneje v aforizmu številka 12, ne izbira besed, zato metafizični veri, veri v nadčutno, napove vojno – a ne katerekoli vojne, marveč vojno *atomistiki duši*. »Naj mi bo dovoljeno,« pravi Nietzsche, »s to besedo označiti vero, ki jemlje dušo kot nekaj neuničljivega, večnega, nedeljivega, kot monado, kot atomon: to vero je treba spraviti iz znanosti!« A vendar to se ne pomeni, hiti dodajati Nietzsche, da se gre duši odreči kar tako, marveč odpreti »pot za nova dojetanja in izpopolnjevanja podmene o duši: in pojmi kakor 'umrljiva duša' in 'duša kot mnogoterost subjektov' in 'duša kot združba nagonov in afektov' bodo imeli v znanosti še naprej pravico do državljanstva.« Dasiravno se zdi, kakor da so znanosti izbojevale Nietzschejevo bitko, pa temu ni tako. Natanko v času Nietzschejevega življenja so nastale moderne znanosti o človeku, ki če kaj, potem z novimi in novimi izrazi reproducirajo pojmovanje tega, kar Nietzsche poimenuje atomistiko duši.

A vendar se tu in tam najde kdo, ki Nietzscheja vzame zares in med takšnimi je zagotovo tudi Michel Foucault. V *Nadzorovanju in kaznovanju* namreč zapiše: »Človek, o katerem se nam govori in ki naj bi ga osvobodili, je že sam v sebi učinek podjarmljenosti, ki je še precej globlja od njega. V njem biva 'duša' in ga nese v življenje, je pa le kolesce v obvladovanju, ki ga oblast izvršuje na telesu. Duša, učinek in orodje politične anatomije, duša, ječa za telo.« Še pred tem pa dodaja: »Ta realna in netelesna duša nikakor ni substanca; je prvina, v kateri se artikulirajo učinki neke določene vrste oblasti, in referenca vednosti, kolesje, prek katerega oblastna razmerja ustvarjajo kraj za možno vednost, vednost pa vrača in krepi oblastne učinke. Na tej realnosti-referenci smo sezidali različne koncepte in razrezali območja analize: psyche, subjektivnost, osebnost, zavest itn.; na njej smo postavili znanstvene tehnike in diskurze; na njeni podlagi smo uveljavili moralne zahteve humanizma.«

Za Foucaulta je realnost duše, ki naj bi bila človeku nekaj najbolj notranjega in gotovega – saj je vendarle neki Descartes izjavil *ergo cogito sum*: mislim, torej sem – le mehanizem specifičnega podrejanja in tvorjenja oblastnih razmerij. Z vrsto odličnih analiz, brez katerih danes ne moremo več misliti sedanosti, je Foucault pokazal, da si oblast posameznike podreja na način, da ustvarja njihovo – navidezno ali pač ne, kakor želite – svobodo. Oblast se posamezniku ne vsiljuje od zunaj, marveč tvori njegovo notranjost: željo, avtentičnost, duševnost. V že omenjeni knjigi Foucault pokaže, kako je v 19. stoletju prišlo do transformacij v načinih kaznovanja, saj se ni več kaznovalo zavoljo zločina samega, temveč se je začelo preučevati vzroke za zločin – vzroke, ki tičijo nikjer drugje kot v posameznikovi duši. Humanizem? Da, nič drugega kot humanizem, ki pa vendarle ni nič drugega kot nov subtilen način podrejanja in ki je, mimogrede, v tek spravljal kolonializem, fašizem, nacizem in nasilje, ki v celotni zgodovini nima primere.

Prav zato pa duša ni niti nekaj stalnega/večnega niti nezgodovinskega, temveč nasprotno, ima svojo lastno zgodovino. Od kje za vruga potemtakem izhaja razumetje duše kot atoma, kot nekaj nedeljivega in povsem nezgodovinskega? Od kje drugje, če ne od metafizike, ki svet, v katerem živimo in umrjemo, zreducira na trpeč posnetek tistega dobrega, nadčutnega ter oh in sploh onkrajsvetnega sveta idej. Od kje drugje torej, če ne od krščanstva, tega platonizma za ljudstvo, kakor pravi Nietzsche, ki dušo privzame kot absolutno, kot tisto, kar je v tem zaničevanja vrednem telesu vdihnjeno nekje od zunaj.

Že res, da je moderni človek boga snel s križa, vendar le zavoljo tega, da je tja gor pripel samega sebe, pri tem pa se rogal »subjekt, subjekt«. In kaj je subjekt – nedeljiva substanca, notranjost – ki ga čišla moderna filozofija, drugega, če ne duša, ki jo je človeku vsililo krščanstvo? In kaj so drugega moderne znanosti, ki se utemeljujejo na tem subjektu, če ne podaljšana duhovnikova roka? In – tudi ateistom v brk – naš svet je vendarle ostal – krščanski.

Ne gre se torej čuditi, če Foucault, ko piše zgodovino seksualnosti, pokaže, kako je moderno razumevanje želje, ki postane določilo človekove duše(vnosti), krščanskega porekla. In ne gre se čuditi, če ob tem zapiše: »Oporišče protinapada proti mehanizmu seksualnosti ne sme biti seks-želja, temveč telesa in užitki.« Toda o kakšnem telesu govorimo?

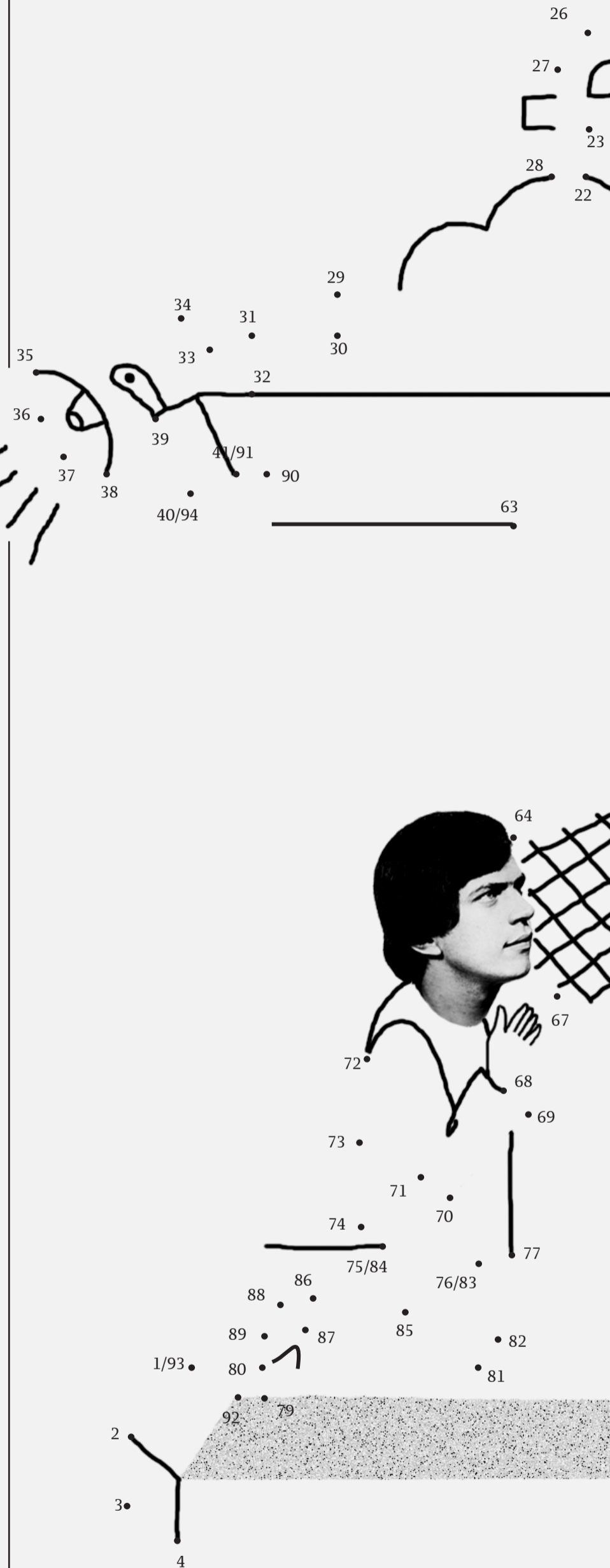
Misliti s telesom - Bodimo potrpežljivi in povejmo, da če ni notranjosti, kjer bi počival atom duše, to ne pomeni nič drugega, kakor da je vsa človekova notranjost le pregib zunanosti. Zavoljo tega je efekt duše(vnosti) proizveden skozi različne tehnologije, ki obstajajo skozi zgodovino. Ena izmed takšnih tehnologij je tudi spoved, ki pomeni spovedovanje duše in njenih želja. A vendar ne gre za to, da bi se na ta način izražala obstoječa notranjost, pač pa za to, da je spoved zunanja prisila, ki šele ustvarja to notranjost.

Pustimo vendar izpovedovanje in raje mislimo, saj je edino misel tista, ki vselej povzroča razpoke v danem stanju stvari in ne išče rešitev, temveč povzroča probleme. To ni več misel, ki bi bila naravnana na notranjost, temveč zunanost. To je misel, ki beži, s tem pa povzroča, da lahko mislimo drugačen svet – drugačno dušo, drugačno ekonomijo, drugačno politiko. In kaj je potemtakem telo?

Verjetno ni treba posebej poudarjati, da telo, o katerem govorimo, ni telo, ki je dano enkrat za vselej; to ni enostavno fizično telo s pripadajočo fiziološko sestavo, marveč prostor intenzivnosti, moči in potencialnosti. Natanko zaradi potencialnosti/moči je telo vselej izpostavljeno režimom, ki ga oblikujejo na takšen ali drugačen način. Samo pomislimo na produkcijski režim, s katerim je telo dodano tekočemu traku, ali šolski režim, s katerim je telo pripeto za mizo. Vendar telo ni pasivno, nasprotno, zaradi svoje potencialnosti se lahko vselej predružači, vselej lahko ustvari drugačen svet. Telo je vselej na strani zunanosti, zunanost pa je tisto, kar še ne obstaja, kar bo šele postalo.

Telo je misel, misel zunanosti, zato je vsakršna drugačna uporaba telesa politična. Prav zato pomeni uporabljati telo (stremeti k zunanosti) najvišjo točko življenja, izrazito intenzivnost, mejno izkušnjo, ki se bliža norosti. Skrajna intenzivnost življenja je točka umanjkanja razuma, ki ni nič drugega kot instanca oblasti. Nič nenavadnega namreč ni, da se oblast tvori na mestih, kjer skuša zamejiti pojavne oblike telesne intenzivnosti/zunanosti, npr. norosti, droge, umetnosti itn. In kaj nam potemtakem sploh ostane? Nič drugega kot samo še to: misliti s telesom in drugačna duša bo prišla sama od sebe.

Ali kakor je zaničevalcem telesa govoril Zaratustra: »Skoz in skoz sem telo in nič zunaj tega; in duša je samo beseda za nekaj na telesu. Telo je velika umnost, množica z enim smislom, vojna in mir, čreda in pastir.« ×

Kult izpovedovanja

piše Asja Hrvatin ilustracija Eva Mlinar

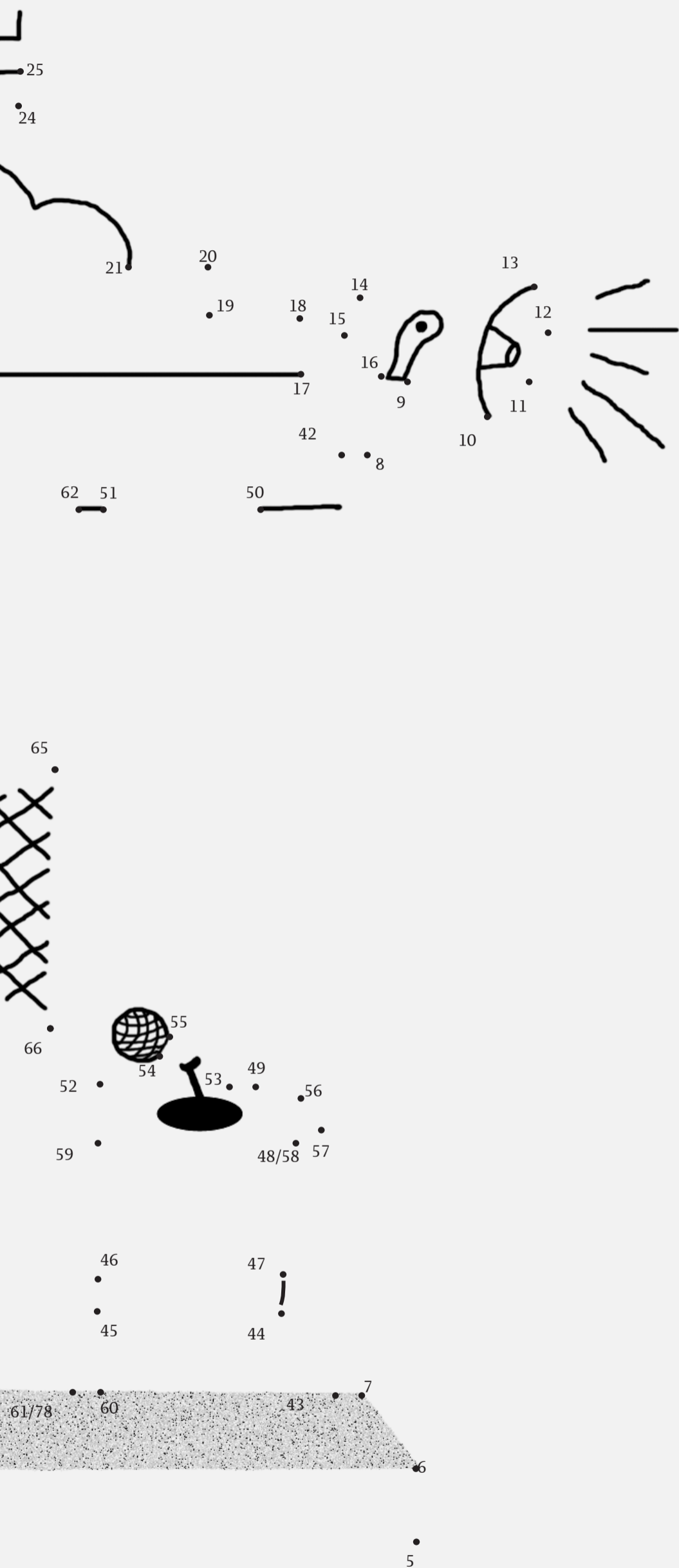
efiltrirano posiljevanje z intimnimi osebnimi zgodbami konstruira družbeno realnost, v kateri je vse dostopno in transparentno, zabrisane so meje med osebnim in javnim, na vseh ravneh poteka prostovoljna nacionalizacija intimnega, ki postaja prek mehanizmov izpovedovanja vedno bolj avtomatizirana kolektivna last. Vseprisotnost intimnega etablira izpovedovanje kot samoumevno dobrino, ki je hkrati tako neotipljiva in fluidna, da bi bila njena prisotnost očitna šele ob aktivaciji njene odsotnosti. Pomanjkanje intimnega na kolektivni ravni bi pomenilo boleče soočenje z individualnim intimnim (na individualni ravni se je intimno spremenilo v snov za izpoved, ob njeni odsotnosti pa bi se moralo revalorizirati in si pripisati nov namen) in z izpraznjeno družbeno realnostjo, ki jo trenutno poganja prostovoljno žrtvovanje posameznikov, pripravljenih prodati osebno zgodbo. Izpraznjena družbena realnost se mora, da se ne bi sesedla sama vase, še naprej polniti s poceni kičastimi trivialnimi zgodbami, ki jim nalepi oznako šokantnega in jih množicam servira v obliki *reality showov*, Facebooka, avtobiografij in nepretrganega obstrjeljevanja z instant novicami. Aparati izpovedovanja in mediji kot poklicni izpovedovalci so zasnovani tako, da prepoznajo posameznikovo potrebo po izpovedi in mu na vsak način naredijo izpovedovanje bolj prijazno – po njihovi zaslugi je lahko neprenehoma neposredno vključen v mašinerijo izpovedovanja, in sicer bodisi kot izpovedovalec bodisi kot občinstvo, ki potrjuje in soustvarja izpoved drugega.

Razlaščenje intimnega sprevača njegovo osebno vrednost v tržno in intimne zgodbe prestrukturira tako, da sledijo vnaprej določenim zunanje postavljenim šablonam: z vseh strani se ponujajo *ready made izpovedi*, ki z objektivnimi pokazatelji po principu »*treh korakov do rešitve*« iščejo potencialne lastnike. Posameznik mora le najti tisto, ki mu ustreza, si jo prisvojiti, ponotranjiti in jo do te mere vprogramirati v svoje doživljanje, da postane primarno definirajoča in da pozabi na to, da je izpoved prišla od zunaj. Z dejanjem izpovedovanja se hkrati ustvarjata konsistentnost in kontinuiteta izpovedi, ki dajeta lažen občutek nadzora in lastništva nad zgodbo: posameznik je v lasti zgodbe in ne obratno; brez zgodbe, ki oglašuje individualno intimno, je posameznikov obstoj pod vprašajem. Da bi njegova zgodba obstajala, mora biti torej izpovedana; dokler ne postane vključena v javni diskurz, je družbeno nerelevantna. Teror javno-intimnega, ki ga družba zganja nad posameznikom, mu preprečuje, da bi tematiziral ontološko potrebo po tem, da se mu prek zgodbe prizna obstoj, in problematiziral izvor izpovedi kot vsiljen tujek, ki pride s predzgodbo, epilogom in matrico izpovedovanja, ta pa tisto najbolj osebno dela najbolj tuje. Matrica *ready made izpovedi* razoseblja vse zgodbe in jih spreminja v enolične in repetitivne, ki z osebnim nimajo več nobene zveze. Tako je, na primer, večina izpovedi o odvisnosti od heroina (opija) od de Quinceyjevih *Izpovedi uživalca opija* iz leta 1821 dalje kopija ena druge. Tako je izvor vseh težav vedno v otroštvu in disfunkcionalnih družinah in tako vse zgodbe o uspehu sledijo matrici trpljenja in prebijanja skozi težke razmere.

Intimno je prepuščeno prostemu upravljanju družbe, ki nemoteno inverzno od zunaj kreira izpovedi na individualni ravni – vse zakrito z dobrimi nameni transparentnosti in dostopnosti informacij, povezovanja in poznavanja »*realnega*« družbenega stanja kot pogoja za funkcionalno in aktivno participacijo v njem. Vseprisotnost izpovedi je odlična pogruntavščina neoliberalnega sistema za nadzor in regulacijo: odvzame se negativna konotacija greha, ki jo je k izpovedim vsiljevalo krščanstvo, in ohrani komponenta placebo efekta olajšanja, ki ga ima izpoved na posameznikovo dušo. Potem še svoboda govora in histerična nujna, da mora biti vse javno in transparentno, ki posamezniku še utrujeta izpoved kot način komunikacije. Oblast z aktualno »*transparentno*« politiko daje ljudem vtis, da imajo prek medijev, poklicnih izpovedovalcev, možnost slediti dogajanju in da so vanj vključeni, čeprav jih v resnici z zasipanjem s polnovicami in seznacionalističnimi povzetki nepreverjenih informacij dela neobčutljive, nekritične in nasploh aktivno-pasivne, vpete v začaran krog izpovedovanja. S takšnim načinom komunikacije mediji (in prek njih oblast) predpisujejo zelene vsebine izpovedovanja, ki so bolj kot intimnim zgodbam podobne razpletom slabih filmov, posnetih po resničnih zgodbah. Foucault bi rekel, da je »*zahodni človek postal žival, ki priznava*,« zdresirana za to, da v lastno in tujo zabavo izpoveduje in prodaja tuje intimno kot svoje.

Z izpovedovanjem je neposredno povezan element fiktivnega – ta se porodi že pri izkriavljeni percepciji sebe in zunanjega intimnega, implementiranega v notranje, in se potem še reproducira v izpovedi, ki zgodbo prilagodi matricam izpovedovanja. Tako so izpovedane zgodbe že v samem začetku dislocirane od doživljanja in s tem tudi od posameznika. Fiktivnost postane del družbenega konsenza konstrukcije realnosti in služi za poglobljanje apatije, ki se lahko fragmentira in prekine na izseke, ko posameznik stopi v stik z zgodbo, vendar se po koncu izpovedi apatija vrne nazaj. Izpoved s tem še dodatno izgubi na osebni noti, saj je razvrednotena in se v množici sebi enakih zgodb izgubi in služi predvsem še za vzdrževanje javnega terorja intimnosti. Distribucijo in manipulacijo izpovedi olajšuje prav njena fiktivna komponenta, saj jo spremeni v izdelek, v blago s tržno vrednostjo, ki ga je moč izkoriščati na enak način kot katerokoli drugo – izpoved je zbanalizirana in je od tega trenutka dalje povsem v oblasti razmerja med ponudbo in povpraševanjem. Lastnik izpovedi se mora boriti za njen obstoj med vedno ostrejšo konkurenco v sferi javno-intimnega, ki totalitarno nadzoruje izpoved. Teror tako ne dopušča defektivizacije izpovedi, saj se s tem poveča tveganje, da se le-ta odvzame transparentnost, se jo umakne iz javnega in vrne intimno posamezniku – s tem pa bi mašinerija izpovedovanja dokončno izgorela.

Fenomen izpovedovanja bi nazadnje lahko označili za antifenomen, saj se je tako globoko vpletel v družbeni sistem, da je postal del obstoječega stanja in so tisti, ki iz kolesja izpovedovanja izpadejo, označeni kot netransparentni in sumljivi; pravica do zasebnosti je postala zavržena parola in namesto privilegija ali vrednote nosi zdaj negativen predznak. Preoblikovala se je v zahtevo po javnosti in postala imperativ, ki prežema vsa dejanja in področja družbenega življenja in ki se izvaja in vzpostavlja prek mehanizmov izpovedovanja. Oglaševanje sfere javnega kot nujne za ohranjanje varnosti in družbenega reda prepriča posameznike, da dopuščajo; še več, pozdravljajo mobilizacijo intimnega v javno in fetišistično ravnanje z izpovedmi. Tako kot se z lahkoto distancirajo od drugih družbenih pojavov, ki čez čas postanejo tako zelo del celotne družbene slike, kot da bi bili tam od vedno, enako lahko izpovedi prek fiktivne komponente najprej ločijo od sebe, potem pa jih še umaknejo iz svojega polja odgovornosti. Korak, do katerega na videz sploh ne pride, saj ga posameznik že v začetku na nezavedni ravni preskoči, je odpoved problematizacije izpovedi – izpoved sprejme kot aksiomatičen del družbeno sprejetega ravnanja in do vprašanja, ali le-ta doprinese res kaj več kot le kratkotrajen katarzičen občutek, v miselnih procesih sploh ne pride. Pa tudi če pride do zavedanja in preskoka na zavedni ravni, posameznik nima učinkovitega sredstva upora in je v končni fazi edino, kar mu preostane, to, da izpove frustracijo nad izpovedovanjem. ×

Duša potrošništva

piše Jurij Smrke
riše Aljaž Košir - Fejzo

Družbeni fenomen, ki mu danes pravimo potrošništvo, je vse od takrat, ko so ga raziskovalci prvič secirali in poimenovali, zvezan z duševnostjo. Meja med to in fizičnimi potrebami je namreč tista, okoli katere so skušali najti začetek presežka, ki naj bi zaznamoval tisto stopnjo pridobivanja dobrin, ki je vredna kritike, obsojanja in je zato zrela za izboljšave. V jedru ene prvih definicij, ki jo je konec 19. stoletja zagrešil ameriški ekonomist in sociolog Thorstein Veblen, je domneva, da je potrošnja do neke točke smiselna, nato pa se sprevrže. Ko začnemo namesto povsem zadovoljivih lesenih žlic kupovati srebrne bataljone pribora, smo prestopili magično linijo in zakorakali v svet nepotrebne. Kot da to, da imamo boljši pribor kot Novakovi, nič ne šteje.

Socialna psihologija
Mirjana Ule

Consumerism in world history
Peter N. Stearns

... eveda šteje, bi dejal Veblen. Tako potrata časa kot dobrin »sta metodi, s katerima razglasimo, da posedujemo bogastvo.« Na nek način si kupimo socialni status. Profesor Thorstein takšno početje razglasi za iracionalno, češ da so ljudje, ki sledijo tem smernicam obnašanja, zaslepljeni, da ne vedo, kaj je v življenju resnično pomembno. Veblenova analiza je bila precej preprosta in skoncentrirana na novi sloj bogatašev, ki je vzniknil iz industrijske revolucije 70-ih let 19. stoletja. Čeprav je do danes potrošništvo zadobilo nove oblike, lahko še vedno, na podlagi »zdrave« pameti, pridemo do podobnih zaključkov kot profesor doktor. Da je vse, kar danes šteje, materialno, da smo ujeti v nikoli prekinjen krog pridobivanja, da raje posedujemo, kot da bi živeli, in da smo izgubili kontakt z našim »pravim bistvom«. Te ugotovitve bi lahko zaradi splošnosti njihovega jezika skoraj imeli za poenostavljen izraz tega, kar nam govorijo veliko briljantnejši uvidi, ki so nastali kasneje. Toda to bi bila usodna napaka, kajti misli, ki jih te besede skrivajo, dobijo svojo pravo vrednost šele, ko vidimo kompleksnost pod njimi. Šele takrat resnično zmorejo pokazati nekaj oprijemljivih dimenzij potrošništva in lahko prispevajo k ozaveščanju ljudi o odtujitvenih procesih ter postavijo temelje za emancipacijo od njih.

Zgodovina

Že v začetnem odstavku smo vzpostavili mejo med »osnovno potrebo« in potrošnjo kot problematično. Videli smo poskus opredelitve potrošništva kot tistega pridobivanja dobrin, ki presega osnovne potrebe – take, ki omogočajo življenje (tudi potrebe duha). Težava nastopi, ko se zavemo, da so osnovne potrebe zgodovinsko specifična stvar. Med francosko revolucijo so pariški delavci zahtevali, da jih oskrbijo z »dobrinami za prvo silo« (*goods of prime necessity*, op. p.), s čimer so mislili na sladkor, milo, sveče in kavo. Vse to, razen sveč, je še slabo stoletje pred tem veljalo za luksuz.

To pomeni, da je zelo težko govoriti o začetku potrošništva kot o točki, na kateri so ljudje začeli kupovati stvari, ki jih v resnici niso potrebovali (srebrne žlice). V bistvu je že sama ločitev na prave in neprave potrebe problematična, česar se bomo lotili kasneje. Genezo potrošništva je torej treba zastaviti drugače in kar nam zgodovinski pregled lahko zaenkrat pokaže, je, da je potrošništvo v prvi vrsti odziv na razpadanje tradicionalnih vzorcev družbene ureditve in s tem povezanih identitet. Ta hipoteza ima zelo veliko razlagalno moč, saj jo lahko raztegnemo do današnjega dne, ko vidimo, da se razmeroma velika stopnja razkroja predpisanih družbenih vlog sklada z veliko ponudbo potrošnega blaga, torej precejšnjim številom možnih identitet. Prek razumevanja razmaha potrošništva v povezavi z identiteto lahko vidimo, da množično pridobivanje dobrin našega časa nikakor ni zvezano z imaginarnimi potrebami, pač pa z bistvenimi komponentami človekovega obstoja. Tega seveda ne gre brati v smislu, da nas pri nakupovanju vodi nek vrojen pohlep ali kaj podobnega, zgolj da je tudi to, da posedujemo določen predmet ali skupino predmetov, lahko zelo pomembno za naša prijateljstva, družinske in intimne odnose, samozavest, spoštovanje, ki ga prejmemo, itd. S tem smo že predrugačili ločnico, ki jo je poskušal začrtati Veblen – tisto, kar je duševno, ni več »imaginarno« in odvečno.

Poiščimo torej točko razpada tradicionalnih vzorcev. Ti razkroja seveda niso začeli sami od sebe in prav tako niso bili edina posledica premikov na področju ekonomske baze. Zavoljo tega moramo opisati nekoliko širši spekter sprememb, imejmo pa vseskozi v mislih, da želimo zapisano zvezati s človekovim psihološkim ustrojem.

Za začetek lahko rečemo, da skoraj ni bilo časa v človeški zgodovini, ko lastnina ne bi imela vrednosti, ki bi presejala njeno praktično uporabnost. Že pred razvojem poljedelstva, ki je omogočilo večjo akumulacijo dobrin, so si uspešnejši lovci in bojevniki pridobili lepše orožje, oklep, ornamente. Kasneje, ko se je lahko vzpostavil višji materialni status določenih skupin, so nekateri precej hitro prešli na bogatejši način življenja. Spet drugi so v razmeroma surovih razmerah vztrajali tja do poznega 19. stoletja (rusko podeželsko plemstvo). Boljši materialni položaj ni avtomatsko prinesel potrošnje. Obstajajo dokazi o debatah, ki so potekale tako v kasnejših dneh rimske republike kot med arabskimi bojevniki v 10. in evropsko aristokracijo v 13. stoletju. Na eni strani so bili zagovorniki stare preprostosti in na drugi branilci večjega luksuza. Pri slednjih je šlo v veliki meri za interes za razkošna oblačila, nove dobrine z drugih koncev sveta (recimo sladkor) in dekorativne elemente za dom.

Potemtakem lahko rečemo, da je posedovanje bogastva, ki je presegalo zgodovinsko specifične osnovne potrebe, pri nekaterih ljudeh spodbudilo potrošniški interes. Toda ta potrošnja se je razlikovala od fenomena, ki so ga s seboj prinesla kasnejša stoletja. Ne samo da je bila bolj ali manj omejena na pripadnike plemstva, tudi dotok vedno novih izdelkov je bil veliko počasnejši. To pomeni, da so se nekatere novosti tradicionalizirale in znamenje

luksuza so bili prej tisti predmeti, ki so bili podedovani, kot pa tisti, ki so si jih ljudje pridobili na novo (na primer seti za obredno pitje čaja na Kitajskem). Ni bilo konstantne gonje za novostmi, ki jo lahko opazimo danes.

O potrošništvu med nižjimi sloji govorimo še teže. Čeprav je prihajalo do razlik med premoženji različnih kmečkih družin, so večinoma živele na minimumu in so zato morebitne presežke raje vlagale v novo zemljo kot v luksuzne dobrine. Velik strah pred kmečko lakoto je v zahodni Evropi trajal tja do prvih let po drugi svetovni vojni. Toda tudi če bi želeli vlagati v potrošniške izdelke (začenši s kavo, sladkorjem ...), so jim bili ti na podeželju, kjer je večina takratnega prebivalstva živela, le redko dostopni.

Ob vsem tem je situacijo brzdal še prevladujoč vrednostni sistem. Večina religij – od krščanstva, budizma, hinduizma do islama – je zagovarjala skromnost, pri čemer moramo svetohlinstvo, ki je bilo tu na delu, pustiti ob strani. Bistveno je, da te vrednote niso bile le nekaj, kar je zapustilo prižnico in ostalo pod cerkvenim stropom, pač pa so živele. Najkonkretnije v obliki t. i. zakonov o luksuzu (*sumptuary laws*), ki niso bili uveljavljani le s strani cerkve, pač pa tudi s strani vladarjev. Čeprav jih je bilo mnogo – od stare Grčije do kolonialistične Severne Amerike – izpostavimo le eno verzijo. V 13. stoletju, zapišeta francoski zgodovinar in zgodovinarica, so imeli ti zakoni dvojno funkcijo. Po eni strani so skrbeli za to, da so bili ljudje oblečeni svojemu stanu primerno, po drugi strani pa so brzdali potrošnjo plemiških družin, ki bi sicer v zamejno za luksuzne izdelke praznile lokalne zaloge kapitala.

Če je bil učinek teh zakonov, kot piše na Wikipedii, vprašljiv, pa je eno gotovo (kot piše v knjigi *Consumerism in World History*): »*Something of a revolution had to occur before consumerism emerged.*«

Consumo ergo sum

Vzpostavili smo stanje nekakšnih trdnih družbenih razmerij, katerim je bila prilagojena tudi potrošnja. Kmet je celo življenje ostajal kmet, plemič plemič, kovač kovač, ženska ženska, moški moški (z izjemami, se razume). Ključna sprememba, ki jo moramo v tem poglavju opazovati, je, kako je potrošnja, poleg tega da je reproducirala že predpisane socialne vloge, postala ustvarjalec novih. Kako je lahko odgovorila na krizo identitete na novo vzniklih subjektov, meščanov – od bogatih buržujev, do njihovih služkinj in samskih mladeničev, ki so s trebuchom za kruhom prišli v mesta?

V *mainstream* socialni psihologiji velja, da je problem identitete problem, ki ni nikoli dokončno rešen. Posameznik se skozi življenje oprijema vedno novih identitet, ki so mu družbeno dostopne, da bi si zagotovil »občutek in zavest biografske kontinuitete in socialne skladnosti kljub stalnim spremembam v življenjskem poteku« (vsi citati iz Ule, Mirjana: *Socialna psihologija*). Ta občutek je pomemben, saj nam omogoča, da sebe in svet uredimo v bolj ali manj trajen socialni sistem, z drugimi besedami, da ne znorimo. Imeti identiteto pomeni »imeti trajne, simbolno posredovane navade in pravila, s katerimi obvladujemo svoje telo, sebstvo in družbene dejavnosti.«

Povezava med potrošništvom in identiteto je na tej točki. Obvladovanje telesa, sebstva in družbene dejavnosti v skladu s predstavami o sebi je rezultat socialne interakcije, medsebojnih pričakovanj. Ravno tu jo socialna psihologija tudi opazuje. Na nivoju znakov, s katerimi jo (jih) oseba obeležuje. In znak je lahko vse – od diskurza do dolžine krila. Razvoj masovne produkcije na eni strani povzroči bolj množično »osvobajanje« ljudi od pripisanih identitet (kovač se odseli v mesto in postane tovarniški delavec), na drugi strani pa postreže z novim množtvom znakov. In znak na nivoju dobrin je tisto, kar nas zanima, da bi dokončno vzpostavili most med identiteto in potrošnjo. Opisati moramo, kako sta vzniknili tako potreba po novih identitetah kot možnost izražanja le-teh.

Zgodovina #2

Že smo dodobra načeli pot, po kateri lahko razumemo potrebo po izražanju novih identitet. Ljudje so morali o sebi in o drugih začeti misliti v okviru vlog, ki jih prej niso poznali. Trgovci so pridobili moč višjega razreda, čeprav »po krvi« to niso bili, obrtniki so postali lastniki ali vodje manjših tovarn. Na splošno je izginjal odnos mojster – vajenec in nadomeščal ga je odnos delodajalec – delojemalec. Številni kmetje in podeželski obrtniki so izkoristili večjo trgovsko aktivnost in rast mest, da so prodajali presežke in se tako po premoženju odlepili od svojih sovaščanov. Drugi, ki so živeli težko ali jim je bila odvzeta zemlja, so se odselili v mesta in postali delavci – ljudje brez lastnine. Poleg tega se je populacija zahodnoevropskih držav konec 18. stoletja podvojila. Mladi ljudje niso našli dela znotraj kmečkih družin in so odšli. Ta proces vznikanja novih življenjskih situacij se je v času 19. in 20. stoletja nadaljeval. Zaznamovan je predvsem s krepitvijo srednjega razreda in pojavom »emancipirane« ženske. Na ravni kolektivne zavesti lahko govorimo o vzponu razsve-

tljenske in romantične misli, v srčiki katerih je posameznik individualist, na ravni življenjskega ritma pa o pojavu prostega časa. Kot zapiše ameriški zgodovinar Petet N. Stearns: »Tradicionalno so bile prostočasne aktivnosti skupinski dogodki, kot so festivali ali prepevanje med delom. Te oblike so med industrializacijo upadle, saj so motile ritem tovarniškega dela (ali pa niso mogli peti, ker so mašine ropotale!? op. p.). Namesto njih sta se pojavili dve veliki skupini prostočasnih dejavnosti: vključujoče aktivnosti, ki so pogosto zahtevale potrošniško opremo in razvoj »gledalstva« (šport, kino, op. p.), potrošniške forme par excellence.«

Vsej tej množici posameznikov so bili torej na voljo številni novi izdelki. Ne le da je intenzivnost svetovne trgovine pripomogla k temu, da so v Evropo prišli novi materiali, ki so omogočali večjo diferenciacijo (npr. tkanine, ki so se lažje barvale), pač pa sta masovna produkcija in rast mest pripomogli k temu, da so bile velikemu številu ljudi na voljo velike količine blaga. To je nedvomno vzpodbudilo konkurenco med prodajalci, ki so poprijeli za nove tehnike: oglaševanje, *market research*, sklicevanje na znanost, popusti, pojavile so se oglaševalske agencije, ki so že konec 19. stoletja vabile s slogani, kot jih imamo danes – »to feel young and carefree, buy our silk«. Pravo revolucijo v aparatu trženja so pomenile veleblagovnice, ki so se pojavile v 30-ih letih 19. stoletja. Ljudje so se neobvezno sprehajali po njih, brez nakupovalnih namenov. A glej ga zlomka, včasih so le zapravili kak funt. Ali pa so se ustavili v eni od restavracij, ki so se takrat pojavile ...

Tako vidimo, da je skladno z vzponom kapitalizma prišlo tako do povpraševanja po novih identitetah kot do ponudbe. Vsekakor bi bilo zanimivo razkrinkati strukturne razloge za tako rast in diferenciacijo produkcije ter interes kapitala, ki se za tem skriva. Toda to ni namen tega članka. Namen je bil prikazati, da so potrebe potrošnika še kako pomembne za njegov (osnovni) obstoj. In ravno v tem je problem. ×

Duševni mir naprodaj

piše Anže Dolinar

reživali so opisovali, kako so se ljudje od vsepovsod zgrinjali, da bi videli ta ogromen požar. Balkoni in strehe blokov so bili polni radovednežev, od katerih so nekateri požar opisali kot nekakšno sijanje. Ni se jim sanjalo, kaj prihaja, niti niso razumeli, da lahko miroljuben atom ubija ter da je človek nemočen pred zakoni fizike. Niso vedeli, kot je povedala ena od preživelih, da je smrt lahko tako lepa. Nekateri so dejali, da dogodek presega vsakršno filozofsko razlago, spet drugi, da je problem razumevanja černobilske nesreče v prvi vrsti problem samorazumevanja človeka. In po poti slednjih želim v naslednjih vrsticah stopiti tudi sam.

Istega leta, kot je svet pretresla nesreča v Černobilu, je nemški sociolog Ulrich Beck izdal delo *Družba tvegiranja: na poti v neko drugo moderno*. Ena od Beckovih tez je, da smo z moderno vstopili v paradigmo, kjer logika proizvodnje tveganj obvladuje logiko proizvodnje bogastva. Paradigmatski preskok Beck utemljuje z rastjo produkcijskih sil v procesu tehnične modernizacije. Če je v industrijski družbi vladajoči razred poskušal legitimirati neenakomerno porazdelitev bogastva, se v družbi tveganja to dogaja zgolj posredno. V prvi vrsti se zdaj želi legitimirati predvsem tveganja in jih s tem dramtizirati. Beck gre še dlje in pravi, da je v razrednih položajih bit tista, ki določa zavest, medtem ko je zdaj zavest tista, ki določa bit. To v osnovi pomeni, da zavest o tveganju določa položaj individuuma in način njegovega bivanja v svetu. Če so v industrijski družbi zavest delavca določali njegovi eksistenčni pogoji in položaj znotraj procesa produkcije, Beck zdaj predlaga preobrat. Zavest o tveganju je zanj tista, ki vzpostavlja eksistenčen način posameznika. Da to drži zgolj v nekem omejenem smislu in zgolj za najbolj razvit del sveta, je jasno, kljub temu pa poanta zahteva nadaljnjo argumentacijo.

Vsako interesno stališče se zdaj brani s pozicije tveganj. Z definiranjem tveganj se zlomi racionalni monopol znanosti. Pozicija znanosti je dvoumna, saj je znanost po eni strani udeležena pri produkciji tveganj, po drugi pa pri njihovi preprečitvi. Kot opazi Beck, se manevrski prostor znanstvenega raziskovanja oži in tu kritika v veliki meri leti prav na visokošolske izobraževalne institucije. Kot je že lep čas nazaj opozarjal Masao Miyoshi, gre za akademski kapitalizem, kjer univerze posedujejo monopol nad znanostjo in resnico, hkrati pa v njihovih vodstvenih organih sedijo predstavniki raznih korporacij, ki sprejemajo odločitve v njihovem interesu. Spoznavni

interes znanosti je tako usmerjen v produktivnost, spoznanje znanstvenega pa določa trg.

Toda tu mi v resnici ne gre za kritiko sodobne znanosti. Veliko bolj zanimivo je, kaj se, če za osnovo vzamemo Beckovo predpostavko, zdaj dogaja s posameznikom. Znašel se je v razdvojenem položaju. Po eni strani je zaradi ekonomske potrebe po individualizaciji podvržen vse večji osamitvi, po drugi pa je podvržen kolektivni zavesti tveganja. Kolektivna zavest tveganja se legitimira prek dejstva, da znanost po svoji naravi ni sposobna sprejemati vrednostnih sodb. Znanstvena resnica ne pušča možnosti za razpravo. Ironija je v tem, da so ravno izjave o tveganjih tisto diskutabilno. So tisto, česar nismo sposobni znanstveno objasniti in postane predmet vrednostnih sodb. Znanost, za primer, lahko klonira človeka, ne more pa povedati, ali naj to počnemo ali ne. Ravno vrednostne sodbe pa so tisto, kar lansirajo množični mediji. Soočeni smo z industrijo zavesti, ki ima močan ideološki karakter. V ozadju kolektivne zavesti pa grozi fenomen strahu, ki se hrani s proizvedenimi tveganji.

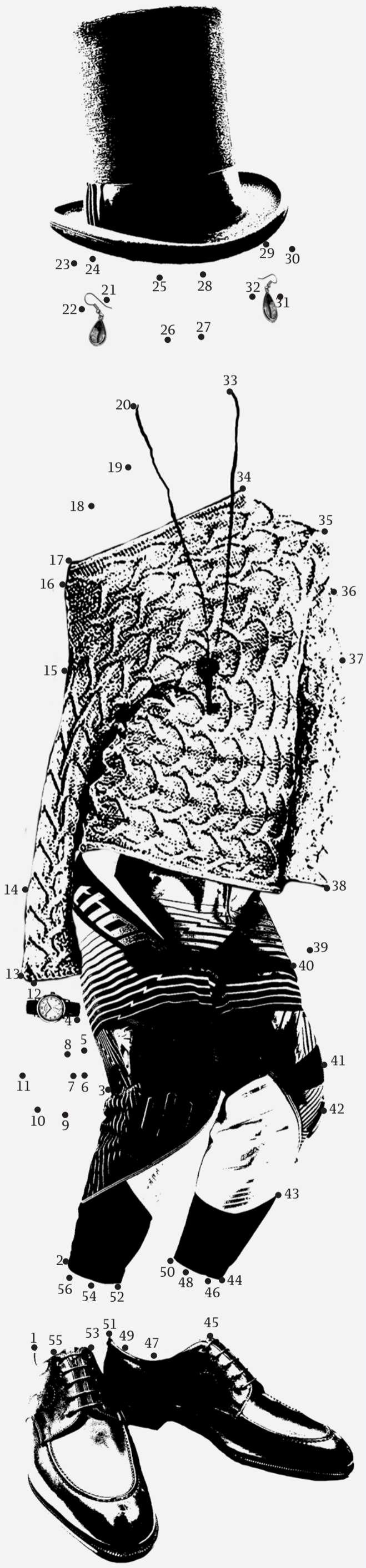
Ko je Heidegger analiziral fenomen strahu, je za prvo formo le-tega postavil strah pred nečim. Na tej stopnji ima tisto, kar v svetu srečujemo, karakter škodljivosti. To škodljivo je v našem okolju, naši bližini, vendar še ni pri nas. Škodljivo se nam bliža in obstaja kot grožnja, hkrati pa s seboj prinaša možnost, da se mu lahko izognemo. Ta možnost stopnjuje našo prestrašenost, ki vodi v to, da nas postane strah zase oziroma za druge. Gre za način počutja, ki nas spravlja v zmedo, kjer izgublamo glavo. Zdi se, da je ravno to počutje tisto, ki z družbo tveganja postaja splošno. Splošni strah za nekaj, torej splošna zmeda in izgubljanje glave, pa ima karakter panike.

Panično kulturo in zavest je nekaj let po izidu Beckove knjige v pretres vzel filozof Peter Sloterdijk. Novo, panično kulturo in zavest karakterizirajo nezadovoljstvo s svetom in metafizični obup. Za Sloterdijka panika izvira sama iz sebe, s čimer se nam v resnici ni treba strinjati, še posebej če jo pripisujemo zgodovinskemu razvoju kapitalizma in posledični vzpostavitvi družbe tveganja. Bolj pomembna je postavka o metafizičnem obupu in posledičnem nastajanju metafizičnih plagiatov, ki vzpostavljajo holistično industrijo zavesti. Ko sistem producira tveganja in ima hkrati monopol nad resnico, je edini možen beg ravno beg v cenene metafizične forme, ki ponujajo pomiritev panične zavesti. In na tej točki, po našem mnenju, Sloterdijk zadane v samo bistvo položaja sodobnega človeka. Zunanje opore za posameznika zdaj ni več in samospoznanje postane osnovni motiv pravega in dobrega življenja. Pogled navznoter je tisti, s katerim naj bi ubežal panični zavesti in našel izgubljeno harmonijo.

Obrat navznoter pa se izkaže za ironičen in zmoten. Kar pravi Sloterdijk: »Spoznaj samega sebe,« zdaj postane imperativ: »Bodi, kar si!« To pa hkrati pomeni, da si pomagaj sam, da se iznajdi sam. Individuum je sam, na skupnem pa je udeležen skozi panično zavest. Zavest skupnega se mu poleg panike seveda odpira tudi kot fetišizem. Poistovetenje s fetišističnimi produkti umetnosti in tehnologije, ki se zdijo v zadnjem času najbolj vroči, je tisto edino, kar posameznika pozicionira znotraj družbe in mu podeljuje omejen smisel eksistence.

Ostaja pa še ena premisa, ki jo je vredno omeniti. Gre za trenje, ki nastaja ob možnosti katastrofe na eni strani in naravo spoznanja na drugi. Z drugimi besedami, gre za pedagoški moment, ki se sprošča skupaj s scenarijem katastrofe. Iz katastrof naj bi se učili kot človeštvo, katastrofe so ogenj, na katerem se opeče otrok, ki še ni vedel, da se z njim lahko opeče. Tu Sloterdijk človeštvo okarakterizira kot subjekt s hudo učno motnjo. Gre za skrajni pesimizem, ki pravi, da je edina katastrofa, od katere bi se lahko kaj naučili, tista, ki je ne bi nihče preživel. Četudi se s tem ne strinjamo, pa je dokaj jasno, da se iz katastrofe zares s težavo kaj naučimo. Že omenjeni zlom znanstvene resnice, ali bolje rečeno njene prezentacije, namreč omogoča, da isto stvar različni strokovnjaki interpretirajo na mnogo različnih načinov. V resnici ne gre več za znanost, ampak za mnenja in kot vemo, jih je ponavadi več in niso ravno zaželena kot osnova pedagoške dejavnosti.

Zapleteno mrežo, ki jo tvorijo sodobna znanost, pedagogika, tveganja in čustva panike, si lahko razlagamo zgolj skozi kritični pristop k teoriji družbe. V temelju paradoksov, ki jih odpirajo omenjeni koncepti, leži historičen imperativ produkcije in akumulacije. Globalni kapitalizem je pod pretvezo napredka, ki ga drugače kot tehnično sploh ne razumemo več, penetriral institucije, ki za svoj obstoj in delovanje nujno potrebujejo avtonomijo. Ob nedavnih dogodkih v jedrski elektrarni Fukushima se laiku postavlja nešteto vprašanj, na katera pa le s težavo prejme odgovor. Problem ni v jedrski energiji, problem je predvsem v tem, da je katastrofično apokaliptično mišljenje postalo profitabilno. Prek znanosti in množičnih medijev se nam katastrofično vzdušje lansira v orwellovski maniri. Sistem parazitira na čustvih ljudi in posledice za posameznika so skrajno destruktivne, gre za, če si sposodimo Nietzschejeve besede, parazitski atentat na življenje. ×

303	293	318	297	276	271	71	172	120	165	262	162	65	258	118	104	154	187	57	122
	72	69	84	273	94	163	18	86	113	110	111	119	17	105	68	66	59	62	22
302	290	299	70	314	294	291	161	167	19	16	268	95	164	125	25	97	151	23	149
	301	313	312	82	270	90	80	112	117	284	67	267	85	102	114	123	28	126	124
305	311	295	275	79	277	173	92	10	266	108	7	63	168	259	254	24	261	100	103
	81	307	317	272	300	83	11	109	115	8	160	12	166	256	264	101	61	155	27
298	292	76	73	285	287	158	9	5	87	64	263	93	89	127					
	304	289	296	286	91	274	269	15	265	4	13	88	2	116					
315	77	316	306	308	78	159	75	6	107	14	310	3	157	99					
	74																		
309																			

Kri ni blato: čista umazanija (liberalne) politike

piše **Samo Bohak** ilustracija **Aljaž Košir - Fejzo**

*»Dirt's a funny thing,« the Boss said. »Come to think of it, there ain't a thing but dirt on this green God's globe except what's under water, and that's dirt too. It's dirt makes the grass grow. A diamond ain't a thing in the world but a piece of dirt that got awful hot. And God-a-Mighty picked up a handful of dirt and blew on it and made you and me and George Washington and mankind blessed in faculty and apprehension. It all depends on what you do with the dirt ...« — Robert Penn Warren, *All the King's Men**

Politika je umazan posel. Truizem, ki ga vztrajno ponavlja tako zadnji pijanec za barom kot modri intelektualci, ki se loti teoretiziranja o njej. Mlada dama zadnje čase vse bolj pogosto zmerjajo tudi s pocestnico in poslance, se pravi te, ki so poslani, da nas zastopajo, z njenimi zvodniki. To ni nič novega, novost je le v tem, da se to prepričanje širi in razširja do te mere, da je od statusa nenevarnega bentenja preraslo v resno ugotovitev o stanju stvari. Politika je kurba, politiki zvodniki, ki ob koritu le menjavajo face. Kaj se je zgodilo, da je politika, po Aristotelu definirana kot ukvarjanje z javnimi zadevami in namenjena le najbolj častnim in zaslužnim možem v družbi, padla v milost in nemilost politikantom, ki so le blede sence, slabe kopije ali kar parodije veličine velikih državnikov? In če je temu res tako, kam (nas) to pelje?

Čakajoč na demokracijo

Morda je takšen le vtis. Nekateri modri možje menijo, da je bila politika vedno umazana in da je ta umazanija danes le bolj na očeh javnosti, saj se je z dvorov in zaprtih dvoran preselila med ljudstvo. Kljub temu ali pa morda prav zaradi tega je javnost po zmagi liberalizma začela pričakovati, da se bodo politiki dejansko držali pravil igre, naloga civilne

družne in medijev pa naj bi bila, da drži oblast na vajetih.

Moder mož bi lahko dejal, da ko se spustijo zapore in se začne zlivati gnojnica, pač začne smrdeti in da se posledično nima smisla pritoževati zaradi smradu. Verjetno je v tem nekaj resnice, vendar je problematičen sklep, ki ga marsikdo iz tega povleče. Namreč da se moramo pač za nekaj časa prijeti za nos, zatisniti ušesa, zaškiliti z očmi in sprejeti razmere takšne, kot so, in to v prepričanju, da bodo smrad, trušč in meglja minili, če bomo le malo potrpeali.

Po tej logiki gre demokracija skozi porodne krče in če bomo kot dobri državljani pridno potrpeali, bo politika čez čas postala takšna, kot mora biti. Prepustimo npravnemu redu stvari, da opravi svoje in prej ali slej bomo dobili moralne in vzorne politike. Logika je podobna kot kokodakanje o tem, da je Slovenija še vedno v tranziciji in da je treba še malo potrpeti, da pride do izpolnitve tisočletnih sanj. Preveč presanjane sanje pa trenutno niso več niti verjetne niti zaželene, saj nas v novem veku ne čaka ravno najboljši jutri. Čas gre naprej, komunistični aparatki pa so postali profesionalni igralci, pardon, profesionalni politiki.

Prikazen populizma

Profesionalni, visoki politiki naj bi nasproti stali populistič-

ni demagogi. Sofisti, ki z obljubami o hitrih spremembah na bolje zavajajo množice, da jih podprejo na volitvah, po zmagi pa gredo v imenu ljudstva z ediksom čez ustavo. Njih se je treba bati, oni so največja groznja (liberalni) demokraciji.

Stopimo korak nazaj in natančneje preglejmo pojem populizem. Eden izmed pomembnih elementov populizma je, da predstavlja ideale demokracije, kot so skepticizem do oblasti in zahteva po zastopanosti ljudstva, pomešane z antielitizmom, s prepričanjem, da so politiki dosti slabši kot navadni ljudje in da se jih je treba znebiti ter nadomestiti s poštenimi apolitičnimi politiki, ki jih visoka politika še ni umazala. Populizem je vsekakor nevarna tendenca, vendar se ga površno dojema le kot nezaželen produkt demokratičnega procesa, kot nekaj, kar visoki politiki onemogoča, da bi v miru vodila javne zadeve.

Slavoj Žižek naj bi nekoč dejal, da je vsaka politika populistična, saj se nanaša na *demos*. V kontekstu trenutne (slovenske) politike ta trditev ujame del resnice, kot ugotavlja Janez Markeš v Sobotni prilogi 9. aprila 2011: » /.../ v slovenskem javnem prostoru [se] dogaja nekaj podobnega kot v italijanskem: namreč, da se do politike povečuje malodušje, to pa nakazuje na povečano volilno abstinenco, ki se navadno obrestuje le organiziranim populističnim ideološkim ali nacionalističnim skupinam. Iz teh razlogov je mogoče sumiti,

152	106	174	223	231	40	239	242	185	229	47	198	39	221	55	148	177	181	202
56	121	26	46	184	199	41	37	54	134	186	32	188	145	191	137	132	149	
169	21	210	153	220	38	179	247	224	240	146	42	131	53	176	129	207	278	279
96	58	214	156	48	215	205	252	31	253	30	133	219	212	143	201	147	283	
20	183	98	29	222	193	230	209	236	45	140	138	233	195	136	197	182	190	282
150	128	170	208	44	206	241	260	204	216	52	33	218	130	225	245	248	135	
				60	43	35	237	251	246	194	227	238	232	280	226	250	141	235
				228	180	213	200	249	49	142	217	36	281	139	243	144	234	
				50	171	175	1	34	192	211	51	178	196	189	319	203	323	320
																		322
																		321

da se bo v Sloveniji v nekaj letih približal politični orkan». Politični cunami pa je medtem že zajel Madžarsko, kjer je radikalna desnica pometla s starimi »liberalci-komunisti«, in sicer ravno zaradi (upravičenega?) prepričanja, razširjenega med ljudstvom, da si v prvi vrsti liberalna, v drugi vrsti pa politika nasploh ne zasluži več zaupanja. Ob sprehodu po političnem zemljevidu Evrope kmalu opazimo, da se dviga val populizma, ki je v tem trenutku pretežno desne barve, vendar ni nujno, da bo takšen tudi ostal. Krizne razmere k takemu razvoju dogodkov seveda pripomorejo, ni pa smiselno vseh grehov politike nalagati krizi.

Visoka politika v veliki meri prevzema populistične maneuvre. Ali to počne zaradi tega, ker meni, da se je to edini način, kako se ubraniti nevarnih populistov in obdržati oblast, ali pa preprosto, ker je to enostavnejše kot iskati kompleksnejšo strategijo vladanja, je postranskega pomena. S takšnim postopanjem se meja med populistično politiko in visoko politiko postopoma briše in opozorila pred nevarnimi populistami izgubijo na prepričljivosti, kar daje dodatno težo trditvam populistom o skorumpirani visoki politiki. Resna opozorila zvenijo kot strašenje s črnim možem oz. grožnje pujsov v Orwellovi *Živalski farmi*, ki so druge živali, da bi lahko še naprej vladali nad njimi, ves čas v ljudojstveno strašili z vrnitvijo strica Jonesa.

Sledeč Hanni Arendt, je mogoče liberalno demokracijo dojemati tudi kot radikalno umanjkanje političnega, kar onemogoča politični govor oziroma govor o politiki. Ali liberalna demokracija intrinzično vodi do umanjkanja političnega, je odprto vprašanje, a praksa v tem trenutku takšnemu stališču pritrjuje. Če sprejmemo to izpeljavo, potem populizem ni posledica prevelike politizacije, ampak manka politike. Podobno kot morale v politiki ne smemo razumeti kot moraliziranje, tudi ideje političnega ne smemo zamenjevati s politikanstvom. Če pa politična elita spusti nivo političnega diskurza na raven gostilniške debate in komunikacijo izvaja kot marketing, je vzpon populizma neizbežen. Je morda skrajni čas, da politični liberalizem začne s samorefleksijo?

Vidci demokracije in videz demokracije

Zygmund Bauman je lani na konferenci v Bratislavi z imenom *Holding on to freedom* na temo liberalizem danes izrazil razočaranje nad dejstvom, da praksa, po kateri naj bi politiki v preteklosti v svojem delovanju poskušali (ob)držati minimalno konsistentnost v svoji politični karieri, vedno bolj blede, in trdil, da politike zamenjujejo igralci.

Če v politiko res ne moremo vsiljevati kategorij, kot je morala (kar vztrajno zatrjujejo politični realisti), moramo od nje in od politikov zahtevati vsaj minimalno konsistentnost. Kar se tiče morale, pa se vsaj *minimi moralii* ne moremo odpovedati, če naj v politiki ne bo dovoljeno vse.

V nadaljnji debati, v kateri so sodelovali veterani boja proti totalitarnemu komunizmu s področja srednje Evrope, med njimi tudi Adam Michnik, so se pogovarjali o vprašanju, kje (če sploh kje) je prihodnost liberalizma in demokracije. Večinoma je prevladovalo mračno vzdušje in soglasje, da sta liberalizem kot projekt in demokracija kot ideja zašla s poti, ter prepričanje, da obstoječ sistem ni tisto, »za kar smo se borili.«

Osebnost me je najbolj presunila izpoved političnega disidenta, ki je zaradi svojega delovanja več let preživel prisilno interniran v psihiatrični bolnišnici. S tresočim glasom ter polomljeno angleščino je lucidno opozarjal zbrano občinstvo, da svoboda in demokracija nista samoumevni in da naj se za božjo voljo že enkrat prebudimo iz »dogmatičnega sna« (moja fraza). Ob takšnem nastopu sem se vprašal, kdo je doživel večjo lobotomijo – nekdanji interniran disident ali posamezniki v občinstvu, ki so ob nastopu ostali hladni in prepričani, da se njim kaj takšnega ne more zgoditi.

Gospodom je delala družbo tudi mlada ameriška literarna teoretičarka, ki je omizje šokirala z diagnozo, da se nad trenutnim stanjem ne moremo pritoževati, saj je iz zgodovinskega pogleda celotna epizoda boja za svobodo in upora proti totalitarizmu posledična zmaga liberalizma in da so njegovi sadovi le zgodovinska anomalija brez primere. So le posledica izjemnih okoliščin, ki so nastopile v Evropi po 2. svetovni vojni. Z bledenjem razumevanja demokracije in liberalizma, v duhu praške pomladi ali poljske solidarnosti se moramo enostavno sprijazniti. Nadaljevala je, da danes uživamo več svobode kot kadarkoli v zgodovini in njeno sporočilo je bilo jasno: *get over it*.

Ideje, ki so vzklicale v tem prostoru in času, je treba preprosto preboleti kot otroške bolezni. Vidno šokirani sogovorniki so v ljudojstveno pripomnili, da očitno obstaja razlika med razumevanjem liberalizma in demokracije med kontinentoma, saj idealov, za katere so njihovi sonarodnjaki in soborci živeli, trohnili po zaporih in umirali, ne morejo kar tako odpisati. Če se nam zdi tako prepričanje naivno, potem nimamo druge izbire, kot da prikramamo političnim realistiom kova Carla Shmitta, Hansa Morgenthaua ali Openheima in začnemo razmišljati v terminih sovražnikov in famoznega nacionalnega interesa.

Imajo ideje in opozorila teh intelektualcev še kakšno težo in vrednost ali gre le za stokanje modrecev, ki jih je preživel čas?

Intelektualci in politika

Vsak, ki pozna zgodovino srednje Evrope, bi te mislece težko obtožil skrivanja v slonokoščnem stolpu, a vendar je na mestu vprašanje, ali naj se intelektualci sploh mešajo v politiko in če da, do kakšne mere. Vaclav Havel, ki se je sam dolgo in uspešno ukvarjal s politiko, naj bi nekoč dejal, da se je treba intelektualcev v politiki bati, s čimer je menil, da so le-ti nujno potrebni strokovnjaki in pogosto moralne avtoritete, a v politiki niso najbolj uspešni. Hanna Arendt v delu *Resnica in laž v politiki* opozarja, da je filozof zavezan resnici, politika pa milo rečeno ni, zato »filozof, ki hoče poseči v javnost, ni več filozof, ampak politik, saj mu ne gre več zgolj za resnico, ampak tudi za moč.« Balkanska zgodovina nas slikovito opozarja, kaj se zgodi, ko pesniki in misleci stopijo v politiko, in v Sloveniji je najslavnejši slovenski »filozof-vladar« že pristal v *Tribuninem* Tribunalu. Tudi filozofi, ki so ga zaradi strahu ali besa nad slovenskim Mr. Johnom podprli, se trenutno jezijo nanj vsaj tako kot na populiste. Kljub temu se strinjam z enim izmed mojih profesorjev, ki je dejal, da brez intelektualcev v politiki enostavno ne gre.

Pred kratkim je umrl Samo Resnik. Bivši urednik *Tribune*, *Katedre*, politični aktivist in enfant terrible slovenske politike. Samo je poskušal narediti nemogoče, poskušal se je v politiki vesti moralno in zato plačal svojo ceno. Umaknil se je na rob družbe, kjer je (kolikor mu je bilo dovoljeno) kritiziral onstran rdeče-črne ločnice, česar pa mu nosilci moči niso nikdar odpustili. V eni izmed svojih pesmi z naslovom *Kenotaf* je zapisal: */V vsaki vojni/ jih nekaj reče ne/ Ni videti/ da bi bilo to dovolj/*.

Če se liberalizem in demokracija želita ubraniti populizmu, potrebujeta, danes morda bolj kot kdajkoli prej, ljudi, ki so pripravljene politiki reči da in se hkrati znajo upirati skušnjavam moči in lahkotnosti pragmatičnega razmišljanja, ki ga poseblja Terezijas v Smoletovi *Antigoni*. V primeru, da se intelektualci ne želijo ukvarjati z umazano politiko, pa so vsaj zavezani, da razbijajo iluzije in teorije, ki se namesto resne analize političnih fenomenov uporabljajo za upravičevanje umazanih poslov visoke politike. Umazane roke politikov naj ostanejo umazane in vladarju lahko, v nasprotju z Machiavelijem, prišepetavajo, da naj vsaj tu in tam poskusi biti dober. ×

Pizdun

sprašuje **Robert Bobnič**
fotografije **Katja Šircelj**

Do Pizdunov vodi več poti. Tista, verjetno najbolj utečena, nam v Krškem – namesto da bi se ravno premikali proti nuklearni – veli, da zavijemo levo navkreber, proti Zdolam. Čaka nas slabih deset kilometrov ovinkaste ceste vztrajajočega vzpona. Obstaja tudi krajša pot, z manj ovinki in pravzaprav z enim samim vzponom, začevši v Brestanici. Obstaja pa seveda tudi daljša, izhajajoča iz smeri Brežic – slednja premore več ravnice, dasiravno terja kakšen logističen obrat. Toda nič ne de, vse poti vodijo nazaj domov, zato smo se ustavili v Kostanjku, mali vasi, zaselku pravzaprav, v katerem ima svoj plac Alternativno kulturno društvo Prostor Idej, Zagona, Dela, Ustvarjanja in Napredka.

/.../

Bobnič: Bok.

Dom: Bok.

Bobnič: Sori, ker zamujam, moral sem iti še na bencinsko ...

/.../

Dom: Boš kaj spil?

Bobnič: Ne vem, kaj imaš?

Dom: Pir, sok ...

Bobnič: Pir. Union.

/.../

Seveda bi bralki ali bralcu nekaj ostalo za hrbtom, če bi spraševalec zamižal, da so mu kraji, kamor se je odpravil, tuji. Nasprotno – tu ni bil niti prvič niti drugič in niti tretjič, pravzaprav je bil tu iz takšnih ali drugačnih namenov že ničkolikokrat. Prav tako se je med nameni ničkolikokrat znašel obisk katerega izmed koncertov, ki ga v najmanjšem prostoru velikih zapuščenih garaž organizirajo Pizduni. Med pografitiranimi zidovi, na katerih zapazimo vse od anarhističnih parol in HC KH (hardcore Krško) znakov do kakšnih bolj denarno uspešnih imen svetovne glasbene scene, so v preteklih letih igrali nemara skoraj vsi slovenski punk(rock) in hardcore bendi, ki so uspeli iziti iz lastne va-

dnice ali posneti demo. Zadnja leta pa se je konec poletja v večji garaži odvijal tudi dvodnevni festival Oreng fešta, ki pa je bolj kot punk podtalju ustrezal rockerski veselici. Zgolj v vednost pa velja navesti, da je bila letošnja zimo frekvenca koncertnih aktivnosti v Kostanjku mesečna, v tekočem mesecu pa se bo zgostila skoraj na tedensko.

Pomembnosti Pizdunovega placa tako ne gre meriti samo antropološko, saj v dobi globalizacije tovrstni placi v tovrstnih okoljih niso novost, pač pa ga gre meriti v njihovem pomenu za celotno posavsko alternativno glasbeno sceno in/ali (sub) kulturo, predvsem v smislu, da predstavlja prostor, ki se je izmaknil tako vsem trem urbanim središčem te jugovzhodne regije kot vsem oblastnim mehanizmom, ki – tudi in predvsem v omenjenih središčih – kreativno delovanje vztrajno izrivajo, ukalupljajo in pokopavajo.

Dominik Žajber, eden izmed ustanovnih članov AKD Pizdun, mi je pivo postregel izza šanka, ki skupaj s kavčji in klopni tvori nekakšen predprostor koncertnega prostora. Sedela sva na klopih, ne na kavčih. Domi ni pil ničesar.

Bobnič: Če takole na hitro premeriva okoli, nič ne kaže, da bi se lahko na tem mestu, v tem prostoru odvijali punkerski koncerti in da pravzaprav sediva v centru alternativne glasbene scene v celotnem Posavju. Kako se je vse skupaj sploh začelo?

Dom: Začeli smo v prostoru, kjer so zdaj koncerti. Ta hala je bila polna vsega sranja, zato sva s Skitom, da bi špilala, začela pospravljati. Sam nisem vedel, kaj bi igral, ali bobne ali klaviature, on pa tudi ne, toda imel je ojačevalec in bas, pa sva začela. Vse sva pospravila in napisala datum 5. 6. 02 – to je začetek. Počasi smo se začeli tukaj družiti, dobili smo še kitarista ter vokalista in nastal je bend Alternativa. V bendu nas je bilo pet, prihajali pa so še sosedji oziroma mladina naše generacije. Imeli smo vaje, feštali smo ga ...

Bobnič: Če se ne motim, so to avtobusne garaže? Kako ste prišli sem noter?

Dom: Tu je imel moj fotr gradbeno mehanizacijo. Ko je umrl, je mama prostore dajala v najem. Hala je pač moja. Sreča je, da imamo prostor in da lahko to delamo, če ne bi bilo tega, verjetno tudi društva ne bi bilo.

Bobnič: Potemtakem tudi nimate nobenih težav z odvzemom prostora, kot se dogaja vsepovsod, kjer si takšna ali drugačna

skupina ljudi želi sama vzpostaviti prostor za lastno kreativnost.

Dom: Res imamo srečo, da imamo prostor, ki nam ga ne morejo vzeti.

Bobnič: Kakšen je odziv okolice?

Dom: Vejo, da nekaj delamo, nobenega pa niti preveč ne zanima niti preveč ne moti. Do sedaj nismo imeli problemov, četudi je bilo glasno. No, enkrat smo imeli vse odprto, muzika je bila v živo, zato je nekdo prijavil policiji.

Bobnič: Nekoč, ko je Alternativa še obstajala, ste izjavili, da je Pizdun nastal, ker niste mogli dobiti špila, zato ste si ga preprosto naredili sami. Po devetih letih se zdi situacija popolnoma ista – še več: v Posavju ne samo da nastajajoči bendi ne morejo priti do špilov, tudi mladina, ki se vsaj malo odkloni od mainstreama, nima kam zahajati. Mladinski center (MC) Brežice je že pred časom izgubil ušesa za metalsko in alter sceno, krški MC se prenavlja, v Sevnici pa tako ali tako nič ni. Potemtakem ostaja samo Pizdun.

Dom: To je edini plac, ki je alternativen, tu je vse dovoljeno, nas nihče ne moti. Ljudje pridejo, s sabo si prinesejo pijačo, mi naredimo koncert, lahko smo tu do šestih ... Lahko se tudi prespi. Včasih pridem zjutraj, pogledam, če je še kdo tukaj, in če ni, zaklenem. To je to.

Bobnič: To je prostor, ki ste ga ustvarili sami, nima vnaprej postavljenega kalupa. To je prostor, ki ni predmet nadzora – tu so grafiti, ni prepovedi kajenja. Skratka, tukaj se ustvarja drugačna dinamika odnosov in mišljenja kakor v prostorih, ki so po institucionalni poti namenjeni tovrstnim mladinskim dejavnostim. Mladinski centri so na primer nadzorovani, sterilni, v večini primerov pa tudi vsebinsko osiromašeni. Ciljam na to, da je spontana potreba po prostorih, kakršen je Pizdunov, že nek odgovor na neustreznost obstoječih.

Dom: V tistem času ni bilo tod okoli nič, zato smo naredili koncert. Ok, Brežice so bile, imele so svojo sceno, Krško pa še ni bilo preveč aktualno, tudi društev ni bilo. Butnhrupn (društvo iz Krškega, op. p.) je takrat šele začel, delalo se je v lokalni Zvezda, tudi v MC Krško, ki pa je šele nastajal. Kmalu pa smo vsi furali podobne zadeve. Nam je bilo poglavito, da smo imeli svoj plac in da so drugi prišli sem.

Bobnič: Kako pa sedaj vidite razliko med vašim placem in placem Mladinskega centra?

Dom: Z MC-jem sodelujemo, saj nam posojajo opremo, ker je nimamo. Prav tako v MC-ju organiziramo koncerte. Poleti smo raje tukaj kot v MC-ju, saj so tam vseskozi omejeni s pravili, tu pa tega ni. Sicer pa tudi ljudje, ki hodijo ali delajo v MC-ju, pridejo sem, mi gremo pa tja. S krškim MC-jem smo zelo povezani, brez njih sploh ne bi mogli delati.

Bobnič: Pizdun je zdaj del krške hardcore scene. Pravzaprav ne samo del, marveč eden izmed poglavitnih nosilcev. Kako to, da je v tolikšni meri prisoten ravno hardcore?

Dom: Pri nas ni bilo hardcora, pri nas je bil punk. Hardcore so pripeljali Butnhrupn, saj so tam večinoma iz bendov Final Approach in Growing Rats – to so hardcoraši, oni furajo to sceno. Na koncertih imamo skoraj vedno en hardcore bend, ampak načeloma smo vendarle na punku. Zgodi se seveda tudi kaj drugega. Naslednji koncert bo na željo enega izmed članov metal koncert. To, da se je pri nas razvil hardcore, se gre prej zahvaliti Butnhrupn kot nam, mi smo odprti za vse glasbene scene. Ta prostor smo oddali tudi nekemu za party ...

Bobnič: Aja, tukaj je že bil party?

Dom: Oddal sem plac. Če imajo to sceno in če za to nimajo prostora, naj imajo tu.

Bobnič: Kljub temu pa tu še vedno največ godejo rockovski derivati – punk in hardcore. Ste se za to odločili zavestno in nočete vpletati kakšne druge zvrsti ali drugačne (sub) kulture, na primer rapa/hip hop kulture ali elektronske glasbe/tehnokulture?

Dom: Nimamo članov, ki bi jih to zanimalo. Sam sem popolnoma odprt in če bi kdo prišel v društvo ter želel to organizirati, ne bi bilo nobenega problema. Sicer pa popularnega/komercialnega rocka pri nas ne bomo videli, razen na Oreng fešti. Mi dobimo bende samo za potne stroške, pivo in hrano. Tu in tam, če je kdo bolj znan, mu lahko damo 50 ali 100 evrov, odvisno koliko denarja imamo na razpolago – denarja pa skoraj nikoli ni.

Bobnič: Vendar ali ni pomembnost prostora natanko v tem, da je središče, okoli katerega se gosti scena? V končni fazi je prostor tisti, ki – če začne uveljavljati dotično glasbeno smer – vzpostavi sceno in/ali (sub)kulturo. Ste potemtakem še vedno zavezani (tudi) lokalni tradiciji – navsezadnje iz Posavja izhajata tako pomembna določevalca slovenske alternativne scene, kot sta Polska malca in Demolition Group – ali spremljate

nastajajoče glasbene usmeritve in jih morda skušate vzpostaviti tudi sami?

Dom: Ne, nikoli nismo spremljali. Vse je prišlo samo od sebe, tudi plac. Naš namen ni, da bi skušali spreminjati sceno, ampak enostavno delamo svoje. Na cilje društva, na vizijo smo pa že pozabili. V društvu se mišljenje spreminja, menjujejo se tudi predsedniki; konec koncev morda čez tri leta tu ne bo nič več, ker se nam ne bo več dalo, v društvu pa ni več ljudi, ki bi bili radi aktivni.

Bobnič: Verjetno temu botruje tudi menjava generacij?

Dom: Ja. In pri nas tega ni. Mladi sicer pridejo v društvo, vendar ponavadi samo za nekaj časa. Podobno je imel tudi Butnhrupn 100 članov, sedaj pa so ostali samo tisti, ki res delajo. Pri nas je isto – imeli smo že čez 100 članov, zdaj smo pa samo še kolegi in tisti, ki so res aktivni. Tu in tam pride kdo, ki podpira sceno, in se pač včlani za eno leto. Če ne bo nikogar, ki bi imel interes z društvom delati naprej, in če se nam ne bo dalo, se ne bo dogajalo nič več. Morda bomo mi delali do 50. leta, morda pa bomo že čez tri leta izgubili voljo.

Bobnič: Zdi se mi, da lahko dandanes opazamo zanimiv pojav, in sicer pojavnost punka in hardcora, nasploh pa rocka v širšem pomenu v izrazito ruralnem okolju. Pravzaprav kultura, izhajajoča iz tovrstnih glasbenih zvrsti, v večji meri ustreza izkušnji ruralnega/polperifernega načina življenja – če je o tem sploh še smiselno govoriti – kot pa kultura, izhajajoča iz elektronske glasbe. Se ti zdi, da je danes rock že konservativna glasba? Zakaj ne prihaja do tega, da bi v takšnem okolju vznikali hiphoperji ali pa rejverji?

Dom: Rock ali pop-rock je pač najbolj popularen. Ne verjamem, da bi lahko tukaj vznikali drugi stili; tu se ne morejo rojevati raperji in imeti koncertov, saj rap izvira iz mesta. Kot sem rekel, rejv smo pa že imeli, nismo ga sicer mi organizirali, smo ga pa omogočili. In če bodo še hoteli delati, bodo lahko. Lahko se torej tudi kakšna takšna zadeva razvije, saj partyje se tako ali tako organizira tudi na prostem ...

Bobnič: Že, že, ampak meni je zanimivo, da se mladi iz takšnih okolij izražajo/identificirajo ravno z rock glasbo, ki je bila spočetka izrazito urban fenomen. To se mi ne zdi samoumevno. Kakorkoli že, omenil si Oreng fešto, ki v vašem delovanju predstavlja neko posebno ven štrleče mesto. Na

Oreng fešto poleg množice neveljavljenih bendov ponavadi povabite znane domače rockovske bende, npr. Zaklonišče prepeva, Zmelkoow, no sicer ste pa lani pripeljali še odlične Demolition Group in srbske S.A.R.S. Zakaj ste se odločili za tovrstno festivalsko formo, ki ponavadi reproducira ene in iste bende, pri tem pa stavi na headlinerje, ki privabljajo širšo publiko?

Dom: Oreng fešta je bil pravzaprav prvi koncert, ki je bil tu. Trije so imeli rojstni dan, zato smo naredili oreng fešto ter imeli koncert. Naslednje leto, se pravi leta 2004, smo zadevo zastavili bolj resno, povabili smo Aktivno propagando. Leta 2005 nismo delali, potem smo pa hoteli narediti večjo zadevo, da bi postali bolj znani, pa tudi koncerti, s katerimi smo se učili organizacije, niso bili več izziv, zato smo hoteli narediti nekaj večjega, za večjo maso. Mislili smo, da na underground ne bo prišlo veliko ljudi in ne bo postalo znano, zato smo prvo leto povabili Orleke. Prav tako si tega nismo upali čisto sami delati, zato smo se povezali s Klubom posavskim študentov, vendar so nas vseskozi nategovali, tako da smo potem izpeljali sami. To je bila kar uspešna Oreng fešta, bilo je 600 ljudi, kar je super.

Naslednja leta smo iskali načine, kako bi lahko festival izboljšali ali vsaj ostali na isti ravni. Prvo leto smo imeli npr. tudi paintball, potem pa je bilo treba to nekako vzdrževati. V glavnem, leta 2007 in leta 2008 je bilo v redu, imeli smo sicer težave z vremenom pa tudi s tem, da je festival potekal na isti datum kot Grandrock (rajnki rock festival v Sevnici, op. p.); leta 2009 je bilo tudi v redu, potem se nam je pa zazdelo, da pretiravamo, saj se trudimo ponujati stvari na način, kot da je vse skupaj veselica. Ampak to ni bistvo, tega sploh nismo hoteli delati – silili smo se. Zato smo šli lani back to the roots, zato ni bilo nobenega znanega benda, SARS-i niso tako znani, Demolition Group pa so tako ali tako alter. Vse je bilo surovo, tudi nobenih iger, samo pivo, muzika in fešta. To je glavno, zadeva mora biti bolj alter. Odločili smo se, da ne bomo več delali z brezveznimi bendi, ki so tako ali tako vsepovsod in jih ima vsak že poln kurac. Od zdaj naprej se gremo samo še alter pa tudi cenovno poceni zadevo, saj so rock bendi svinjsko dragi, tako da na koncu ostaneš samo v minusu.

Bobnič: Točno to me je zanimalo. Ali se festivali tipa Oreng fešta, ki sledijo ustaljeni podobi rock festivalov v Sloveniji, društvom, kot je vaše, vsiljujejo kot neka nujnost, da se, prvič, pojavi na zemljevidu in, drugič, privabi

folk zunaj ozkih krogov subkulture pripadnosti? In nenazadnje, da se v društvo prilije keš?

Dom: Seveda, cilj je bil, da bi postali bolj znani in bi promovirali društvo. Hoteli smo narediti festival, ki bi bil drugačen, ampak smo na koncu naredili isto. Zabredli smo. Vsako leto so nas jebale finance, na koncu nismo imeli nikoli dobička. Na drugi strani pa naredimo mali koncert z malo vstopnino in vseeno zaslužimo nekaj evrov, da lahko društvo sploh dela.

Bobnič: Spominjam se, nemara je bilo pred tremi leti, da je prvi dan festivala headliner odpovedal, zato ste koncert prestavili v mali plac, In-sane so igrali kar med folkom ...

Dom: Sploh ni bilo staga ...

Bobnič: Ja, ja ...

Dom: Ja, tisto je bilo zelo zanimivo. Pa tudi folkla ni blo, 40 ali 50 kart smo prodali, pa smo šli noter, jebiga ...

Bobnič: Hotel sem reči, da se je takrat pokazalo, da se spleča vztrajati na osnovi, iz katere zrasteš. Pripadniki scene ali celo subkulture so tisti, ki so vselej zvesti, zato nima smisla odpirati zadeve za več ušes z manj posluha.

Dom: Hardcoraši se Oreng fešte niso radi udeleževali, zato smo tudi malo izgubili ime – kao da smo postali komercialni. Ampak nismo, hoteli smo samo narediti ... No, smo se vsaj nekaj naučili.

Bobnič: Kako pa je s financiranjem?

Dom: Vsako leto se prijavljamo na občinske razpise. Večinoma ne dobimo, dobimo pa na občinskem razpisu za mladino in otroke, to je za celoletno delovanje društva. Dobimo okoli jurja, letos pa samo 500 evrov. Za ostale projekte nimamo nič, za deset koncertov na leto ne dobimo nič. Teh 500 evrov gre namerč za računovodske stroške, vzdrževanje, spletno stran ... Financiramo se tudi prek članarin, vendar tega ni veliko, nekaj pa zaslužimo s koncerti – če je dober koncert, morda 50 evrov. Smo pa iz lastnih žepov v društvo vložili zagotovo že 2.000 ali 3.000 evrov.

Bobnič: Kako ste organizirani?

Dom: Imamo upravni odbor in vse, kar sodi zraven: predsednika, tajnika itn. Hierarhije ni, vsi smo si enakovredni. Večina članov smo kolegi, tudi če prej nismo bili, smo postali prek društva. Nekaterih ljudi, ki so zdaj v društvu, prej sploh nisem poznal, zdaj smo pa tabošč kolegi. Trenutno je 15–20 članov,

več jih ne bo. Včasih smo društvo promovirali, zdaj pa ne več. Včlaniš se lahko na koncertih, vsake toliko časa k včlanitvi spodbujamo na Facebooku. Ne hodimo na tržnice, velike promocije ni. Morda promoviramo premalo, saj potrebujemo mlade člane, v nasprotnem primeru bomo propadli.

Bobnič: Omenil si, da ni hierarhije, prav tako ste izšli iz punk benda, sedaj pa organizirate punkrock koncerte. Ali ste o svojem delovanju kdaj razmišljali kot o kreaciji novih načinov življenja, ki imajo lahko širši vpliv?

Dom: Seveda smo mislili. Ko smo začeli, smo bili stari okoli 17 let, takrat sicer ne veš, kaj delaš, ampak mi smo vsaj nekaj delali in delali smo za tudi za druge, hoteli smo, da drugi slišijo, da pridejo, da vidijo. Nismo pa pred sabo videli nekega cilja. Niti ni bil tukaj samo punk, saj so lahko špilali vsi. Zagotovo smo trem ali štirim bandom omogočili prvi špil, ker so tudi sami hoteli špilati pri nas in ne v MC-ju. Na primer Growing Rats so začeli tu, Positive Direction tudi, kar nekaj bendov. Nazadnje so tu začeli metalcorovci Dying in elegance ...

Bobnič: Ste želeli početi še kaj drugega? Nenazadnje tovrstni prostori v nemalo primerih niso zavezani samo glasbi, marveč vzpostavljajo še druge načine ustvarjanja.

Dom: Hoteli smo, da bi imeli knjižnico za fanzine ali zbirko plošč/kaset. Hoteli smo, da bi se lahko hodilo sem. Nismo pa imeli namena, da bi bil to alternativen plac in da bi se folk tu dobival na način, kot se npr. na Metelkovi. Tukaj tega niti ne moreš.

Bobnič: Vendar pa se mi zdi, da lahko takšni prostori poskušajo natanko to. Pogled, tu na lokalni ravni imamo nekaj punksov, hardcorovcev, metalcev, vendar je njihova subkultura omejena na vikende, ne pride do tega, da bi lahko to kulturo razpotegnili zunaj tega odmerjenega časa in dejansko sfurali drugačen način življenja. Torej niste imeli nikoli idej, da bi Pizdun prerastel to omejenost?

Dom: Ne, ne, pač za vikend ...

Bobnič: Ste na kakršenkoli način povezani s prostori sorodne vrste, npr. s kakšnim klubom iz Metelkove?

Dom: Nekaj smo bili, zdaj pa spet nismo, ljudje se pač menjujejo ... Z Metelkovo smo se pogovarjali, ampak ... V Krškem smo povezani z Butnhrupn, MC-jem, DZMP-jem – pač sodelujemo z društvu. Z drugimi prostori pa se nekako nismo povezali. ×

Mi smo univerza

Stališča do plačljivih oblik študija na javni univerzi

Ugotoviti moramo, kako naj v konkretnih primerih dosežemo splošni cilj. Besedilo je izhodišče, ki ga moramo dopolnjevati s predlogi in popravki študentov in študentk, univerzitetnih delavcev in delavk, sindikalistov in sindikalistk ter drugih.

Prizadevajmo si za odpravo vseh plačljivih (samoplačniških) oblik študija na javni univerzi. Zahteva je v splošnem družbenem interesu, ker je nujen pogoj za stabilno, dostopno in kakovostno visoko šolstvo.

Ne dovolimo, da bi odprava plačljivih oblik študija postala izgovor za omejevanje dostopnosti študija (za zmanjševanje razpisnih mest). Zahteva je v neposrednem interesu študentov, današnjih in bodočih, pa tudi njihovih družin.

Ne dovolimo, da bi odprava plačljivih oblik študija služila kot izgovor za poslabšanje položaja univerzitetnih delavcev (povečevanje števila študentov na pedagoga, povečevanje deleža negotovih oblik zaposlitve oz. dela na podlagi pogodb civilnega prava, zniževanje dohodkov ipd.) Zahteva je v neposrednem interesu vseh, ki izvajajo pedagoško delo, trenutno in v prihodnje, pa tudi vseh, ki so odvisni od njih.

Izigravanje interesov enih nasproti interesom drugih, ki se že napoveduje, bo kratkoročno morda okrepilo položaj ene ali druge skupine, a obenem spodkopalo splošni interes in na dolgi rok tudi položaj kratkoročnih »zmagovalcev«. Navedene zahteve in legitimne interese, ki jih izražajo, lahko uveljavimo le z doslednim in enotnim javnim financiranjem vseh pedagoških in raziskovalnih dejavnosti na javni univerzi!

Študij na bolonjski tretji stopnji

Z letošnjim letom je bil ukinjen star sistem sofinanciranja doktorskega študija, po katerem so se na razpis ministrstva prijavljale članice univerze. Za ta sistem je bilo značilno, da so se subvencije dodeljevale v enakem deležu za vse študente, ki so bili vpisani in so redno napredovali v akreditiranih študijskih programih podiplomskega predbolonjskega in bolonjskega tretjestopenjskega študija. Pomanjkljivost tega sistema je bila, da se nekatere fakultete na razpis niso prijavljale, ker je bilo sofinanciranje omejeno le na programe, ki niso zaračunavali šolnin, višjih od maksimuma, določenega z zakonom.

Nova Inovativna shema sofinanciranja doktorskega študija, ki so jo javne univerze pripravile na podlagi nove Uredbe o sofinanciranju doktorskega študija, je sofinanciranje individualizirala. Kriterij za izbiro primernih kandidatov je tema doktorskega dela, pristojne komisije namreč ugotavljajo, ali je doktorat povezan s področji, ki jih shema določa kot prioriteta. Poleg področja, imenovanega »gospodarstvo«, gre še za 17 tematskih sklopov, znotraj katerih mora doktorsko delo »reševati aktualne družbene izzive«. Ti sklopi se ujemajo s tistimi znanstvenimi in tehnološkimi temami, ki lahko v očeh vladajoče ideologije prispevajo k družbenemu razvoju oz. so njegova posledica: »nanotehnologije«, »biotehnologije«, »trajnost znanja«, »stanje prebivalstva in demografija širše« ipd. Rezultati razpisa še niso znani, vendar je že jasno, da je imel oz. bo imel naslednje škodljive posledice:

1. razpisna dokumentacije je bila nedomišljena – po besedah rektorja UL je bilo 600 od 800 vlog nepopolnih;
2. izbira kandidatov bo potekala po ideoloških merilih, in sicer ne glede na to, ali se bodo določbe o zaželenih temah razlagale dobesedno ali široko (kar je napovedal rektor UL). V prvem primeru bodo izpadli vsi kandidati, ki svojega doktorskega dela niso naravnali dovolj aplikativno in ki ne raziskujejo na razpisanih področjih; v drugem primeru bo izbira arbitrarna, odvisna od preferenc članov komisij, bodisi osebnih (če bodo konkandidate poznali) bodisi ideoloških (če jih ne bodo);
3. uvajanje sporne nove sheme, ki so ga spremljale še negotovosti in zamude, je na nekaterih fakultetah privedlo do drastičnega upada vpisov na tretjo stopnjo. Tako je bilo na FF, kjer se je vpisala le peščica študentov, ki niso obenem tudi mladi raziskovalci (ki so zaposleni na fakultetah in ki se jim šolnina v celoti financira iz proračunskih sredstev). Rektorat je to stanje izkoristil in Senat FF 16. marca pozval, naj skladno z letošnjim vpisom omeji tudi število razpisanih mest v prihodnje. Temu pritisku se Senat FF za zdaj ni uklonil, a dekan je napovedal, da bodo o zmanjšanju vpisnih mest razmislil pri pripravi razpisa za študijsko leto 2012/13;
4. fakultete bodo novo shemo izkoristile za zviševanje šolnin, saj sofinanciranje zdaj ni več pogojeno z maksimalnim zneskom šolnine. Tako je Upravni odbor FF, osrednji poslovodni organ fakultete, kljub nasprotovanju senata 18. aprila potrdil nov cenik, ki predvideva 30 % dvig šolnin (z 8.100 € na 10.500 €!), nov cenik pa so pripravili tudi na FDV. Argument, da so se povečali stroški izvedbe (oz. je bilo »na novo ovrednoteno delo«), ne prepriča: 30 % sprememba v roku enega leta je malo verjetna (stroški dela so v javnem sektorju zamrznjeni, inflacija v državi ostaja nizka), torej je bilo delo očitno nepravilno (prenizko) ovrednoteno v preteklosti ali pa (previsoko) zdaj. Iz razreza cene je razvidno, da so cenik izdelali kar z metodo administrativnih pribitkov po posameznih postavkah, pri čemer so stroški akademske režije narasli nadpovprečno – stroški komisije za oceno primernosti v prvem letniku kar za 81 %, podobne komisije v drugem letniku za 38 %, komisije za zagovor 32 % – nekateri drugi stroški pa podpovprečno – stroški izpitov za 25 %, mentorstvo za 28 %.

Kaj storiti?

01. **kratkoročno (takoj) se je treba upreti podražitvam šolnin, omejevanju razpisanih mest, poskrbeti za maksimalno uveljavitev stare sheme sofinanciranja študija za tiste študente, ki so v preteklosti že bili sofinancirani na ta način;**
02. **srednjeročno (za naslednje leto) izvajati takojšen pritisk na opustitev Inovativne sheme in na njeno nadomestitev s shemo, ki bo podobna stari (egalitarna in utemeljena na znotrajakademskih kriterijih);**

03. kratko-, srednje- in dolgoročno zahtevati enotno in celovito javno financiranje študija na tretji stopnji, ki bo omogočalo tudi ureditev zaposlitvenih razmer. Dolgoročno je nevzdržno, da pedagogi doktorski študij izvajajo zunaj redne pedagoške obveznosti, tj. na podlagi pogodb civilnega prava, namesto v okviru delovnega razmerja. Prehod na celovito javno financiranje tretje stopnje ne sme biti izgovor za slabšanje pogojev dela (število študentov na pedagoga, dohodki, število zaposlenih, oblike zaposlitve), temveč nasprotno, priložnost, da se ti pogoji začnejo izboljševati!

Študij na drugi bolonjski stopnji – redni študenti

Problem je financiranje petega letnika. Sistem resda ne predvideva neposrednih šolnin, vendar pa uvaja vračanje šolnin (tj. plačilo zneska, ki se sicer zaračunava izrednim študentom za 5. letnik) v primeru, če študent ne konča študija v postavljenem roku.

Naše stališče naj bo naslednje: 2. bolonjska stopnja je ekvivalent predbolonjskemu dodiplomskemu študiju. Ta enakost je uzakonjena npr. v Zakonu o strokovnih in znanstvenih nazivih in v Zakonu o visokem šolstvu, ki urejata pogoje za študij na tretji bolonjski stopnji, zato administrativno poimenovanje bolonjske 2. stopnje kot podiplomske oz. magistrske, na katero se sklicuje MVZT, ne vzdrži presoje. V kolikor bodo pogoji študija na bolonjski 2. stopnji strožji od pogojev predbolonjskega dodiplomskega študija, bomo pristali na zniževanje dosežene ravni pravic!

Kaj storiti?

Zahtevati moramo, da se omenjena latentna oblika šolnin (šolnina, ki jo plačaš, če nisi bil uspešen) ukine. Pri tem naj se izpad sredstev (ki ga za zdaj še ni, ker velike fakultete, npr. FF, še ne izvajajo študija na 2. stopnji) nadomesti z enotnim javnim financiranjem!

Študij na drugi bolonjski stopnji – izredni študenti oz. študenti, ki se »vpisujejo po merilih za prehod«

Skladno z 2. členom Uredbe o javnem financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov se študij oseb, ki se vpišejo na 2. bolonjsko stopnjo, prej so pa dokončale predbolonjski dodiplomski študij ali kak drug bolonjski drugostopenjski program, ne financira iz javnih sredstev. Zato jih fakultete (EF, FDV, tudi nekateri »napredni« oddelki na FF) vpišejo v 5. letnik (torej jim priznajo en letnik), vendar kot izredne študente, ki v celoti sami plačujejo šolnino.

Kaj storiti?

Zahtevati moramo, da se ta omejitev odpravi in da se taki študenti (dejansko gre za obliko »zaporednega študija«) vključijo v kvoto študentov, katerih študij se v celoti financira iz javnih sredstev. Takih študentov ni veliko in jih tudi v bodoče verjetno ne bo, za fakulteto ne pomenijo resnih dodatnih stroškov, pomenijo pa dodatno obremenitev za pedagoge, zato je prav, da se izpad sredstev od (predvidenih) šolnin v celoti nadomesti!

Študij na drugi bolonjski stopnji – samoplačniški študij rednih študentov na »nadstandardnih« programih

Oddelek za prevajalstvo je pred kratkim na UO FF naslovil prošnjo za uvedbo šolnin na programu Tolmačenja. Program je tehnično zelo zahteven, ker so potrebna posebna pedagoška sredstva, pri tem pa se nanj povprečno vpisuje 8 študentov. Eno leto so ga že izvajali, financiral pa se je iz treh virov: sredstev EU, javnih sredstev in sredstev iz šolnin, ki pa so jih do zdaj zaračunavali samo izrednim študentom, ki so se vpisali po merilih za prehode (gl. 2.1). Zdaj bi radi

šolnino v 5. letniku razširili na vse študente tega programa, tj. tudi na redne.

Kaj storiti?

Naše stališče naj bo naslednje:

01. **fakulteta združuje različne programe z različno tehnično opremljenostjo. Če je to v interesu fakultete, lahko sredstva, ki jih pridobiva po ključu števila študentov in njihove prehodnosti ter uspešnosti pri končanju študija (gl. 3. poglavje zgornje uredbe), neenakomerno odmerja med oddelki in s tem poskrbi za tehnično opremljenost zahtevnejših programov. Na ta način bi se izognili potrebi, da tehnično opremo financirajo študenti sami;**
02. **ključna je presoja, kaj je v interesu fakultete. Gotovo so to splošno dostopni študijski programi, ki ustrezajo njeni temeljni znanstveno-pedagoški usmeritvi. Pri programih, ki imajo naravo specializacij (omenjeni program je nekdanja enoletna specializacija, prekvalificirana v dveletni bolonjski študijski program) in so tesno povezani s kakšno od zunajakademskih institucij (gospodarskih ali negospodarskih), je treba dobro premisliti, ali tem kriterijem ustrezajo. Če jim, se za financiranje zagotovijo javna sredstva in ukinejo šolnine. Če jim ne, se je treba vprašati, ali taki programi sodijo na javno univerzo, oz. če na njej ostanejo, se jih regulira kot tržno dejavnost fakultete, ki je dopustna, kolikor pomeni optimalno uporabo obstoječih (tehničnih in kadrovskih) zmogljivosti, ne pa če pomeni subvencioniranje (zmogljivosti) profitne dejavnosti.**

Vzporedni in zaporedni študij

NPVŠ predvideva, da bosta po novem ta dva študija plačljiva, tj. samoplačniška. Vzporedni študij je študij na dveh smereh hkrati (npr. FDV in FF, lahko tudi druge kombinacije). Zaporedni študij pa je vzporedni študij, kjer obstaja zamik med obema študijskima programoma (na enem si v višjem letniku kot v drugem oz. si študij na eni smeri že dokončal, na drugi ne).

Kaj storiti?

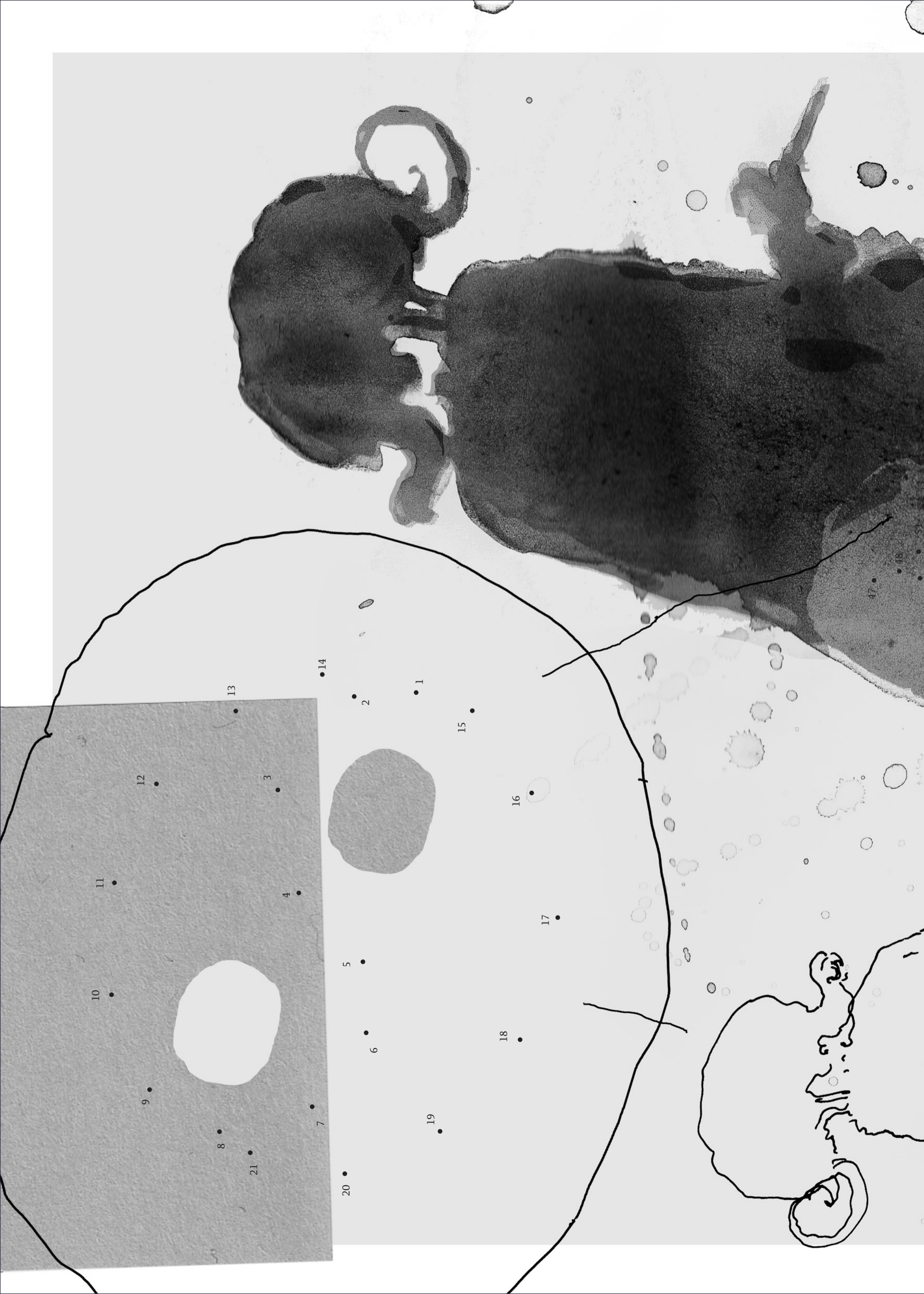
Gre za relativno majhno število študentov, zato priliv sredstev ne bi bil velik in ga tudi ne bi bilo težko nadomestiti z javnim financiranjem (kajti ti študentje se tako ali tako že všteto v kvote, na podlagi katerih se izračunava znesek financiranja). Torej je treba ta predlog odločno zavrniti, ohraniti javno financiranje tega študija, ne da bi ob tem poslabšali pogoje dela (predvsem število študentov na pedagoga).

Obstoječi izredni dodiplomski študij

NPVŠ napoveduje ukinjanje izrednega dodiplomskega študija, ki bo zdaj omejen le še na programe, ki se izvajajo v omejenem obsegu. Fakultete torej ne bodo mogle več izvajati enako obsežnega študijskega programa v dveh oblikah, javno financirani in samoplačniški. Ni sicer popolnoma jasno, ali se to omejuje le na 1. stopnjo ali pa nameravajo zajeti tudi 2. (v tem primeru bi vsi študenti študirali brezplačno ob pogoju, da študij tudi pravočasno zaključijo – sicer bi spet vračali šolnino za 5. letnik).

Kaj storiti?

Pri tem vprašanju sta interesa študentov in univerzitetnih delavcev najbrž najbolj neposredno povezana. Denar, ki ga oddelki pridobijo od šolnin izrednih študentov, se pogosto porablja za financiranje stroškov rednih dejavnosti. Če hočemo doseči, da ukinitve izrednega študija ne bi neposredno poslabšala delovnih razmer (npr. povzročila dodatno povečevanje deleža pedagogov, ki delajo za določen čas oz. na podlagi pogodb civilnega prava; zmanjševanja števila vpisnih mest, ki bi bilo po ukinitvi študija manjše, kot je bila vsota razpisanih rednih in izrednih mest pred ukinitvijo ipd.), moramo zahtevati, da se izpad dohodka v celoti in dosledno (torej brez ukinjanja vpisnih in delovnih mest ipd.) nadomesti z enotnim javnim financiranjem! ×

Nazaj k naravi? Ne, hvala.

piše Anej Korsika ilustracija Dejan Kralj

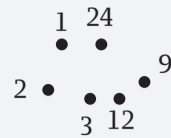
»Vrednot nam manjka!« Vzklik, ki ga nenehno poslušamo. Morda prihaja iz ust starejšega občana, ki se zgraža nad nemoralno mladino. Povsem mogoče je, da kaj takega izusti tudi ostareli levičar, ki je čustveno navezan na dediščino maja '68 in ne more razumeti »pasivnosti« mladih. Nedvomno gre tudi za eno najljubših izjav politikov vseh (med seboj tudi nasprotujočih si) usmeritev. V aktualni politični krizi, v kateri se Slovenci danes nahajamo, zato ne manjka širokega nabora razumnikov, ki opozarjajo, da nam manjka vrednot.

aj to v resnici pomeni? Vrednota je po eni strani prazna in nevtralna beseda, saj ni takoj jasno, za kakšne vrednote gre, kdo naj bi jih gojil, pri kom naj bi se navdihovali ipd. Obenem pa ima ta beseda izrazito pozitiven prizvok, le kdo si jih ne želi – jih sploh lahko imamo preveč? Zaradi te prikupne neoprijemljivosti so vrednote z vidika političnih programov in govorov vsekakor vredne zlata. So tista beseda, ki lahko zaobjame nekaj, kar ljudje dejansko občutimo, v isti sapi pa to že nevtralizira in očisti vsakršnega dejanskega političnega naboja. Namesto tega, da bi na problem vedno večje brezposelnosti, celo brezperspektivnosti vedno več slojev prebivalstva poskušali pogledati kot na ključni politično-ekonomski problem naše dobe, danes rečemo, da je v družbi vedno manj vrednot. Vendar za sistem, v katerem 1 odstotek zemljanov poseduje bogastvo, ki je enakovredno premoženju 57 odstotkov svetovnega prebivalstva, vrednote najbrž niso glavni problem.

Plemeniti divjak

Izginjanje vrednot je vedno vezano na čas. Nekoč v preteklosti so obstajale, danes pa ne več. Zato mora biti analiza le-teh vedno zgodovinska.

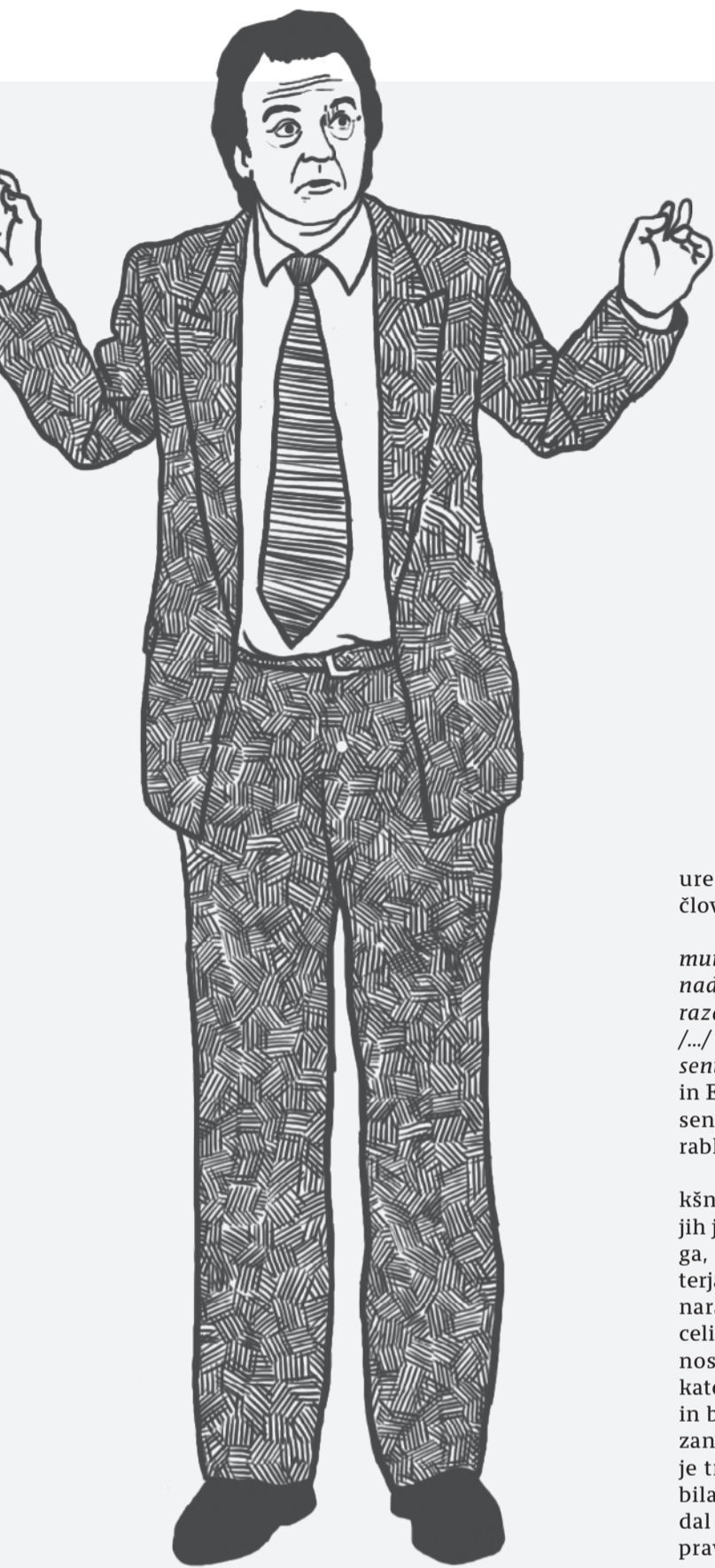
Naslov in podnaslov aludirata na romantični sentimentalizem, ki se ga praviloma pripisuje Jeanu Jacquesu Rousseauju. To ni upravičeno, saj Rousseau v resnici podaja bolj kompleksno razumevanje družbe in ga ne moremo vreči v isti koš z vsemi tistimi, ki so nereflektirano pozivali k vračanju k naravi in navdihovanju pri plemenitih prvobitnih ljudstvih. Vendar pa izraza, uveljavljena, kot sta danes, vseeno priročno in zgoščeno sintetizirata tisti pogled, ki je zaznamoval dobršen del evropske misli na prehodu iz fevdalizma v kapitalizem. Vzporedno s tem, ko je postajala Evropa vedno bolj urbanizirana, svet vedno bolj koloniziran in meščanstvo tista družbena sila, ki je postajala vedno močnejša, se je razvijal tudi romantični pogled na prazgodovino in prvobitnost človeškega stika z naravo. Nemara paradoksalno, a vendar: bolj ko se je človek osamosvajal od narave in bolj ko jo je obvladoval, bolj je težil k »pristnemu« stiku in razume-

vanju narave. Takšno mišljenje seveda vztraja še danes in brez večjih težav bomo našli sogovorca, ki bo vztrajal na tem, da vse človeške tegobe izvirajo iz civilizacije, in da je tisto, kar je danes nujno potrebno, vrnitev k naravi. Le skozi razumevanje narave naj bi človeška družba (spet) lahko stopila v harmoničen odnos sama s seboj. Seveda so ta znanja in vrednote tisto, kar so naši predniki imeli, mi pa smo nanje pozabili.

Res je, lovci nabiralci na Papui Novi Gvineji so morali poznati na stotine rastlin in kljub temu da so bili nepismeni, so morali imeti v glavi nekakšno spontano klasifikacijo vse flore, ki jih je obdajala. Vsakršna napačna identifikacija strupene rastline za užitno je bila neizprosno kaznovana. Inuiti na severnem polu so imeli več ducatov besed, s katerimi so poimenovali različne vrste snega in bili sposobni iz tistih pičlih virov, ki so jim bili na razpolago, zagotoviti preživetje svojih skupnosti. Čeprav izredno redka in prisotna zgolj v obdobjih neizprosne lakote je za inuitske družbe znana praksa gerontocida, ko je skupnost za seboj pustila svoje ostarele člane. Zato prvobitnih družb ne smemo razumeti humanistično, torej v smislu, da obstaja nekaj, kot je človeška narava. Na ta način namreč neizogibno zapademo v takšno ali drugačno obliko rasizma. Le kako lahko drugače z vidika človeške narave razložimo, da so si Evropejci na neki točki podjarmili celoten planet? Zdi se, da je bilo to mogoče le zato, ker so bili bolj podli, pohlepni in krvoločni. Prvobitna ljudstva pa so bila naivna, dobrodušna in so jim nič hudega sluteč pri lastnem iztrebljanju še izdatno pomagala. Skozi takšno optiko je problem kolonialnih imperijev spet problem vrednot. Na eni strani imamo divjake, ki so obdržali stik z naravo in iz nje zmerno jemali ter ji tudi vračali, na drugi strani pa imamo degenerirano in podivjano civilizacijo. Mislim, da lahko takšno razumevanje upravičeno označimo za rasistično, ne glede na to, ali gre za pozitivno ali negativno opredelitev posamične rase, kar pa nima nobene razlagalne moči. Bi lahko iztrebljenje Majev preprečilo, če bi konkvistador Hernán Cortés bolj tenkočutno uresničeval svetopisemske vrednote? Ne in z vidika španskega samorazumevanja je bilo že samo pokristjanjevanje uresničevanje teh vrednot.

Kako torej razumeti zgodovinski razvoj neenakosti, ki se ne bo zatekal k razlagam o človeški naravi in posledično k vrednotam? Odlično študijo o tem podaja Jared Diamond v svoji knjigi *Puške, bacili in jeklo*. Diamondova izhodiščna teza v tej študiji je: »Zgodovina je za različna ljudstva potekala različno zaradi razlik v njihovih okoljih in ne zaradi bioloških razlik med ljudstvi samimi.« Z geografsko analizo je uspel pokazati, da je bila v Evraziji, še posebej znotraj rodovitnega polmesečca, prisotna izrazito visoka koncentracija materialnih virov, ki so daleč prekašali druge kontinente. Od 14 večjih sesalcev, ki jih je človeštvo uspelo udomačiti do 20. stoletja, jih je bilo kar 13 iz Evrazije in 1 iz Amerike (lama), v subsaharski Afriki in Avstraliji pa ni bilo mogoče udomačiti prav ničesar. Zelo podobna situacija je bila tudi s poljščinami. Če namreč pogledamo svetovno porazdelitev trav z velikimi semeni, ki so najbolj primerne za kulturno obdelavo, ugotovimo, da jih je od 56 svetovnih vrst kar 39 prisotnih v Evraziji, v subsaharski Afriki pa zgolj 6. Še ena geografska determinanta, na katero opozarja Diamond in na katero ljudje niso imeli nikakršnega vpliva, sta osi sever – jug in vzhod – zahod. Že bežen pogled globusa namreč ponazori, da so severno- in južnoameriški ter afriški kontinent razpotegnjeni predvsem vertikalno, medtem ko je Evrazija

najširši kontinent. Diamond zagovarja tezo, da je imelo to zelo pomembne vplive na selitev ljudi, živali in poljščin. Zato je lahko obstajalo področje, ki je imelo izredno ugodno klimo za poljedelstvo, kot denimo sredozemsko podnebje Kalifornije, vendar pa do pravega razmaha poljedelstva tako kot recimo v Evropi enostavno ni moglo priti, saj je bila za kultiviranje na voljo samo 1 od 56 trav.

Navkljub obremenjenosti termina bi Diamondovo analizo vseeno označil za historični materializem v najbolj zlahtnem pomenu besede. Namesto bioloških ali kulturnih dejavnikov, ki nas nujno vržejo v sfero rasizma, ponudi materialistično analizo. Razlika med aboriginom in Rimljanom je torej predvsem v tem, da je imel drugi živino, ki jo je bilo mogoče udomačiti in posledično razviti ekstenzivno živinorejo, medtem ko prvi sploh nikoli s to možnostjo ni razpolagal.

Človeka nikar!

Dejstvo, da je prišlo do nastanka in razvoja kapitalizma prav v Evropi, je zato stvar zgodovinske nujnosti. Splet materialnih predpogojev, ki so obstajali v Evropi, je neprimerljiv s katerikoli drugim področjem na zemlji. To prinaša tudi novo perspektivo na problem evropocentrizma, v kar pa se na tem mestu ne bomo poglobljali.

Če smo zgoraj poskušali pokazati, da je človekov odnos do narave stvar materialne nujnosti, ki gre onkraj »dobrega in zla«, in da je romantičen odnos do tega mogoč šele znotraj visoko razvite meščanske družbe, se v nadaljevanju posvetimo še problemu odnosov med ljudmi samimi. Tisti, ki pozivajo k obujanju vrednot, gojijo predstavo o tem, da so bili nekoč medčloveški odnosi lepši. Obstajale so velike večgeneracijske družine s kopico rdečeličnih in veselih otrok. Družine kot take so bile med seboj bolj povezane, ljudje so se med seboj raje pogovarjali in več je bilo razumevanja. Medtem ko danes živimo v družbi, v kateri vsak misli le na svoj neposredni interes, druge pa vidi kot sredstvo za njegovo hitrejše

uresničevanje. Res je, z vzponom kapitalizma so medčloveški odnosi zadobili radikalno drugačno podobo.

O tem fascinirano pišeta tudi Marx in Engels v *Komunističnem manifestu*: »Buržoazija je v zgodovini igrala nadvse revolucionarno vlogo. Kjer je prišla na oblast, je razdejala vsa fevdalna, patriarhalna, idilična razmerja /.../ Buržoazija je z družinskega razmerja strgala ganljivo sentimentalno tančico ...« Vendar v kontekstu Marxove in Engelsove teorije tega ne smemo brati kot nostalgični sentimentalizem. Ne, beseda revolucionarno je tu uporabljena afirmativno.

Tudi na tem mestu se je namreč treba vprašati, kakšna so bila v resnici ta ganljiva družinska razmerja, ki jih je kapital uničil. Nedvomno precej drugačna od tistega, kar si predstavljajo sentimentalni konservativci, ki terjajo njihovo vrnitev. Tako kot odnos med človekom in naravo tudi odnosi znotraj mikrouniverzuma družinske celice v prvi vrsti niso bili stvar dobre volje ali harmoničnosti, temveč materialne nujnosti. V fevdalni družbi, v kateri so tlačani za zemljiške gospode obdelovali zemljo in bili tako nanje kot na zemljo praktično dosmrtno vezani, v resnici ni obstajala pretirana idiličnost. Delavnik je trajal dobresedno od zore do mraka in temu ciklu je bila prilagojena celotna družina. Znotraj družine je vladal trdi patriarhat, glava družine je bil oče in o kakšnih pravicah žensk tu seveda ni bilo govora. Tudi rdečeličnost in razposajenost otrok postane bolj vprašljiva, ko se zavemo, da je veliko teh otrok umrlo in ni dočakalo niti prvega rojstnega dne. Tisti, ki so preživeli, pa so morali zelo hitro odrasti, skrbeti za svoje mlajše brate in sestre ter pomagati na njivi. Tudi nasploh ni obstajal koncept otroka oziroma otroštva, kot ga poznamo danes, ampak se jih je jemalo kakor majhne odrasle.

Vse našteto je treba imeti v mislih, ko terjamo vrnitev k proslulim družbenim formam. Moramo jih misliti v njihovi dvojnosti, z enostranskim poudarjanjem namreč zapademo v idealizacijo tistega dela celote, ki sam po sebi ni nikoli obstajal.

Je torej o vrednotah sploh mogoče govoriti na pozitiven način? Ima ta pojem dimenzijo, ki bi šla lahko onkraj zgodovinskih regresij in uzurpacij s strani nazadnjaških političnih elit? Mislim, da bi bilo to mogoče, vendar je najprej nujno spremeniti čas. O vrednotah bi morali nehati govoriti kot o nerefektiranem razmerju do preteklosti. Namesto tega bi jih bilo treba koncipirati skozi kritičen pogled v preteklosti, ki bi bil istočasno uzrt v prihodnost.

Skozi kritiko obstoječih družbenih form, v končni fazi skozi kritiko blagovne forme, bi bilo treba razmisliti o vrednotah kot o problemu vrednosti. O tem, da blagovna forma sama po sebi že predpostavlja nek enačaj med vrednoto in vrednostjo. Da je v zadnji instanci znotraj kapitalizma vrednota nekaj, kar je vredno in analogno s tem, ne vrednota pa tisto, kar ni vredno. Fraze o tem, da živimo o individualizirani družbi sebičnih posameznikov, da nas zastuplja pohlep in da nam manjka solidarnosti in bratstva, lahko deduciramo na problem same blagovne forme.

Osrednji strukturni problem kapitalizma je v tem, da ustvarja nesluteno družbeno bogastvo in s tem neverjetni materialni potencial, vendar ga v isti sapi uzurpira in s tem uničuje. Logika kapitalizma je produkcija zaradi produkcije, presežna vrednost zaradi presežne vrednosti. Kapital ustvarja vrednost zgolj zato, da jo lahko uničuje, oziroma natančneje: predpogoj ustvarjanja vrednosti v kapitalizmu je uničevanje vrednosti. Tudi tu lahko vztrajamo na homologiji vrednost : vrednota, kajti v ka-

pitalizmu so tudi vrednote zgolj potrošno blago, in da lahko proizvajamo nove, je treba uničevati stare. Progressivna zahteva, ki jo je formuliral že Marx, bi bila odprava vrednosti, to je odprava sistema produkcije vrednosti in realizacija takšne družbene ureditve, ki bi omogočala udejanjenje in ne uničevanje potenciala, ki ga kapital sicer danes že ustvarja. To bi bila družba, v kateri ne bi bilo več mogoče, da tako kot leta 2010 svet porabi 1,5 milijona dolarjev za svetovni vojaški proračun, medtem ko več kot 900 milijonov ljudi živi v lakoti in vsako leto zaradi le-te umre več kot 30.000 ljudi.

Na vratih te družbe bi moral viseti napis: »Vi, ki vstopate, opustite vse vrednote!« ×

13 • 21 18 • 23 • 22

14 • 20

17 • 19

15 •

16 •

• 8

7 •

• 9

6 •

• 10

5 •

• 11

3 •

• 12

2 •

• 13

• 14

1 • 15 •

Dragi sin,

srce mi divje bije, saj vem, da je trenutek najinega snidenja vse bliže. Veš, to pismo ti že iz Kranjske pišem. Nesrečno naključje nama jo je zagodilo! Hotela sem te presenetiti in iz Amerike nepričakovano se vrniti, zdaj, ko sem tu, sta pa vidva s Štefko na Jadran odpotovala. Tako je pa tudi prav, mlad človek naj potuje in svet spozna-va! Časa za deljenje spominov bo še dovolj, agitacije pa ni nikoli preveč! Zato vama želim čim več revolucionar-nega zanosa v prsah, krepke pesti za aubiks z lokalnimi nazadnjaki in urne noge za taktični umik pred žandarme-rijo. Kot je nekoč dejal nek Kitajec: »Vsak dolg pohod se začne s kratkim taktičnim umikom!«

Pri teti Magdi v špitalu sem bila in revica je v res nezavidljivem stanju. Dr. Fukó pravi, da ima vse simptome sifilitičnega obolenja in da jo popadajo takšni napadi besa in agresije, da jo bo najbrž primoran zapreti v polj-sko blaznico. Najbrž je to davščina za vse tiste radožive noči, ki jih je s furmani na Dunaju preživljala. Kaj naj drugega rečem, kot da ima vsako življenje svoj čas odmerjen in da se Magdin pač izteka ...

Zmeraj bolj ostre misli mi pišeš in svojo mati v vedno bolj kompleksna rezoniranja spodbujaš. Res, prav enkra-tno je videti tvoj um na delu! Zdi se mi, da sva prav imenitno razvila dialektiko med človekom in beznico. Kaj veliko tu več ni dodati. Zapisala bi zgolj naslednje: kot vse druge je tudi beznica družbena struktura oziroma institucija, in čeprav v tem primeru dolgi pohod čez institucije pomeni vse kaj drugega, tudi zanjo velja, da so jo ustvarili ljudje in da naj bi služila njim potrebam. Ali človek čuti potrebo, da postane poklicni beznicar, tak, ki vse svoje goldinarje za šankom požene, ali pa mu beznica služi kot prostor politične agitacije, si bržko-ne dodobra spoznal že iz prve roke. Zato bi ti tokrat raje pravila o nečem drugem, ne o beznicah samih, ampak o tem, koga sem zadnjič v njej srečala.

Po vseh vodenih žlobudrah in zaničnih kislicah, ki jih strežejo v ameriških krčmah, me je pošteno žejalo in brez sramu ti zapišem, da sem, takoj ko sem stopila iz vagona, zavila v bližnjo kolodvorsko beznico. Ko je prva žeja minila in sem zadovoljno puhala svojo drugo cigaro, me je naenkrat oblila kurja polt! Za vsem tobačnim di-mom in alkoholnimi hlapi je v kotu sedela žalostna in poklapana figura ... Milan! Kar zvirtelo se mi je in komaj sem se uprla, da ne bi takoj na plano zbežala. Milan, ki je surovo likvidiral tvojega očeta Karla, heroja delavskega gibanja. Milan, ki je tvojo ljubo Štefko prisilil v dogovorjeno poroko. Ta človek je zdaj sedel le nekaj metrov stran od mene in sključeno hlupal v svoje dlani. Premagala sem se in naredila nekaj povsem nepojmljivega ... Pri-sedla sem, mu plačala pijačo in ga povprašala, kaj ga tare. Dragi sin, verjemi mi, da je bila zgodba, ki sem jo slišala, vredna prav vsakega krajcarja!

Povedal mi je, da se je danes zjutraj zbudil nag in zvezan pod spomenikom najbolj nadarjenega alkoholika - po-eta naše nacije. V glavi mu je razbijal težak glavobol in razen tega, da je spil ogromno, se ni spomnil praktično ničesar. Vseeno sem ga spodbujala, naj se mi izpove, in spet ga je popadel krčevit jok: ».. Koliko sramu, kakšna beda, kako sem vse zavozil!« je vzklikal in se tepel po glavi. Mukoma in z neskončno potrpljenja pa sem iz njega le izvlekla, kaj vse ga je doletelo.

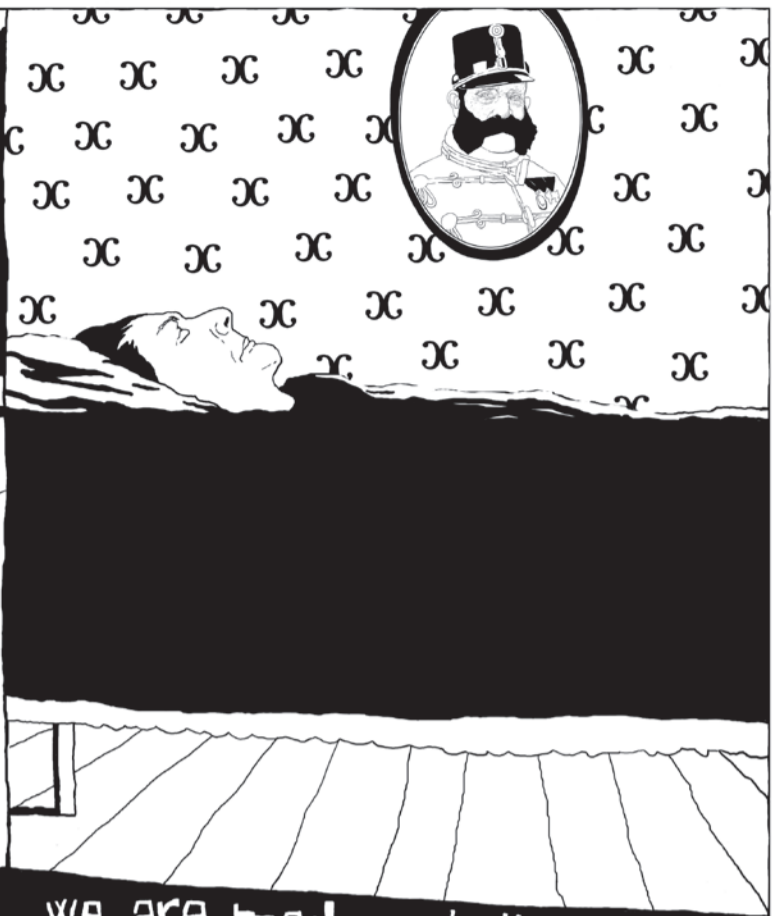
Milan je bil svoj čas najuspešnejši poddirektor znamenite tvrdke Ponzi Pilat d. d. Istoimenski predsednik upra-ve, Ponzi Pilat, je slovel po svoji znameniti Pilatovi shemi, s katero je izkoriščal razlike med trgov kranjskih klobas in trgov angleške gnjati. Angležem je prodajal drage klobase, Kranjcem pa drage zrezke in skozi te razli-ke ustvarjal astronomske profite in izredno osrečeval vse svoje delničarje. Morda bi to lahko trajalo v nedogled, ampak kot vsi vemo, je angleške krave začelo po božje metati in naenkrat nihče več ni hotel kupovati angleškega mesa. Pilatova shema se je v razblinila kot milni mehurček in razjarjeni delničarji, ki so vanjo vložili ogromno kapitala, so terjali odgovore! Ponzi Pilat, ki je vse to slutil že lep čas, je nekaj dni pred tem na slavnostno večerjo povabil svoj upravni odbor in medtem ko je mlaskajoč požiral škampe in jastoge, je slavnostno obelodanil, da bo njihovo tvrdko razširil še v Ameriko in da v tem času polna pooblastila prenaša na Milana. Po tem si je v limonini vodici umil roke, rekel, da je to najbrž ena poslednjih večerij in da je v družbi kapitala prihodnost vedno negotova, dasiravno na strani pogumnih in srčnih, ter za vedno izginil v noč.

Naivni Milan je kipel od navdušenja, klical neprekinjene zdravice in se pridušal: »Ne glede na sranje, ki nam ga prihodnost prinese, so danes dovoljene sanje!« Ob tem so se njegove sodelavke hihitale in zardevale, da on pa res ni človek za eno žensko, pač pa za cel narod! Ampak teh sanj je bilo kmalu in nepreklicno konec in še preden so zapeli prvi jutranji petelini, je Milana odpeljala cesarska garda. Hitro sklicani ljudski tribunal ga je spoznal za krivega v kovanju ekstraprofitov na račun prispevkov poštenih in delavnih ljudi. Milanu ni preostalo drugega, kot da je pod težo takšnih obtožb skrušen izjavil: »Da, točno za to sem se boril ...«

Tribunal ga je obsodil na dolgo Milanovo pot, na popotovanje po vseh deželah naše cesarske krone in na več-no tavanje brez miru, vse dokler ne odplača vseh svojih grehov. Namesto križa si je na ramo oprtal culo z nekaj ničvrednimi delnicami podjetja, ki ga je uspešno zavozil, in se podal na prašno pot. Povedal mi je, da še danes ne razume, kdo je oče vseh tistih afer, ki so ga pokopale pod seboj, in da ne ve, zakaj javnost nanj stresa tak gnev, ko pa je bila prav nežna skrb za javno blagostanje njegova največja ljubezen. V tistem trenutku sem odločno vstala mu v obraz zabrusila: »Oče vseh afer je Karl, moj pokojni mož, in simbol delavskega razreda, ki si ga ti dal likvidirati!« in odvihrala iz dotične beznice.

Vendar nisem bila jezna, pravzaprav me je preveval pomirjujoč občutek, da tudi tiste osebe, ki niso vredne, da bi jim rekli zgodovinske, zgodovina sama postavi na pravo mesto.

Mati

... this is exactly what we have been fighting for!?

we are mad as hell & we are not going to take this anymore !!!

Kdo je največji norec med vami?

piše **Sandra Ocepek**
ilustracija **Ana Baraga**

»Kdo je največji norec? Kdo je pa glavni pri kartah? To je moj prvi dan v tej ustanovi in veliko mi je do tega, da že na začetku napravim dober vtis na pravega moža, če mi ta dokaže, da je res pravi, se razume. Kdo je torej glavna budala med vami?« (Let nad kukavičjim gnezdrom)

Norosti različnih oblik se govori že stoletja. Končne definicije ne poznamo in je tudi verjetno nikoli ne bomo. Eno je zagotovo. Norost je nekaj, česar se bojimo in je drugačno, nepoznano. Že od 17. stoletja se družba želi tega otresti in tiste z etiketo »norca« zapreti v ustanove. Takšne ali drugačne. Norost namreč nima kaj iskati med »normalnimi«. Po drugi strani pa vseeno mora obstajati onkraj zidu. Zavaljo naše »normalnosti«, seveda.

Foucault v *Zgodovini norosti* pokaže razlike med tremi velikimi obdobji govora o norosti: o predklasičnem, ko je norost še lahko metafora za nedoumljivost modrosti; klasičnem, ko postane sinonim za živalskost in manifestacija splošne ubožnosti; in modernem, ko postane specifična bolezen, torej ko se zanjo oblikuje specifičen aparat, psihiatrija. Problem se preseli od norca k norosti. Norec je obvladan, ko zmore sam »izključiti« svojo norost, se pravi jo prepoznati kot norost. Premestitev se izrazi v pojmu »duševne bolezni«.

»Da, jaz to vem. Oddelek je tovarna v okviru Sistema, v kateri popravljajo napake, ki so jih zagrešile družine, soteske pa šole in cerkve – to delajo v tej bolnišnici, ko se potlej takle proizvod vrne v družbo, pripravljen in izpopolnjen in ves ko nov, včasih celo boljši ko nov, takrat veliki sestri zai-gra srce in zajoje duša. Nekaj, kar je prišlo sem vse zverženo in razrvano, zdaj spet deluje ko dobro namazan sestavni del stroja, priznanje celotnemu obratu in čudo vseh čudes za oko. Pogled si ga, kako je srečen! Navsezadnje je le prilagojen okolju ...« (Let nad kukavičjim gnezdrom)

Pojem duševne bolezni je kljub klasifikacijam, ki jih poznamo, izredno izmuzljiv. Bolezen na splošno pomeni spremembo v telesu, ki oteži njegovo delovanje, pri čemer, kadar govorimo o duševnih boleznih, takšnih sprememb večinoma ni opaziti. Če vzamemo za primer shizofrenijo,

pravi Szasz, ni preizkusa, s katerim bi lahko neodvisno potrdili, ali je oseba, ki je tako označena, zares shizofrenik. Uporaba te oznake je odvisna od več dejavnikov, kot so teoretska usmeritev psihiatra, kontekst, v katerem je izvedena preiskava, prostor in kultura, v kateri se preiskava dogaja ... Simptomi duševne bolezni temeljijo na obnašanju in govoru ljudi, na njihovih prepričanjih, verovanjih in doživetjih, o katerih pripovedujejo.

V demokratični družbi je vsakemu državljanu zagotovljena pravica do osebne nedotakljivosti, dokler ne prekrši zakona. Ta pravica pa ne velja za osebe s psihiatrično diagnozo. Psihiatrična diagnoza je sodba, mnenje, ki ga da oseba, ki je opravila specializacijo na psihiatriji. Pod določenimi pogoji (nevaren sebi ali okolici) vas lahko doleti prisilna hospitalizacija, ki ima trajne posledice, kljub temu da je lahko kriza, v kateri se je nekdo znašel, že zdavnaj minila. Posledice zdravljenja se lahko kažejo v odvisnosti od zdravil, dosmrtni stigmatizaciji, znižanjem samospoštovanjem in samozaupanjem, v utrjevanju lažnega jaza, zatiranju pristnega občutenja iz izražanja, v spremenjenih odnosih z družino in prijatelji ter v izgubi ciljev v življenju.

Stigmatizacija je lahko tako zunanja kakor notranja. Ljudje spremenijo obnašanje do osebe, ki se je zdravila na psihiatriji, prizadeta oseba pa se na to primerno odzove. Počasi se zavest o stigmatizaciji naseli tudi vanjo. Njene besede nimajo več enake teže, ljudje ne poslušajo več tega, kar ima za povedati, ampak se osredotočajo zgolj na iskanje simptomov. Pri takšni osebi se tako lahko spremeni način sporazumevanja s svetom, ker si tega, kar čuti, ne upa izraziti in se raje prilagaja zahtevam okolja. Tudi zunanji vidiki stigmatizacije utegnejo predstavljati pereč problem, tu govorimo o iskanju zaposlitve, o partnerskih in prijateljskih odnosih ... Zdravljenje v psihiatričnih ustanovah lahko pusti škodljive posledice tudi na posameznikovem samospoštovanju. Gre za povsem nepotrebne procese, kot so odvzem lastne obleke ali pa ustvarjanje avtoritativnega vzdušja osebje: pacient in podobne prijeme.

Ne trdim, da psihiatričnih težav ni, in tudi tega ne, da je zdravljenje v prenekaterih primerih nujno potrebno, včasih tudi tisto prisilno. Treba pa se je ozreti na sistem in se vprašati, ali res ne obstaja nobena alternativna oblika, ki povzroča manj negativnih posledic.

V začetku sedemdesetih let so se začela v razvitem svetu pojavljati alternativna gibanja, katerih cilj je bil osvoboditev uporabnikov od uzakonjenega psihiatričnega zatiranja, dosledno spoštovanje in razširitev njihovih pravic in zagotovitev enake kvalitete življenja, kakor jo živijo ostali državljani.

Tudi danes poznamo več vrst organizacij duševnega zdravja. V prvi vrsti so to klasične ustanove, ki jih vodijo strokovnjaki, financira država, ukvarjajo pa se z ambulantnim zdravljenjem. Alternativa tem so nevladne organizacije duševnega zdravja, ki jih prav tako vodijo strokov-

njaki (ponavadi socialni delavci), delno so financirane s strani države, delno pa s strani različnih donatorjev. Gre za skupine za samopomoč, klube, dnevne centre in stano-vanjske skupine. Poznamo tudi uporabniške organizacije, ki jih vodijo uporabniki sami (včasih ob pomoči vodstva) in so tudi delno financirane s strani države, delno s strani donatorjev. Četrta skupina pa so organizacije duševnega zdravja v skupnosti, ki jih vodijo strokovnjaki različnih profilov in skrbijo za celostno skrb uporabnikov na določenem področju (primer takšnih centrov so tržaški centri za mentalno zdravje).

Trend števila uporabniških gibanj narašča. V Italiji so z zakonom odpravili psihiatrične bolnišnice in jih nadomestili s skupnostno psihiatrijo. V Londonu je Ronald Laing leta 1965 ustanovil prvo komuno za oskrbo oseb v akutni psihozi, poimenovano *Kingsley Hall*, ki je delovala med letoma 1965 in 1970. Pravil za stanovalce je bilo malo. Vsakdo je moral v skupni fond plačevati najem-nino, vsota pa je bila odvisna od plačilne sposobnosti posameznika. V času Ronaldovega delovanja je v omenjeni skupnosti živelo več kot sto ljudi. Želeli so ustanoviti skupnost, kjer bi si lahko ljudje dovolili norost v družbi, ki jo sprejema kot naravno dogajanje in priložnost za »ponovno rojstvo«. Podobna skupnost, ki se je imenovala *Soteria*, je bila ustanovljena leta 1971 v ZDA in je trajala trinajst let. Psihoze niso obravnavali kot bolezen, temveč kot spremenjeno stanje zavesti, ki se pojavi zaradi moč-ne notranje ali medosebne krize. Krizo so pojmovali kot priložnost za učenje, rast in razvoj trdnejše osebnosti. Od takrat naprej je bilo po vsej Evropi ustanovljenih precej podobnih centrov, ki predstavljajo alternativo klasičnemu medicinskemu modelu.

Tudi pri nas je bil leta 1988 v okviru mladinskega delovnega tabora v Hrastovcu ustanovljen Odbor za druž-beno zaščito norosti. Namen skupine je bil zbirati pobude in organizirati akcije, ki bi podprle demokratizacijo slovenske psihiatrije, zastavljale vprašanja o duševnem zdravju, o mestu norosti v družbi in podobno. Kasneje se je omenjeni odbor preimenoval v ALTRA – Odbor za novosti v duševnem zdravju. Predlaga se usmerjenost k individualni osebi, zavračanje diagnoz ter klasifikacij, dialog in predvsem ne spreminjanje, ampak razumevanje osebe v stiski. Leta 1992 je bila ustanovljena tudi prva stanovanjska skupina, namenjena uporabnikom psihiatrije. Imenuje se Mavrična družčina in predstavlja vme-sno strukturo, ki omogoča prehod v integracijo.

»Nihče ne ve točno, zakaj se smeje; nič smejnega se ne godi. Ampak smeje se čisto drugače kot tisti referent za stike z javnostjo, sproščeno in glasno in smeh prihaja iz široko razpotegnjenih ust in se širi naokrog v večjih in večjih kolobarjih, dokler ne zagrne vsega oddelka. Ne kakor tisti referentov tolsti smeh. Ta zveni prav. Naenkrat spoznam, da je to prvi smeh v mnogih letih.« (Let nad kukavičjim gnezdrom) ×

Zgodovina norosti v času

klasicizma
Michel Foucault
Ljubljana, 1998

Kako misliti drugačnost

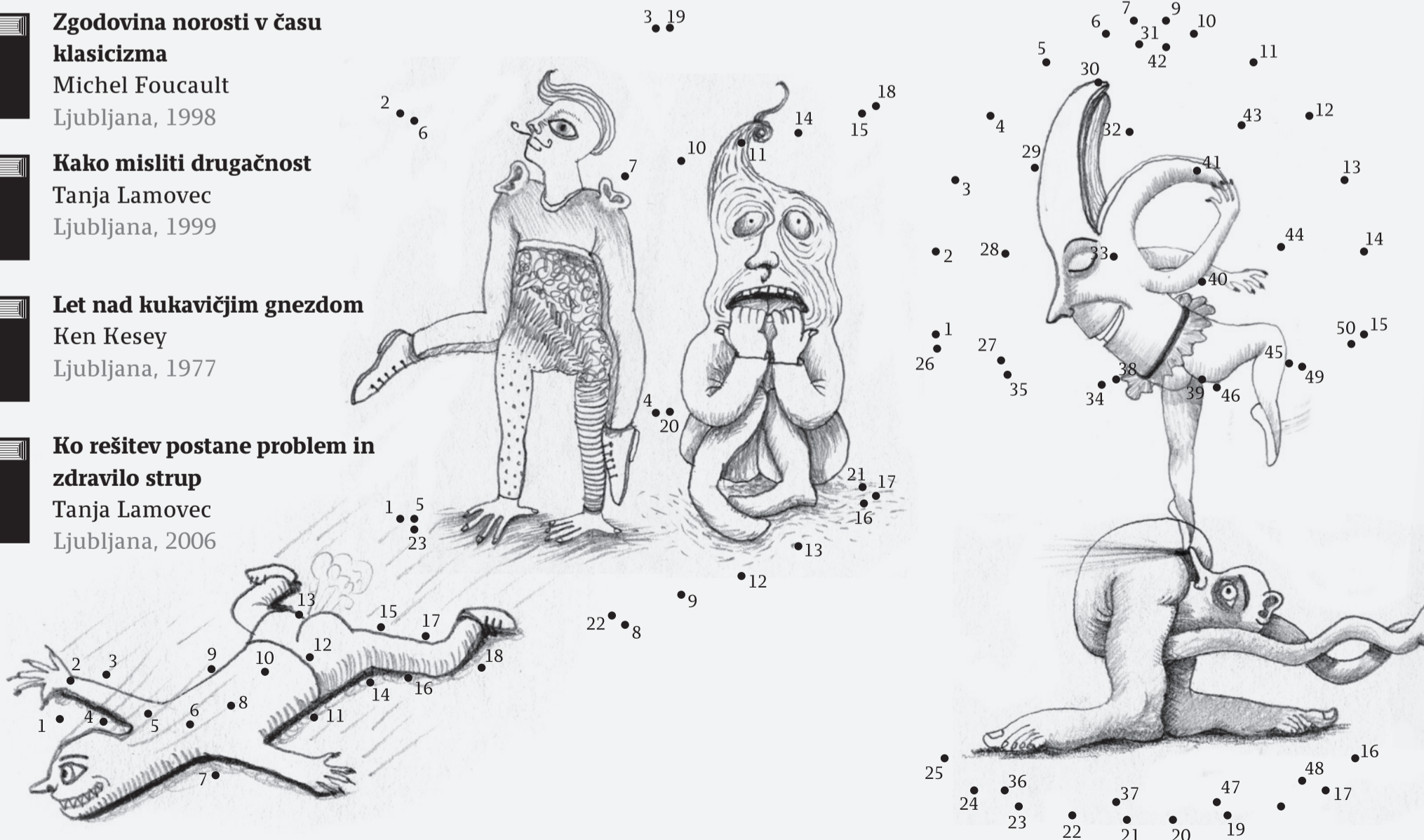
Tanja Lamovec
Ljubljana, 1999

Let nad kukavičjim gnezdrom

Ken Kesey
Ljubljana, 1977

Ko rešitev postane problem in zdravilo strup

Tanja Lamovec
Ljubljana, 2006

Zdravstvo in novodobniške prakse – pobratima?

.....
piše Sonja Zlobko

Kako razumeti zdravstvo, katerega medicinski strokovnjaki – zdravniki, kirurgi, radiologi idr. – prejema nagrade ne samo za kakovost, saj le-ta očitno ni samoumevna, pač pa tudi za gospodarnost, kakor v medije sporoča gospa strokovna direktorica UKC Ljubljana Brigita Drnovšek Olup (Dnevnik, 4. 4. 2011)? Ob branju novice se špekulativno zamislim, na račun koga bodo od zdaj naprej medicinski strokovnjaki »gospodarno«
 prejeli nagrade, kar se mi zdi paradokso z gledišča gospodarjenja. Z omejitvijo nabavne kvote aparatov, mogoče s cenovnim dvigom storitev ali pa po kakšni zakomplicirani institucionalni poti kroženja kapitala med zdravstvenimi institucijami, davčnim uradom in zavarovalnicami? Za ljudi – na račun ljudi? Kako pa drugače. Tudi na račun tistih, ki se tukaj kažejo kot črni petri. Torej kako nas sistemski mehanizmi posredno in neposredno izključujejo iz zdravstvene oskrbe in politike ter kako z gospodarjenjem v zdravstvu finančno razbremenjujejo državo in bremenijo ljudi?

Ni treba brati študij Nancy Scheper-Hughes ali pa Pina Schappira, da bi se čudili in zgražali nad vrednostnim kategoriziranjem teles na drugih koncih sveta, dogaja se tu in vedno bolj očitno. Hegemonske strukture, ki pasje perverzno po hierarhični vertikali vrednotijo življenje slehernega posameznika, se napajajo in ojačujejo tudi z medicinskimi sistemi, ki imajo funkcijo ideološkega mehanizma. Zdravje predstavljajo kot samoumevno in edino možno optimalno stanje človeka, s tem pa reducirajo odgovornost kolektivne socialno-zdravstvene varnosti na posameznika. Tako ali sistemsko izključujejo človeka iz zdravstvenih storitev ali pa ga s propagando, ki ustvarja normative zdravega življenjskega stila – posledično pa se definira tudi nezdrav – pogoltnejo v sam srž le-teh. Slednje so v začetku devetdesetih označili z neologizmom *heltizem* (kot se sloveni angleška tujka *healthism*). Eno in drugo pa potencira percepcijo, da živeti zdravo pomeni preprečevati bolezen preventivno in celovito, velikokrat kar z novodobnimi praksami. Odgovornost za (ne)ustrezen življenjski stil se prenese

iz neobvladljivih sistemskih mehanizmov države na posameznika, ki naenkrat postane povzročitelj, bolnik in zdravilec obenem.

Kako se prakse med seboj izključujejo ali dopolnjujejo? In predvsem kako te prakse kot sredstvo podpirajo sistemski mehanizem izključevanja? Kako torej soobstajata uradna medicina ter novodobne zdravilsko-duhovne prakse? Če razširim miselni tokokrog, nakazan v prejšnjem odstavku, so najbolj očitni primeri izključevanja posameznika iz zdravstvenega sistema brezposelni (brez zakonskega statusa brezposelnega; razlogi za to so mnogi in različni), migranti, prosilci za azil, izbrisani. Pri tem je treba opozoriti tudi na to, da je vse bolj razširjen pojav, da polnopravno zavarovani ljudje ne dobijo ustrezne zdravstvene oskrbe – na to kažejo čakalne vrste, predčasna odpuščanja bolnikov ipd. Natanko zato, ker institucije zdravstveno oskrbo ponavadi neizbežno povezujejo s statusi in državljanstvom, slednje ne pride do izraza ter predstavlja zdravstvo kot kategorijo, ki še vedno ostaja pod nekakšno krinko socialne države. Je pa ta isti razlog večinski razlog, da zgoraj omenjene marginalne skupine ostanejo v navezavi do uradnega zdravstvenega sektorja v odnosu »izjeme«, s čimer je Agamben razložil pozicijo človeka, ki je v odnosu do neke sistemske norme zgolj tako, da je iz te norme izključen. Neurejeni statusi, medijske insinacije in drugi procesi sprožajo subverzivni nacionalizem, ki v kombinaciji z neoliberalistično logiko sproži gejzir takšnih sistemskih izključevanj. Iz socialne zapate posameznika, ki naj bi zasedala središčno mesto pomembnosti, se težišče prenese na razbremenitev države in njeno zdravstveno gospodarjenje. Kolektivna odgovornost socialnega zaledja preide na posameznika, ki zdravstvenemu sistemu niti finančno niti zakonsko ni kos. Tega Drugega konstruira kot bitje, ki si ne zasluži spoštovanja in pravic ter ga hkrati predstavi kot nevarnost, ki grozi uravnovešenemu življenjskemu slogu (zaradi vedno večjega pretoka migrantov). Predstavo tujca kot nevarnost povzroča »motnja v presoji, zaradi katere so prepričani, da živijo Drugi na njihov račun,«
 kot se fino izrazi Keane v knjigi *Civilna družba*.

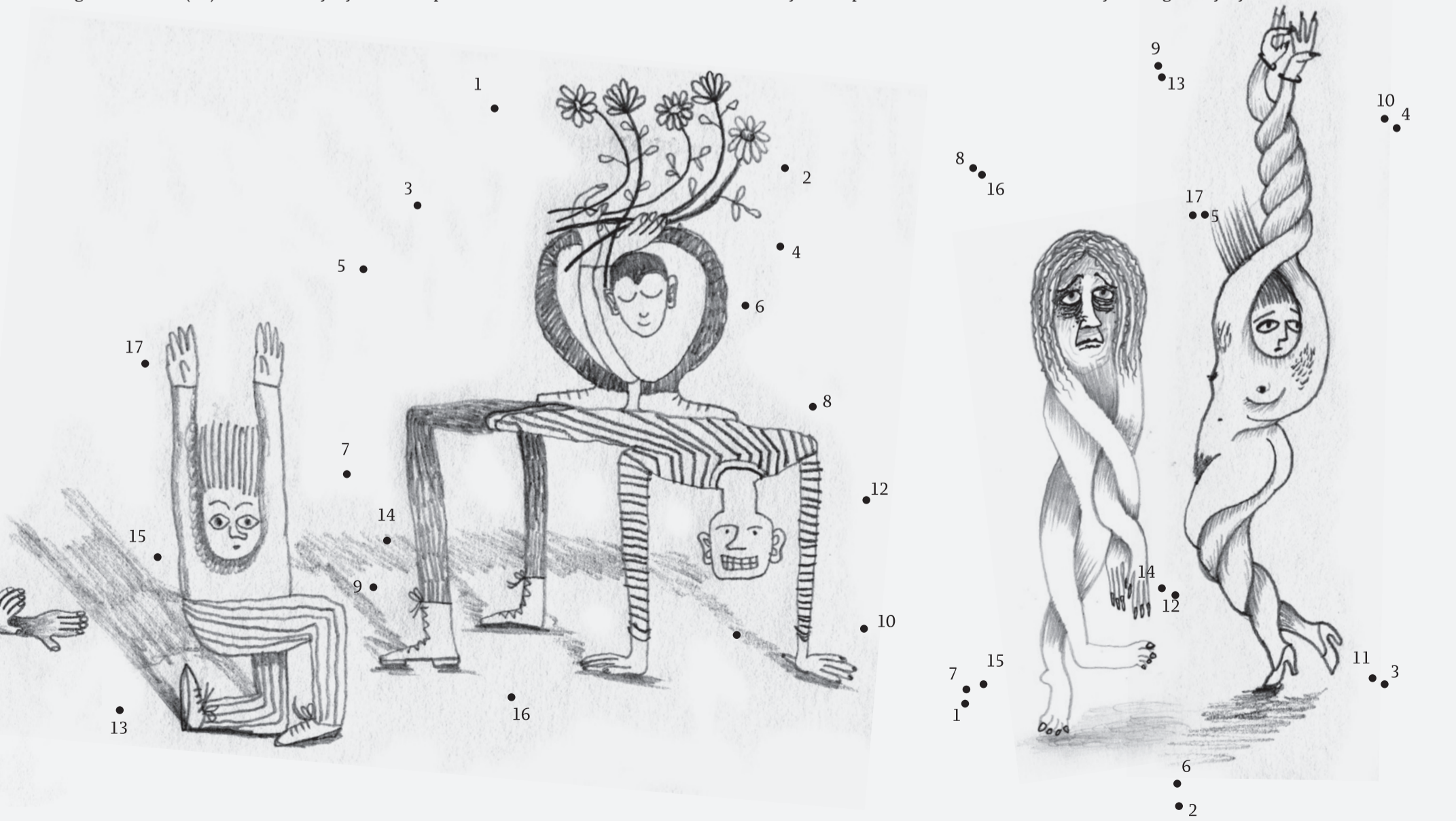
Na drugi strani imamo posameznike, ki jih decentraliziranost in tutifrutri kaotičnost ponudb za zdravje potiska v histerično preurejanje življenjskega sloga. Sprožitelji so propagandni materiali farmacevtskih korporacij, smernice evropske, nacionalne politike, strateške usmeritve WHO ipd. Zdravstvena preventiva postaja moto mnogih posameznikov. Biti zdrav je stanje, ki se ga v veliki večini ljudje ne bi otepali, medikalizacija življenja pa priložnost, ki v neki točki postane imperativ. Drugod po svetu bolj radikalno kot pri nas – če se želiš zavarovati, moraš ustrezati normativom. Na ta način živijo megalomanske produkcijske verige zdravstvenih sredstev. Skratka: bodite povsem zdravi, da boste potem lahko v miru zboleli. V obeh skrajnostih pa država vidi

priložnost, kako se razbremeniti kakršnekoli odgovornosti, saj ta, če ne še kaj drugega, pač nekaj stane.

Nič drugače odgovornosti ne sprejemajo novodobna gibanja (*new age*). Postavljajo se kot nasprotje temu, kar je institucionalizirano, pa vendar uporabljajo iste funkcionalne principe. Zdravje se pri novodobnih gibanjih razume kot notranja, integralna izkušnja, ki temelji na povsem subjektivnem dojetju življenja. Kar pomeni, da je ta individualna odgovornost za zdrav, pravilen način življenja ne samo potrebna, pač pa je to tista pogonska iskrica, ki novodobniška gibanja ohranja. Brez kakršnihkoli skritih in varljivih premeščanj med posamezniki in duhovno-zdravilnimi sistemi novodobniška gibanja razumejo zdravje kot vrednoto, ki je nasedla na povsem razdrobljen sistem individualnih, ponotranjenih in raznoterih kavzalnosti. Psihofizično stanje posameznika se dojema po naturalističnemu principu, pravi antropolog George Foster, telo se dojema skozi ravnovesje naravnih sil in elementov, vsak posameznik pa je tisti, ki vpliva na nastanek bolezni in ponovno vzpostavitev ravnovesja. Ponuja se mnogo kombinacij, med katerimi se odločajo ljudje, ki si želijo doseči normativni nivo zdravstvenega stanja.

Vendar vsi trije mehanizmi finančnega razbremenjevanja države – princip izključevanja s prenosom odgovornosti na posameznika, prekomerno zasipanje s pozornostjo in medikalizacija življenja ali iskanje lastne svetosti z novodobimi gibanji – pravzaprav še vedno delujejo kot trije pobratimi v denarnoakumulacijski službi države. Posamezniku predstavljajo množico medicinskih pristopov, ki so med seboj pri sredstvih, praksah in plačljivosti nemalokrat kompetitivni, pri tem pa prav vsak izmed teh mehanizmov opravičuje državne zdravstvene institucije kolektivne odgovornosti. Vsi ustrezajo kapitalistični realnosti, ko po vzorcu nekakšne bizarne optimistične doktrine posameznika opozarjajo, da morajo preventivno korenito predrugačiti življenjski stil, se znebiti »negativnih mišljenjskih vzorcev«
 in »z mislimi klicati pozitivno«, to pa bo prineslo obljubljeni zemeljski raj brez okov – osvoboditev izpod jarma družbene prisile.

Medicinske prakse se, rešetane z gledišča kritično interpretativnega modela, kažejo kot ideološke prakse, ki potrjujejo obstoječ sistem. Pri tem visijo nad človekom kot zla prerokba, ki neprenehoma grozi z apokaliptičnim koncem – smrtjo posameznika (apokaliptični konec predvsem zato, ker se s praksami posameznik osredišči in pri takemu percipiranju odgovornosti njegova smrt predstavlja smrt celega vesolja) in tako vse propagande normativno postavljenega zdravega življenjskega sloga nastopijo kot pravljicne obljube nesmrtnosti, no, vsaj izjemno dolgega življenja. V kolikor ne prakticiraš pravega stila življenja, zmajujejo z glavo ob uničevanju našega ogrodja, telesa, ki je posledično simbolno percipirano kot nečisto, nevredno, saj ne dosega zelenega standarda zdravosti. Torej na dolgo življenje in zdravo smrt! ×

Kako igramo igre življenja?

piše Tanja Peček infografika Nejc Prah

Oh the sisters of mercy, they are not departed or gone.

They were waiting for me when I thought that I just can't go on. And they brought me their comfort and later they brought me their song. Oh I hope you run into them, you who've been travelling so long. Yes you who must leave everything that you cannot control. It begins with your family, but soon it comes around to your soul.

Leonard Cohen – *Sisters of mercy*

..... uša. Psiha. Self. Energija. Zdravje. Kolektivno nezavedno. Življenje. Že če začnemo z golj s temi pojmi, lahko napišemo nešteto knjig. Nešteto knjig je že bilo napisanih o teh temah, kajti vse odkar na zemlji obstaja zavest, smo se verjetno ukvarjali s takimi vprašanji. In posledično bi se rada kar na začetku znebila bremena, da bi morala pisati znanstveno, neosebno in podati neke odgovore. Ničesar izmed tega se ne bom držala. Uporabljala bom sicer vedenja iz znanstvene psihologije, vendar bom predstavila zgolj določene segmente in še te precej poenostavljeno, prav tako pa bom z veliko mero zajemala iz ezoterike, duhovnosti, religije itd., tako da bo večina teksta predvsem subjektivnega in bo vsebovala mnogo več vprašanj kot odgovorov. Praktično je celoten tekst zgolj vprašanje o poteh življenja ter o možnostih samorazvoja in morda za spremembo v to smer – o možnostih razvoja družbe prek razvoja posameznikov.

Psihologija, psihoterapija in druge znanosti

Predpostavimo za trenutek, da se zgodba ne začne že mnogo prej, in vzemimo za izvor trenutek spočetja oziroma morda še bolj trenutek rojstva novorojenčka. Danes vemo, da novorojenček že zelo kmalu z vonjem začne ločevati svojo mamo od ostalih, da izredno dobro zaznava okolje in se nanj tudi ustrezno odziva in morda predvsem to, da se prek dražljajev, predvsem tistih, ki so povezani z odnosi, razvijajo tudi njegovi možgani. To pa na neki ravni precej zmanjša sam vpliv dednosti ter izredno poveča vpliv zgodnjih izkušenj. In nekeje na začetku tega razvoja se otrok in mama oziroma neka primarna oseba v njegovem življenju povežeta in postaneta eno. Govorimo o obdobju, ko otrok ne loči sebe od mame in posledično čuti njen mir, njen strah, njeno jezo; kar seveda pušča izredno močne posledice za nadaljnji razvoj – tako koristne kot manj koristne. Temu obdobju nato sledi obdobje ločevanja od matere, kjer otrok prek vedno intenzivnejšega prakticiranja počasi tudi na psihološki ravni ločuje sebe od nje. V tem času je prav tako izredno pomembna vloga očeta ali neke druge osebe v tej funkciji, ki otroka potegne v svet in ga spodbuja k aktivnosti in raziskovanju okolja. Šele nato, ko otrok loči sebe od matere, se zaveda njene konstantnosti ter preseže diadni odnos, počasi pridemo do točke, ko lahko govorimo o Ojdipu in ko je otrok spet pred novimi izkušnjami. Že iz te izredne poenostavitve teorije objektivnih odnosov nam je jasno, da so prva leta življenja velikega pomena, pri čemer seveda ne smemo zapasti v determinizem, celotna zgodba se namreč nato lahko še spremeni tako v adolescenci kot tudi pod vplivom pomembnih odnosov ali življenjskih izkušenj ter se tudi nadaljuje skozi celotno življenje. In seveda v terapiji.

Preden pa se osredotočimo na to, kaj sploh terapija je, še morda nekaj o zablodah razumevanja psihološkega razvoja. Teorije psihološkega razvoja nikoli niso zagovarjale determinizma staršev ali okolja, govorijo pa o izrednem pomenu interakcije med njima. Govorijo torej o tem, da se otrok odziva in ponotranja določene vidike staršev in okolja, prav tako kot se okolje različno odziva na otroke z različnim temperamentom. In spet za otrokov razvoj ni pomembno zgolj to, kakšni so njegovi starši, ampak mnogo bolj, kako jih on zaznava. Če gremo na konkreten primer: mama otroku prepove ogled risanke, ker je udaril prijatelja. Vprašanje v tem primeru ni, a je kazen na mestu ali ne, ampak to, ali otrok razume, zakaj ga je mati kaznovala, ali ve, da ga ima kljub temu rada, ali tudi mati svojo slabo voljo prenaša na druge itd. In če smo že prišli do kaznovanja

in mej, morda še nekaj o tem. V medijih imamo ogromno člankov o različnih vzgojnih slogih, med bližnjo zgodovino smo verjetno prerasli zablode avtoritarne in permisivne vzgoje in sedaj ugotavljamo, kaj sploh sta demokratičen in avtoritativen slog. In pravzaprav marsikaj o tem vidimo ravno iz zgornjega primera. Meje zagotovo niso problem, otrok mora vedeti, da ne sme metati kock v prijatelje, pretepati vseh okoli, vsak dan pojedti kilograma čokolade ali se igrati z življenji svojih delavcev. Toda otrok mora tudi vedeti, da kaznovanje ne pomeni zavračanje njega, ampak zgolj njegovega vedenja in da so v ozadju varnost, ljubezen in razumevanje staršev. Kakorkoli, glede na to, da to ni nosilna tema članka, ampak zgolj uvod, h kateremu se bomo prek razumevanja duhovnosti še mnogokrat vračali, bi morda zgolj še omenila knjigo *Družine in kako v njih preživeti*, ki predstavlja zelo dober uvod v razumevanje človeške psihe. Torej ostali smo pri terapiji.

Na terapevtskem stolu

Čeprav je terapija, kot jo poznamo danes, relativno sodoben pojav, neke oblike le-te obstajajo že skozi celotno zgodovino. Že nekatere izmed starodavnih kultur so imele izredno dobro razdelane sisteme analiziranja sanj. Hkrati pa se to, kaj sploh terapija je, tudi znotraj same humanistike pogosto zlorablja oziroma napačno razume. Terapija definitivno ne predstavlja sistema, ki bi posameznike in posameznice silil v določen normaliziran stil življenja in k nekritičnemu prevzemanju vseh družbenih vrednot. Terapija je zgolj neka oblika korektivnega odnosa, ki posamezniku omogoča samoraziskovanje in samorazvoj ter gradnjo mehanizmov soočanja tako z okoljem kot z lastno psiho. Gre torej za to, da posameznik razvija lastne potencialne in veča samorazumevanje ter samosprejemanje. Prav tako pa je terapija tudi izredno kompleksen in strokoven sistem, kjer terapevt ali terapevtka ravno prek poznavanja delovanja človeške psihe in tudi prek poznavanja lastne psihe posameznico ali posameznika k temu spodbuja. Nužen predpogoj za izvajanje psihoterapevtskega dela je torej tudi lastna analiza, ki prepreči ali vsaj omeji kontratransferne reakcije, oziroma povedano drugače: dobri terapevti ali terapevtke uspešne ločijo med tem, kaj je njihovo in kaj od uporabnika oziroma uporabnice. To pa poudarjam prvič predvsem zaradi tega, ker imamo v Sloveniji še vedno nekatere terapevtske prakse, ki lastne terapije ne predvidevajo in posledično je tudi kvaliteta njihovih storitev izredno vprašljiva, in drugič, ker bom počasi prešla na duhovnost in delo z energijo, terapevtska samoanaliza pa predstavlja izredno dober vzor za samorazvoj različnih duhovnih učiteljev in učiteljic, bioenergetikov in bioenergetičark ...

Kje je meja med duhovnostjo in psihologijo?

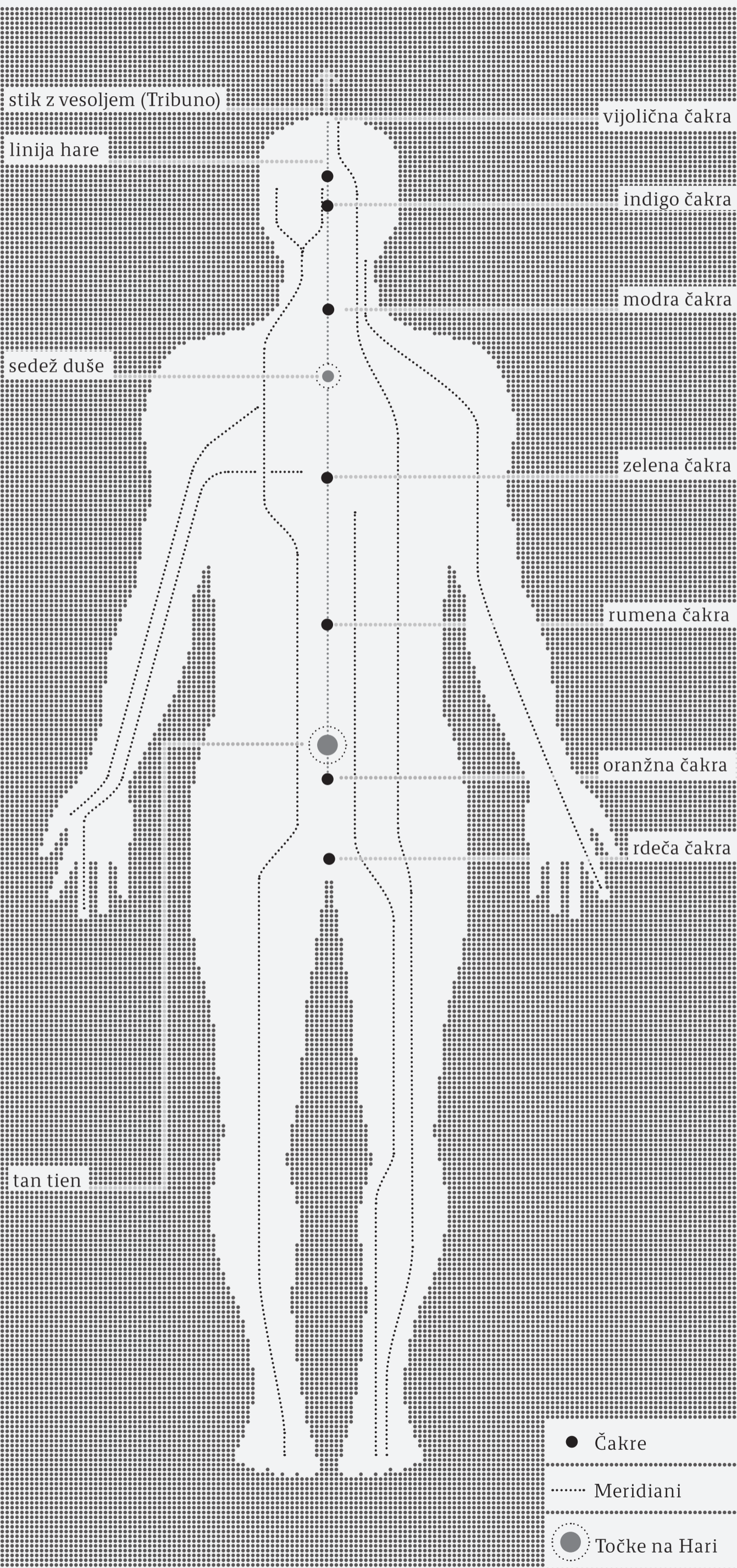
Formalno verjetno obstaja pomembna razlika v samem načinu raziskovanja oziroma znanstvenosti le-tega in v kontroli delovanja akterjev in akterk. Pa vendarle: čeprav se strinjam s tem, da je kontrola nad strokovnostjo nujna, je sam predmet preučevanja tudi izredno subjektiven in specifičen ter nekateri kriteriji znanstvenosti že zaradi tega odpadejo. Drug problem v primeru povezovanja obeh vednosti pa je zagotovo jezik. Pogosto namreč govorimo o enakih stvareh, ki pa imajo znotraj posamezne discipline popolnoma drugačen pomen. Če recimo pogledamo izraz za ego, le-ta znotraj psihologije predstavlja nujne mehanizme, ki jih moramo razviti

tako za uspešno funkcioniranje v vsakdanjem življenju kot tudi za možnost samoraziskovanja. Kar pa se tiče ega znotraj duhovnosti in ezoterike, pa se njegov pomen razlikuje že med posameznimi teoretiki oziroma teoretičarkami, da o religijah sploh ne govorim. V ezoteričnih tekstih ego namreč predstavlja nekakšne dele narcisoidnosti oziroma tendenco po nadvladanju drugih. Podobna, verjetno pa še precej bolj zapletena zgodba pa je tudi z izrazi, kot so *self*, sebstvo, samopodoba, pri katerih pomen variira že znotraj različnih psiholoških smeri.

Kakorkoli, če pustimo izrazoslovje in se osredotočimo na samo vsebino, je dandanes tukaj naredil neverjeten korak naprej, poleg Junga v preteklosti, predvsem Jack Konfield, budistični teoretik in mistik ter hkrati psihoterapevt in doktor klinične psihologije. V svojih tekstih mu namreč uspe združiti obe področji znanj, opisati možne transfere, odpore ter soočanja z njimi na poti samorazvoja, ki so tako psihoanalitična kot tudi duhovna. Ne glede na to, s katerim načinom samoraziskovanja namreč začneš, vedno se srečaš tako z lastno zgodovino psihičnega razvoja kot tudi z osmišljanjem in raziskovanjem ozadja lastne eksistence.

Posledično je seveda vzporednic ogromno. Ena izmed najbolj očitnih je na področju preučevanja telesa in energije. Znotraj psihologije obstaja smer telesnih terapij, prav tako pa je sam pojem psihosomatike eden izmed pomembnejših znotraj malce bolj klinično obarvane psihologije. V ozadju je seveda to, da se ogromno neučinkovitih vzorcev mišljenja, čustvovanja in vedenja kaže na ravni telesnih obolenj, katerih vzrok je predvsem psihičen, kar lahko vidimo tako na primeru drže telesa in težav s hrbtenico kot tudi raznih glavobolov in čirov na želodcu, če omenim samo tiste najbolj pogoste načine telesnega izražanja duševnih stisk. To pa je tudi področje, ki so ga zelo dobro raziskali in opisali predvsem v jeziku energij marsikateri znani bioenergetiki, bioenergetičarke ter zdravniki in zdravnice. Če raziskujemo delo in načine pomoči Barbare Brennan, nam je kaj kmalu jasno, da govorimo o enakih stvareh, le da ona stvari, ki so znotraj transakcijske in kognitivne teorije opisane kot vzorci vedenja, mišljenja in čustvovanja, opiše na ravni energetski povezav in blokad, ki jih je koristno spremeniti. Precej podobna teorija leži tudi v ozadju marsikaterih borilnih veščin, joga in zdravljskih praks, kot sta reiki in jin shin jyutsu. Vse namreč jemljejo človeka kot holografski sistem, kjer se neke psihične vsebine, ki se lahko tudi na preverbalni ravni (preden se je otrok sposoben izražati verbalno) manifestirajo kot tok energije ali energetske blokade, kar se potem vidi na telesu. Posledično je možna sprememba na katerikoli izmed teh stopenj.

Če še malce bolj zajadram v ezoteriko in v sam sistem delovanja čaker, kar še posebej dobro opiše Martin Brofman v svoji knjigi *Ozdravite lahko karkoli*, je ta prepletenost še mnogo bolj jasna. On namreč podrobno opiše vsako čakro kot energetski center, istočasno definira posledice slabšega ali pretiranega delovanja teh čaker, prav tako pa vse skupaj poveže s psihološko strukturo, ki leži v ozadju. Za primer pogledjmo korensko ali rdečo čakro, težave v povezavi s to čakro se lahko kažejo kot bolečine v križu, nogah, mehuru ter celotnem limfnem in kostnem sistemu, kar se na energetski ravni čuti kot težava v prizemljevanju in črpanju zemeljske energije, na psihološki ravni pa je v ozadju občutek ogroženosti in nezaupanja, kar pa je povezano predvsem z našim zgodnejšim zaznavanjem matere. Torej če govorimo o telesu kot holografskem sistemu, so vse plasti med sabo povezane in akcija na kateremkoli delu lahko povzroči tudi spremembo na drugih. Uspešno samoraziskovanje, recimo prek psihoterapije, bo spremenilo tudi držo telesa, odpravilo energetske blokade ter zmanjšalo verjetnost različnih obolenj. Prav tako bo konstantno ukvarjanje z jogo in s katerim izmed sistemom borilnih veščin spremenilo samo odpornost in zdravje telesa in tudi odpravilo nekatere blokade, kar se na psihološki ravni lahko vidi kot spominjanje in predelovanje scen iz preteklosti, ki so te blokade povzročile, in poskus izražanja le-tega. Vračanje teh spominov je tudi pomemben del nekaterih zdravljskih in meditativnih praks. Posledično je po mojem mnenju izredno pomembno, da se te povezanosti zavedajo tako psihoterapevti in psihoterapevtke kot tudi zdravniki in zdravnice. Idealno bi namreč bilo, če bi posameznik, ki je v težavah ali zgolj poskuša pospešiti svoj samorazvoj, lahko komplementarno deloval na vseh ravneh. Je pa to precej manjši problem v primeru psihologije, ki pravzaprav predstavlja nekakšno primarno stopnjo in spreminja same miselne vzorce, precej večja težava pa je pri zdravniki in zdravnicih ter še posebej zdravniki in zdravnicih, ki posledično pogosto blažijo dim, ne da bi poskušali pogasiti požar v ozadju.

In kaj ima to opraviti z Bogom?

Bog = Jahve = Alah = Šiva = Narava = Energija = Zavest = Vesolje = Enost = Vseobsegajoče = Neopisljivo = ... predstavlja »točko«, kjer se krog združi, »točko« vseobsegajoče povezanost in hkrati celoten krog. Predstavlja tisto »točko«, kjer ni več ločnice med duhovnostjo in psihologijo, in tisto »točko«, kjer se nezavedno izenači z zavednim. Gre pravzaprav za občutje, za nekaj, kar lahko delno spoznavamo tudi prek mitov in pravljič, sanjske simbolike ter konec koncev verskih knjig. *Biblija, Koran, Vede ...* so polne te simbolike, toda le če jih beremo precej gnostično. Torej ne Bog kot nekaj zunanjega, ampak kot pot spoznavanja lastnega in hkrati kolektivnega nezavednega. Kot pot, ki so jo že prehodili »navadni ljudje«, kot so Buda, Jezus, Marija Magdalena, Mohamed. Torej pot samorazvoja in spoznavanja sebe ter vsega, kar je v nas. V ozadju gre namreč za predpostavko, da vera ni nekaj, kar je zunanje, ampak nekaj, kar je implicitno dano vsakemu bitju, le spoznati mora. To je na neki ravni precej dobro združil tudi Redfield v zelo popularni *Celestinski prerokbi*, kjer je v zelo berljivo izmišljeno zgodbo vpletel temelje ezoterike in vere. Izpostavil je namreč nekatere ključne točke razvoja, kot so zaznavanje sinhronosti in medsebojne povezanosti, energetsko analitične igre, ki jih igramo, uravnavanje »moške« in »ženske« energije itn. Vsi ti segmenti namreč v osnovi predstavljajo ezoterično-energetsko pot, vendar so hkrati tudi precej analitični. Poznavanje lastnih iger/vlog, ki jih igramo (zastraševalec, zasliševalec, žrtev in vzvišeno indiferenten) nam omogoča zelo dober vpogled tako v energetsko dogajanje kot v našo psiho. Tudi zaznavanje sinhronosti na neki ravni predstavlja tako vseobsegajočo povezanost vsega v vesolju, možnost sprejemanja sveta in lastne vloge v njem kot tudi odličen način za samoanalizo, kjer spoznaš, da je vsaka izkušnja, ki jo prejmeš, nujna točno v danem trenutku in ima v ozadju možnost samorazvoja, analitične razdelave ter približevanje enosti. Precej podobna zgodba je tudi s sanjami, katerih zapisovanje in analiza nam prav tako dajeta neprecenljiv vpogled v lastno psiho in dogajanje kolektivnega nezavednega.

Skozi celoten članek konstantno poudarjam povezanost samoanalize in duhovnosti. To pa počnem iz več razlogov. Prvi je zagotovo v tem, ker mislim, da gre za nekaj, kar je že samo po sebi zelo težko ločljivo. Drugi je v tem, da integracija obojega pravzaprav predstavlja enega izmed načinov, kako se izogniti pastem lastne psihe, ter dobro možnost za preverjanje svoje poti ter prizemljevanja. Tretji razlog pa je pravzaprav v moji samorazlagi razvoja, saj mislim, da je cikel življenja, ki je seveda spet sestavljen iz mnogo ciklov, povezan ravno prek tega, da moramo v času življenja ali življenj preiti simbiozo s pomembnim primarnim objektom, se od njega separirati in individualizirati ter nato – ko se ta analitični del vsaj delno zaključi, čeprav seveda lahko vse poti poteka – jo sinhrono ali celo v obratnem vrstnem redu – preiti v spet nekakšno enost, ki pa se od simbiotičnosti razlikuje v tem, da se naše sebstvo v vseh vidikih zaveda sebe in drugih, je od drugih v tem smislu ločeno in nenavezano, pa vendarle povezano, saj vsebuje vse njihove karakteristike v zgolj nam lastni obliki zavedanja.

Ali kot je rekel Jack Kornfield v *A path with heart: »V duhovnem življenju obstajata dve vzporedni nalogi. Ena je odkriti odsotnost selfa in druga je razviti zdrav self. Obe strani tega navideznega paradoksa morata biti izpolnjeni.«*

In kje je tukaj družba?

Ena izmed nosilnih paradig tega časopisa je razredni boj in boj v vseh mogočih oblikah. To, kar pa sem poskušala narediti v tem članku, predstavlja obraten vidik. In sicer da ta boj ni zgolj nam zunanji, ampak predvsem odraz naših notranjih bojov, ki pa se seveda potem izražajo tudi na nivoju zunanjega dogajanja. In morda nas lahko prek tega, da vedno več posameznikov in posameznic zazna svoje notranje boje ter jih delno tudi bojuje in na tej ravni spreminja, pripelje do tega, da se poveča odgovornost tako do sebe kot konec koncev tudi do drugih in vsega okolja, ter posledično nastane neka druga, trenutno še nemisljiva družba. Gre za realnost ali za norost? Odgovor lahko dobimo zgolj v delovanju ali, kot bi rekel Anthony de Mello, v zgodbi *Glej naravnost v mesec*.

»Pesnik Awhadi iz Kermana je neke noči sedel pred hišo, sklonjen nad posodo. Slučajno je prišel mimo sufišem sed Din Tabrizi. »Kaj delaš?« je vprašal pesnika. »Opazujem mesec v skledi vode,« je odvrnil. »Ali si si zlomil vrat? Zakaj ne gledaš naravnost v mesec na nebu?«

Besede so nezadosten izvir resničnosti. Nek mož je mislil, da ve, kaj je Tadž Mahal, ker so mu pokazali košček marmorja in mu rekli, da Tadž ni nič drugega kot zbirka takšnih kamnov. Drugi je bil prepričan, da ve, kakšni so Niagarski slapovi, ker je videl niagarsko vodo v vedru.

»Kakšnega lepega dojenčka imate!« »To ni še nič. Morali bi videti njegove fotografije!« x

..... rije samomori na minuto, en poskus samomora na dve sekundi, poldrugi milijon umrlih in še vsaj desetkrat toliko spodletelih poskusov samomora do leta 2020 napoveduje Svetovna zdravstvena organizacija. Pretresljiv, a vendar realen scenarij prihodnosti, ki je hkrati tudi precej objektivna refleksija sedanjosti, razkriva razsežnosti enega bolj perečih družbenih problemov, ki smo ga leta povijali v nepredelane plasti ignorance in konservativnosti – in to kljub dejstvu, da smo narod, ki se po koeficientu samomorilnosti uvršča v sam svetovni vrh. Samomorilnost je kolosalen problem, v konkretnem primeru celo tipično naš, nacionalen, ki poleg celostne klinične obravnave zahteva predvsem razumevanje in zavedanje širše javnosti; družba je namreč eden ključnih dejavnikov, ki oblikujejo posameznika in njegove obete za prihodnost. Samomorilnost ni zgolj individualen problem, ki zadeva kritične posameznike, pač pa gre za kolektivno anomalijo, ki nas zadeva posredno in neposredno. Poglavitno je torej, da je družba socializirana in ozaveščena, edinele tako lahko do problematike samomora vzpostavi odgovoren odnos. In edinele tako se lahko neugodno družbeno okolje spremeni v spodbujevalno in vzpostavi reševalne mehanizme. Spregovoriti o samomoru pomeni spregovoriti o duševnih motnjah, o socialni depresiji, o neprilagodljivosti družbene konstitucije in o smrti. In kar največkrat spregledamo, spregovoriti o smrti, pravzaprav pomeni spregovoriti o življenju.

Samomor je družbeno-zgodovinsko dejstvo in je del preteklosti, sedanjosti in prav tako prihodnosti. Interpretacija samomora in njegova legitimnost sta večni spremenljivki, različne kulture v različnih časih so samomor obravnavale po načelih takratne morale, etike in filozofije. Medtem ko je bil v nekaterih obdobjih do njega vzpostavljen izrazito odklonilen odnos, poznamo primere, v katerih družba samomor tolerira in opravičuje. Stari Perzijci so samomor prištevali med najhujše moralne prestopke, medtem ko je v poznem grškem obdobju veljal bolj popustljiv odnos, zaradi vpliva filozofije je bil samomor celo zakonit, kadar je posameznik pred dejanjem pridobil odobritev oblasti. Pravico do samomora v primeru revščine, duševne bolezni, v primeru, kadar se zanj odloči storilec kaznivlega dejanja ali vojak v ujetništvu, je zagovarjal in utemeljeval celo starogrški filozof Zenon. Stari Rimljani so samomor mistificirali in ga v primeru daritvenih žrtvovanj povzdigovali, šlo je za častno in dostojanstveno dejanje, v takratnem času so se pojavljala celo mnenja, da se posameznik s samomorom dvigne nad boga, temu je namreč zaradi njegove nesmrtnosti odvzeta pravica absolutnega razpolaganja z življenjem. Nekatere hindujske skupnosti so odobravale ritualni samomor mlade vdove, imenovane sati, ki se je dala na pogrebni slovesnosti zažgati poleg svojega umrlega moža, zopet z vsem dostojanstvom. Na japonskem velja za legitimnega harakiri, t. i. ceremonialni častni samomor samurajev, ki se ubijejo z natančnim vbodom v trebuh. Prav tako iz japonske kulture izhaja shinju, oblika samomora v paru ali skupini, ponavadi gre za ljubimce in družine, ki se s samoumrtitvijo

ali spregledati. Poseben gen, ki bi bil odgovoren za samomor, ne obstaja, vendar pa soodvisno od genetskih dejavnikov obstaja nagnjenost, ki se lahko, kadar posameznik preseže njen prag, manifestira v dejanju samomora. Vendar pa je tisto, kar zares determinira, usmerja in kontrolira samomorilnost ter depresivne motnje, najlažje odčitati v družbenih dejstvih. Svet, ki nas obdaja, je zadušljiv, neprilagodljiv, hladen in že zdavnaj razčlovečen, vzdrušje, v katerem živimo, je depresivno in nezno-sno. Sistem zavira razvoj in napredek individuuma, namesto tega ga želi ukiniti in uniformirati; množice vodljivih nesrečnikov je namreč lažje kontrolirati. Obeti prihodnosti so popačeni in poteptani, pravzaprav živimo v habitatu, ki je popolno gojišče nesrečnosti in razkroja modernega človeka. Otopelega posameznika lahko lečimo z antidepressivi in psihoterapijo, klinična odgovornost se nahaja v multidisciplinarni obravnavi problema in zdravljenja, predvsem pa na zadostnem številu zdravnikov in njihovi usposobljenosti. Obstaja pa alternativni mehanizem preventive, preprost nekemijski element, imenovan družba. Dejstvo je, da je število samomorov odvisno od konstelacije družbenih razmer, ergo, družba je tista, ki lahko regulira in spreminja to število. Vemo, kje smo, kako pa pridemo na cilj? Najprej je treba problem detabuizirati, očistiti vseh moralnih, zgodovinskih in malomeščanskih predsodkov ter o njem spregovoriti kot o družbenem dejstvu in ne naključju. Njen prestana pozornost javnosti in njena opremljenost z znanjem in razumevanjem lahko rešuje življenja. Prav tako empatija in zmožnost postaviti se v čevlje nekoga drugega. Šele družba, ki razume, ki se zaveda in ki prepozna problem, lahko vzpostavi odnos, ki bo posameznike vzpodbudil k iskanje pomoči in jim olajšal vrnitev v življenje. To je odgovornost družbe.

Samomorilnost postaja vse večje breme sodobne slovenske družbe, ki se po koeficientu samomorilnosti uvršča med šeste najbolj ogroženih držav na svetu, človek skoraj da ne dobi občutka, da je narodu prirojena naravna tendenca k samomoru in samodestruktivnosti. Slovenski scenarij je precej žalosten in zgovoren, v zadnjih petdesetih letih je namreč zaradi samomora umrlo približno 27.000 ljudi ali če parafraziram, vsakih 16 ur je za posledicami samomora umrl en Slovenec. Enaindvajset tisoč moških in šest tisoč žensk se je eksistenci odreklo zaradi osamljenosti, družinskih težav, nezadovoljnih ambicij, bolezni, konfliktov vlog in neugodne statusne konfiguracije. Približno vsaka 45. smrt je posledica samomora, letno pa za posledicami samomorilnih dejanj v Sloveniji umre približno 600 ljudi, tri četrtine teh predstavljajo moški, eno četrtino ženske. Najbolj ogrožene predstavljajo socialne celice, ki jih družba izključi in osami, to so starejši, neporočeni in brezposelni, torej ljudje v obdobjih in razredih, ko je življenje najmanj trdo in se mu laže odpovedujejo. Samomor se dogaja vsem starostnim skupinam, dogaja se moškim, ženskam, dogaja se v urbanem okolju, prisoten je na periferiji. Obremenjenost regij je bolj intenzivna v severovzhodni Sloveniji, medtem ko stopnja samomorilnosti upada proti jugozahodu, kjer je samomorilnih dejanj več kot trikrat manj, kar dokazuje, kako ključni so socialno-ekonomski dejavniki.

N

E

P

O

V

ognejo družbenim pritiskom in regulacijam, hkrati pa si izkažejo večno predanost in ljubezen. O smrti torej obstajajo drugačna, nekonvencionalna razmišljanja. In obstajajo tista, nam bolj poznana, neprijetna in moreča, ki paralizirajo konstruktivno obravnavo družbene in klinične komponente samomorilnosti.

Neprizanesljivost današnjega časa ustvarja žalostne zgodbe. Nekdo ostane, poskuša, nekaterim se posreči. Drugim ne. Tisti klonejo, obupajo. Na koncu odidejo. Njihov poslednji klic na pomoč se manifestira v dejanju samomora, tragičnem trenutku lastne pogube, ki je hkrati tudi najbolj intimna in osebnostna poteza, ki jo lahko stori človek. Samomor je dejanje neposrednega samouničenja, s katerim prizadeti nameri no povzroči svojo smrt. Brez kakršnekoli odgovornosti do samega sebe in brez druge, povratne priložnosti.

Samomorilni trenutek je le zaključno dejanje, epilog kompleksnega in zadušljivega procesa, ki mnogokrat sega daleč nazaj v preteklost, pogosto v obremenjeno otroštvo, lahko pa je le zaključek intenzivnega negativnega obdobja. Človek se počuti poraženega, počasi se umakne, prekine interakcije z okoljem in se iz družbenega spreminja v psihofizično paralizirano individualno bitje. Postaja anemičen, pasiven in lenoben, njegova samopodoba je uničena, funkcioniranje na dnevni ravni postaja vse bolj oteženo in nezamisljivo. Samomorilne misli postajajo intenzivnejše, neznosnost bivanja pa vse večja. Kadar okoličca posameznika ne zazna pravočasno, se pojavi možnost, da se geneza samomorilnih misli v fazi skrajnega obupa konča s samomorilnim dejanjem. Trenutek obupa je ključen, v momentu popolne resignacije se namreč skriva odgovor na vprašanje, kdaj – takrat, ko se posameznik počuti popolnoma poraženega. Trenutek brezpogojne vda je trenutek, ko lahko depresivni, melanholični in nesrečni postanejo samomorilni. To navidez nepredvidljivo dejanje pa je v veliki meri ravno toliko predvidljivo in regulativno, kolikor je nepričakovano. Večina ljudi, ki stori samomorilno dejanje, se namreč sooča z duševnimi motnjami, kar pa družba rada spregleda in zanika. Samomor raje mistificira in ga največkrat definira kot zgolj dejanje skrajne nesrečnosti in nebogljenosti posameznika, in to kljub neizpodbitnemu dejstvu, da je približno 70 % samomorilcev obremenjenih z duševnimi motnjami, kot so na primer depresija, odvisnost od alkohola in shizofrenija. Prav duševne motnje so namreč eden ključnih spodbujevalnikov samomorilnih misli, saj sistematično povečujejo verjetnost obupa, impulzivnosti in samoagresivnosti, ki vodijo v nepovratno dejanje in so skupne večini samomorilcev. Ne gre torej za prehodna in začasna stanja vdanosti in melanholije, kakor ponavadi tolmači okolica, pač pa za resna bolezenska stanja, ki so posledica genetske nagnjenosti, predvsem pa vplivov in brezbriznosti okolja hkrati. Če torej izhajamo iz dejstva, da je depresija bolezensko stanje, ki ga je mogoče zdraviti, lahko zaključimo, da lahko, kadar se okolica in primarno zdravstvo pravilno odzoveta na znake depresije, samomorilnost občutno zaježimo in zmanjšamo. Dvodnostna komponenta je sicer nekaj, česar ne moremo zanikati

Količnik samomorilnosti je najvišji v srednjeposavski, savinjski, zasavski in pomurski regiji – v urbanistično deprimiranih pokrajinah, ki jih zaznamujeta nižji življenjski standard in industrijski zlom. Slovenci zaradi samomora umiramo dvajset let prehitro od povprečne starosti in z dvajset let manj priložnosti. Samomorilnost raste sorazmerno z upadanjem človeškega biološkega, psihološkega in sociološkega delovanja, zato veljajo za bolj ogroženo starostno skupino starostniki, še posebej alarmantna starostna skupina pa so starostniki, stari nad 65 let, tukaj se slovenski koeficient umrljivosti povzpne na sam svetovni vrh. Vendar pa samomorilnost ni vezana le na pozna starostna obdobja, kar dokazuje dejstvo, da se v obdobju mladostništva samomor pojavlja kot eden treh glavnih vzrokov, za njegovimi posledicami namreč umre približno dvajset mladostnikov letno, približno vsakih osemnajst dni izgubimo mladega človeka. O tem skoraj ne slišimo in ne bemo, ker je preprosto laže molčati kakor reševati.

Kadar razmišljamo o smrti, samomoru in stiski, ne moremo zaobiti vprašanja predčasne prekinitve življenja, t. i. evtanazije, ireverzibilnega postopka, ki posamezniku v imenu prekinitve neznosnih bolečin in trpljenja olajša umiranje. V javnosti veliko glasneje odmeva glas nasprotnikov, večinojma verskih puristov in fundamentalistov, katerih življenje je samo in absolutno odvisno od božje volje, odločitev smrti torej pod nobenimi pogoji ni odločitev posameznika. Zavračanje veličastnosti in neponovljivosti življenja, ki nam je dano od zgoraj, je v mnogih kontekstih izenačena z grehom, sama pomoč pri usmrtitvi pa z umorom. Prav tako se evtanaziji očita pomehkuženje družbe in neutemeljen strah, da postane sprejeta kot vsakdanje uveljavljena praksa, kljub dejstvu, da gre za najstrožje reguliran postopek, ki temelji na najvišji moralnih in etičnih vrednotah in je natančno določen v pravnih dokumentih. Ne oporekam, idealizacija evtanazije je napačna, ključni pa so faktorji. Izrazita negacija onemogoča kritično zdravstveno in objektivno družbeno prevpraševanje smisla evtanazije, njenih možnosti, učinkov in posledic in se odmika od njenega bistva v pravici do pomoči, kadar življenje zaradi telesnih (in hkrati duševnih) bolečin postane neznošno in nevredno človeka, nič veličastnega ni namreč v agoniji trpečega umiranja. In ker je trpljenje subjektivno, naj bo subjektivna tudi pravica do odločanja. Kadar je odločitev posameznika zavestna in samostojna in kadar je zadoščeno vsem načelom človečnosti in pravnim restrikcijam ter so upoštevani vsi varovalni ukrepi, je evtanazija lahko legitimna, human in dostojanstven način smrti.

Človeku pripada pravica do življenja in pripada mu pravica do smrti. Samomor pogosto etiketiramo kot odločitev čiste sebičnosti, amoralnosti in mizantropskosti brez zavedanja, kako intenzivni sta lahko bolečina in stiska drugega. Pogosto ne gre za izbiro med življenjem in smrtjo, pač pa za edino možno in logično rešitev, ki jo posameznik vidi, edino pot, ki mu je ostala na voljo. In tega tisti, ki nam življenje prizanaša, ne bomo nikoli razumeli. x

R

48 ●

● 67

A

T

N

49 ●

● 66

O

50 ●

● 65

51 ●

● 64

52 ●

● 63

53 ●

● 62

piše **Katja Šircelj**

ilustracija **Nejc Prah**

54 ●

● 61

55 ●

● 60

● 59

57 ●

● 58

19

●

20

●

18

●

17

●

21

●

22

● 23

●

6

●

9

●

10

●

11

●

8

●

12

●

13

●

14

●

16

●

15

Artaudovo gledališče krutosti

piše **Eva Kraševac**

ilustracija **Peter Kalinski**

arava umetniškega poklica je neizogibno povezana z izražanjem tistega najglobljega, kar ustvarjalcu leži na duši. Umetnost skozi vso svojo bogato večtisočletno zgodovino predstavlja polje svobode in integritete ter odstira zapletene labirinte človekove duševnosti. Prav tam se de profundis nahaja izvir, iz katerega umetnik z vso svojo spretnostjo, talentom in izostreno senzibilnostjo črpa.

To kratko razmišljanje je le prozaičen uvod v razmislek o velikem gledališkem umetniku dvajsetega stoletja, igralcu, režiserju, pesniku, pisatelju in gledališkem teoretiku Antoninu Artaudu. Njegovo ustvarjanje odpira vprašanja zapletenih povezav med duševnostjo in izražanjem. Artaud (1896–1948) je že od svoje mladosti trpel zaradi psihičnih težav, ki so se mu kot izbruh prvič pokazale pri devetnajstih letih. »Artaudovo delo naj bi izžarevalo neko lucidno norost in v njegovi norosti naj bi se skrivala izostrena prodornost,« piše Lukan v predgovoru k Artaudovi zbirki esejev *Gledališče in njegov dvojniki*. Kljub zdravstvenim težavam, s katerimi se je soočal, pa predstavlja njegovo tako praktično kot teoretsko delo na področju gledališča enega izmed največjih premikov v 20. stoletju.

Že takoj po odhodu iz rojstnega Marseilla v Pariz se je leta 1920 začel posvečati gledališču in literaturi. Igral je v predstavah Charlesa Dullina in Georges-a Pitoëffa, izdal pesniško zbirko *Nebeški triktrak*, se pridružil nadrealističnemu gibanju in ustvaril svoje največje filmske vloge. Skupaj z Vitracom in Robertom Aronom je snoval Gledališče Alfreda Jarryja in se nato v polnosti posvetil gledališču, literaturi in filmu. Občasno se je zdravil na kliniki ali odvajal od opija, s katerim si je lajšal nevalgijo in klinično depresijo. Leta 1931 je prvič videl balijski ples, ki ga je navdahnil pri njegovi viziji gledališča. Nekaj let kasneje je dobil štipendijo za potovanje v Mehiko, kjer ga je prevzel skrivnostni svet vračev, urokov in mistike. Po vrnitvi ga je bolj kot kdajkoli ujela bolezen, s katero se je boril že malodane celo življenje. Leta 1938 je bilo izdano njegovo najboljšo delo *Gledališče in njegov dvojniki*, kmalu po tem pa se je začelo Artaudovo zadnje življenjsko obdobje, v katerem je kljub bivanju v sanatorijih neutrudno pisal.

Artaudov pogled na gledališko umetnost je posegel v tradicionalno kodificiran jezik takratnega francoskega gledališča. Čeprav njegov vpliv ni izmerljiv, vemo, da je bistveno vplival na svoje sodobnike. Njegova senzibilnost je bila očitno kontinuirano drugačna, kar je razvidno iz njegovega dela, vendar pa ga je kljub temu treba brati skozi običajno optiko. Le tako lahko zares razumemo in začutimo njegovo specifičnost. In zagotovo je Artaud avtor prelomnih misli za evropsko gledališče, ki so jih nekoliko kasneje ponovno odkrili ameriški umetniki Peter Brook, Richard Foreman, Sam Shepard, Joseph Chaikin, *Living Theatre* in tudi nekateri drugi.

Morda se je ravno s pomočjo Artaudove misli evropsko gledališče emancipiralo od drugih umetnosti in s pomočjo zavedanja o bogastvu svojega izraza postalo popolnoma avtonomno. »Gledališče, ki ni v ničemer, ampak uporablja vse jezike: gibe, zvoke, besede, ogenj, krike, najde samo sebe natančno tam, kjer duh potrebuje jezik, da bi se izrazil.« V svojem *Prvem manifestu* gledališča krutosti se Artaud posveča gledališkemu jeziku, ki naj bi bil nekje med gibom in mislijo, in sugerira dinamično izražanje v prostoru, za katerim stoji metafizična izkušnja. Prav to pa je skupaj z izvorom gledališča iskal daleč stran od Evrope, na svojih potovanjih ter bivanju na Baliu in v Mehiki. Gledališče je želel ustvarjati z glasbo, pantomimo, plesom in mimiko, kar so osnovne značilnosti balijskega gledališča, ki ga prav tako opisuje v enem izmed svojih esejev. V gledališče je želel vrniti čarobnost. Najti stara pozabljena glasbila in ustvarjati nova, izumljati nove svetlobne priprave in se tudi pri kostumografiji in scenografiji oddaljiti od konvencije ter poseči v stara obredna oblačila in fantazijo. Gledališki prostor naj združi oder in avditorij v celoto, kakršna je bila v antičnem gledališču, ter gledalca postavi v središče. V svojem manifestu se dotakne vseh elementov predstave, jo vzpostavi kot avtorsko delo brez uporabe napisanih iger in na mesto dramatika postavi »Stvarnika«, ki je pisec in režiser obenem. S tem obudi wagnerjanski *Gesamtkunstwerk*, celostno umetnino, in vzpostavi režijsko gledališče. Vendar pa v tej konstelaciji Artaud nameni posebno mesto tudi igralcu, imenuje ga atlet srca. Igralčevo delo poteka na različnih nivojih – od čutnega do miselnega in telesnega, ki se prične pri osnovah dihanja. Prepričan je tudi, da evropski igralec ne zna več uporabljati grla in v zanosu vzklikniti, saj so grla po njegovem postala nenormalna in niti niso več organi. Artaud želi osvoboditi telo, ki naj deluje z vso močjo svoje prezenze. »Zdaj je pomembno telo: /.../ da imaš pri sebi dovolj telesa, /.../ da iztrgaš, izpuliš njegovo moč bitjem, /.../ ki so ti jo ukradla,« govori v neki svoji pesmi. Njegov odnos do telesa je povezan z lastnimi telesnimi omejitvami.

Jezik Artaudovega gledališča je neposreden, strasten in je izraz vsega, kar se dogaja v človekovi duševnosti. Gledališče krutosti ne pomeni krutosti kot take, ampak vrača intenzivnost, predvsem pa izostri izvorno senzibilnost, na kateri je Artaud v svojem kratkem, a izjemno ustvarjalnem življenju zgradil svojo poetiko. Branje Artauda je za gledališče vedno znova aktualno, saj usmerja k živosti, k čistemu izražanju in k raziskovanju nekonvencionalnih poti. Njegov vpliv je tako na nek način vseobsegajoč. Kljub temu da njegove manifeste, pisma in eseje beremo z zavedanjem tako obdobja, v katerem so nastali, kot tudi njegove intimne potrebe, da bi našel svoj gledališki jezik, je bistvena pravzaprav njegova neizprosna drža nenehnega iskalca in brezkompromisna potreba po izražanju.

Specifika Artaudove poetike je tesno povezana z njegovo duševno boleznijo, ki ga je v marsičem omejevala, vendar pa tudi, paradoksalno, odprla polje izjemne senzibilnosti. Umetnost je zagotovo polje, kjer naj bi bila drugačnost sprejeta z manj zadržki in več razumevanja, z odprtostjo in naklonjenostjo. In če z Artaudovimi besedami povzamem njegov umetniški *credo*, je gledališče narejeno zato, da dopusti našim zatrtostim, da oživijo, in nekakšna strašna poezija se izraža v čudaških dejanjih, v katerih spačenost življenjskega stanja kaže, da je življenjska sila nedotaknjena in da bi bilo dovolj, če bi jo bolje usmerili. ×

Droge in odvisnost

piše Mijatović Tamara

S problematiko zasvojenosti se v sodobni družbi srečujemo skoraj na vsakem koraku. Zaskrbljujoče so tako statistike, ki poročajo o številu zasvojenih z nedovoljnimi drogami, o razsežnosti trgovine z mamili, številom umrlih zaradi posledic jemanja mamil ter tragičnih zgodb, ki jih odvisnosti vsakodnevno prinašajo. Medtem ko se je včasih govorilo zgolj o zasvojenostih, ki so se nanašale na področje alkohola in mamil, so dandanes strokovnjaki mnenja, da se odvisnost lahko pojavi skorajda na kateremkoli področju človekovega življenja, neodvisno od vnosa substance.

Definicija odvisnosti

Za začetek si je treba pogledati, kaj koncept odvisnosti sploh pomeni in kako se ločuje od sorodnih vedenj, kar lahko povzroča zmedo predvsem na področju nekemičnih odvisnosti (odvisnosti, pri katerih ne gre za odvisnost od substanc, ki se vnašajo v telo od zunaj).

Bistveni element odvisnosti je ta, da človeka popolnoma posrka v aktivnost, pri kateri ta nato vztraja ne glede na posledice. Simptomi odvisnosti so: izguba kontrole, preokupiranost, umik, beg, močna želja in hrepenenje (Whelan, Steenberg, Meyers, 2007). V skladu s Svetovno zdravstveno organizacijo (WHO) razumemo odvisnost kot vedenjski vzorec, ki daje uporabi psihoaktivne snovi prednost pred vsemi drugimi vedenjskimi oblikami, ki smo jih prej dojemali kot pomembnejše.

Odvisnost tradicionalno delimo na fizično in psihično. Fizična odvisnost nastane prek vnosa kemijskih substanc, ki vplivajo na delovanje možganov, in izzove spremembe v fizioloških procesih. Sčasoma se možgani adaptirajo na kontinuirano prisotnost substance. S prenehanjem vnosa iz njih izgine vnesena substanca, tako da se predhodno vzpostavljeno ravnovesje ponovno poruši, kar se pogosto manifestira kot fizična kriza. Konceptu fizične odvisnosti je pogosto zoperstavljen koncept psihične odvisnosti, po katerem je oseba psihično odvisna od tistih drog, pri katerih v fazi abstinence ne prihaja do burnih fizičnih reakcij. Na podlagi tega je bil izpeljan model paralelnih odvisnosti, ki predpostavlja štiri mogoče kategorije: fizično in psihično odvisnost, fizično odvisnost brez psihične odvisnosti, psihično odvisnost brez fizične odvisnosti ter odsotnost fizične ali psihične odvisnosti.

Ta model postavlja pod vprašaj obstoj kategorije fizične odvisnosti brez psihične odvisnosti. Primer, iz katerega je to dobro razvidno, so pacienti, ki so morali skozi daljše časovno obdobje zaradi medicinskih razlogov jemati morfij ali celo heroin. Pri njih je po prenehanju jemanja sicer prišlo do pojavljanja blage abstinence krize (v intenzivnosti prehlada ali srednje težke gripe), vendar niso izražali nobenega namena ali želje po ponovnem jemanju teh substanc. To je situacija, v kateri se pojma abstinence kriza in odvisnost ne ujemata, saj te osebe nimajo nobene želje po nadaljevanju z jemanjem omenjenih substanc (morfija, heroina). Takšna vrsta zasvojenosti se ne ujema z definicijo zasvojenosti, podano v prvem odstavku, saj pri posameznikih ni prišlo do simptomov odvisnosti, kot so spremembe vedenjskih vzorcev zaradi vpliva psihoaktivnih substanc, močna želja po jemanju substanc ... Zaradi tega mnogi avtorji opozarjajo na to, da fizična odvisnost ni ustrezen izraz in bi ga bilo treba nadomestiti z drugim (npr. nevroadaptacija oz. nevroadaptivno stanje) (Milivojevič, 2008).

Fizična odvisnost sicer je pomemben del odvisnosti, vendar je ne pojasni popolnoma, kar kliče k uvedbi drugačnega modela odnosa med psihično in fizično odvisnosti. Predpostavka je, da je vsaka patološka odvisnost po svoji naravi psihičen in ne biološki pojav. Tako kot fizične reakcije imajo tudi vse naše misli, čustva, občutki nevrofiziološki korelat – to, kar uvrščamo pod fizično odvisnost, je samo intenzivnejši, bolj izstopajoč del le-te. Abstinence sindrom, ki vključuje močno izražene fizične, fiziološke reakcije, se na primer pojavlja tudi v odvisnostih, ki ne vključujejo vnosa drog v telo (odvisnost od partnerja, igre na srečo). V okviru psihične odvisnosti je fizična odvisnost manifestacija težke oblike psihične odvisnosti – meja med

fizičnimi in psihičnimi odvisnostmi torej ni tako jasna, kot si v vsakdanjem življenju zamišljamo (Milivojevič, 2008).

Zgodovina obravnave odvisnosti

Freud se je s tematiko drog začel ukvarjati že zelo zgodaj, še preden je sploh razvil psihoanalitično teorijo. Objavil je serijo člankov o kokainu, za katerega je bil prepričan, da pozdravi večino psihičnih bolezni, ter ga je tudi sam užival dobrih 12 let. Odvisen pa je bil tudi od cigar, za katere je verjel, da povečujejo njegovo kapaciteto za delo (Walant, 1995). Freud je kot odvisnost pojmoval masturbacijo, vse ostale odvisnosti pa naj bi bile zamenjava za le-to. Masturbacija namreč omogoča gratifikacijo instinktov, vendar je prepovedana od avtoritete staršev, kar posameznik asimilira v svoj psihični aparat (superego). Če se posameznik preda masturbaciji, bo doživel občutja krivde in gnusa. Ta občutja pa povzročijo anksioznost in frustracijo, kar ponovno zahteva olajšanje. Najlažji način sprostitev je, da se posameznik ponovno preda masturbaciji. Po Freudu tak cikel večanja in redukcije anksioznosti najdemo v vseh odvisnih vedenjih. Rešitev tega začaranega kroga pa naj bi bila ohranjanje rednih seksualnih odnosov, ki bi posamezniku pomagali vzdrževati abstinenco.

V sodobnem času se analitično usmerjeni strokovnjaki na področju odvisnosti opirajo predvsem na dognanja teorije objektnih odnosov, ego-psihologije in transakcijske analize. Pri obravnavi in zdravljenju odvisnosti pa se najpogosteje izvajajo kognitivno-vedenjska terapija, družinska terapija, logoterapija ter transakcijska analiza.

Cikel odvisnosti

Večini je iz primerov iz vsakodnevnega življenja znano, da uporaba in zloraba drog nikakor ne pomenita vedno odvisnosti od substance. Zoran Milivojevič je v svoji knjigi *Igre, ki jih igrajo narkomani (Igre koje igraju narkomani, 2008)* podrobno predstavil cikel uporabe drog prek zasvojenosti do vzpostavitve abstinence. Vpeljal je ABC-sekvenčni model, pri čemer faza A predstavlja obdobje pred začetkom uporabe drog, faza B obdobje uporabe drog, faza C pa obdobje po prenehanju uporabe le-teh.

Posameznike, ki se uvrščajo v fazo A, deli na stabilne in nestabilne neuživalce drog. Stabilni neuživalci drog naj bi bili tisti, ki imajo razvit stabilen in zdrav odnos do sebe in okolja ter tudi v primeru, da pridejo v stik z uporabo drog, nimajo do njih posebnega interesa in ne razvijejo odvisnosti. Nestabilne neuživalce drog pa predstavljajo posamezniki, ki so zaradi situacijskih in osebnostnih dejavnikov v primeru stika z drogami bolj ogroženi za razvoj zasvojenosti.

Pod fazo B se uvrščajo jemalci začetniki, stabilni uporabniki drog ter nestabilni uporabniki drog.

Odvisnost se ne prične z enkratnim poskusom droge ali nekajkratnim jemanjem – navadno je to proces, ki traja nekaj mesecev. V prvi fazi je posameznik ambivalenten do jemanja drog ter razdvojen med željo po nadaljnjem jemanju, eksperimentiranju in strahom pred drogo in odvisnostjo. Pravimo, da je oseba v neke vrste »kemijskem konfliktu«.

V tej fazi se prične posameznikova »kariera drogiranja«: uživalci drog navadno ne ohranjajo enakega obrazca drogiranja skozi čas svoje zasvojenosti, med jemanjem drog prihaja do sprememb v vrstah substanc, količini, načinu jemanja ... Progresivno menjavo obrazca drogiranja imenujemo kariera drogiranja. Najpogosteje se začne z drogami,

ki so bolj dostopne (alkohol, marihuana, tablete), z nabi-ranjem izkušenj pa prehaja na močnejše (kokain, heroin). Obrazci in zaporedja prehodov na droge so nepredvidljivi in se razlikujejo od skupine do skupine, vendar se večina karier drogiranja ujema s teorijo eskalacije, ki predpostavlja, da v času kariere drogiranja prihaja do prehoda na nevarnejše droge, pogostejšega jemanja ter jemanja drog na nevarnejše načine.

Nekateri s prehodom na druge droge opustijo jemanje prejšnjih, drugi pa nadaljujejo tudi z jemanjem predhodnih drog, kar imenujemo obrazec polidrogiranja.

V kategorijo stabilnih jemalcev drog se uvrščajo posamezniki, ki so se poistovetili z družbeno vlogo odvisnika. Ta faza nastopi, ko po začetni previdnosti in določenih izkušnjah oseba zaključi, da lahko varno, kontrolirano jemlje droge brez nevarnosti, da bi postala zasvojena. Strah s tem izgine in oseba zmanjša kontrolo nad lastnim jemanjem droge – v realnosti oseba izgublja kontrolo nad lastnim drogiranjem, vendar ohranja prepričanje, da se to ne dogaja (iluzija samokontrole). To fazo nekateri imenujejo evforična faza – ker takrat uživalec vidi samo pozitivne vidike jemanja drog, vse negativne pa zanemara oz. še niso dovolj izraženi. V tej fazi je oseba jemanje drog še sposobna financirati, družba se ji zdi zanimiva, njeni najbližji pa verjetno še ne vedo za odvisnost – zato prevladujejo pozitivni vidiki drogiranja.

Med dolgoletnim jemanjem opiatov in nekaterih drugih substanc prihaja do postopnega spreminjanja posameznikove osebnosti: vrednostni sistem uživalca se spreminja, droga postopoma prevzame osrednje mesto, vse ostale stvari pa izgubljajo vrednost. Oseba reorganizira svoje vsakdanje aktivnosti, poglobitve postanejo dejavnosti, povezane z drogo: kako priti do nje, kako priti do denarja zanjo.

Ko oseba enkrat prevzame družbeno vlogo težkega zasvojenca, se prične recipročne spiralni proces med njo in njeno okolico. Okolje reagira na nesprijemljive postopke zasvojenca tako, da ga odbije ali preganja, na kar zasvojenec reagira z umikom in vzame reakcije okolice za moralno opravičilo ob še hujših prestopkih, ki vodijo v še bolj izrazito odbijanje in umik zasvojenca. Zasvojenec kompenzira vrzel med seboj in okolico tako, da socialne stike usmeri v subkulturo zasvojenec, v kateri pogosto vlada oster boj za ohranitev – laži, prevare, kraje... Celotni proces se odraža tudi na osebnosti uživalca, ki se vedno bolj poistoveti s subkulturo zasvojenec in prevzema vedno več karakternih značilnosti zasvojenca.

V fazi nestabilnega uporabnika drog se prične posameznik v vedno večji meri zavedati negativnih segmentov, ki jih odvisnost vnaša v njegovo življenje. Življenje odvisnika, ki je nekaj časa morda delovalo razburljivo, postane zaradi pritiska staršev, prijateljev, partnerjev ali pa pričakovanja sojenja finančnih težav, slabega fizičnega zdravja, depresivnosti, socialne izolacije naporno. To so dejavniki, ki sproščajo osebi, da je dosegla dno.

Tej ugotovitvi navadno sledi faza nestabilnosti, v kateri oseba doživlja neprijetna občutja brezupa, nesmisla itd. V takšnem obdobju odvisnik najpogosteje prične razmišljati o zdravljenju.

V njem poteka notranji boj med tistim delom, ki se želi drogirati, in tistim, ki bi rad prenehal. V redkih primerih je zasičenost z življenjem odvisnika tako velika, da se spontano odloči za življenje brez droge.

Vprašanje, ki ostaja, pa je, zakaj se posameznik poda na pot, ki vodi do odvisnosti, oziroma ali obstajajo skupne značilnosti odvisnikov. Odvisnosti so v sodobni družbi razširjenosti in pri svojem pohodu ne izbirajo spola, stanu, izobrazbe, religiozne pripadnosti ali narodnosti. Zanimiva teorija je teorija samomedikacije, ki razlaga poseganje po drogah kot potrebo posameznikov s težavami pri adaptaciji v vsakdanjem življenju. Bistvo odvisnosti je potreba odvisnika, da bi zapolnil vrzel v zmoglosti skrbi zase na čustvenem nivoju. Odvisniki naj bi izbrali določene droge na podlagi njihove osebnostne organizacije z namenom uravnavanja lastnih čustvenih stanj.

Opiati naj bi po tej teoriji služili regulaciji agresivnih čustev in občutij. Veliko odvisnikov od opiatov ima že pred začetkom njihove uporabe težave z besom in nasilnim vedenjem. Med terapijo so pacienti poročali, da so jim opiat pomagali počutiti se normalno, mirno, blago in sproščeno.

Halucinogene droge in amfetamini naj bi blažili občutja praznine, dolgočasje in nesmisla, ki jih doživlja odvisnik. Posamezniku inducirajo iluzijo veličastnosti in mističnosti, pri čemer halucinogene droge omogočajo pasivno zlivanje z okolico, amfetamini pa zvišujejo občutek akcijskega udejstvovanja prek gibanja in aktivnosti. Kokain in stimulant naj bi povečevali hiperaktivni življenjski stil, potrebo po samozadostnosti ter zviševali samopodobo, alkohol pa naj bi posamezniku pomagal pri premagovanju občutkov krivde, sramu ter socialne izoliranosti.

Kljub osebnim dejavnikom, ki vplivajo na razvoj zasvojenosti, so korenite spremembe, ki so nujne za razrešitev te problematike, v veliki meri potrebne na družbenem polju. Ekonomski in politični dejavniki sodobne družbe lahko pomembno vplivajo na vrednote in življenjske opredelitve posameznikov, še posebno najmlajših generacij. ×

SLOVENSKI UNIJNI INDEKS CEN DROG

LSD	10€	5%
DOMAČICA	5€/G	-0.4%
SKANK	10€	9%
HAAŠ	10€/G	-0.3%
SPEED	13€/G	+12%
KOKA	80€/G	-0.45%
X	5€	-0.78%
MDMA	10€	3.34%
HEROIN	40€	+14%
GOBICE	13€/G	-0.357%
NEXUS	15€/MG	+0.12%
KETAMIN	10€	-0.65%
ŠMARINCA	2€/L	0%

Pika stop. Povezanke zbiramo na naši Facebook strani.

